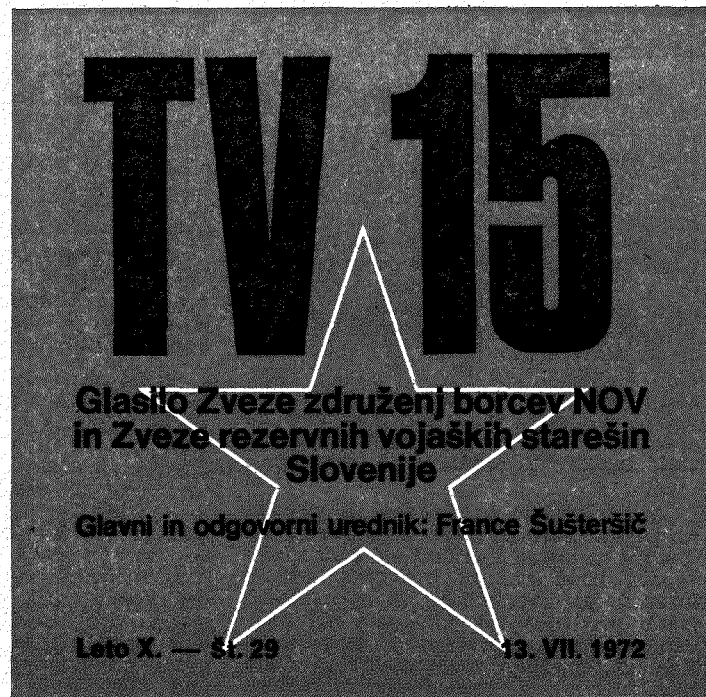

S srečanja rez. voj. starešin Jugoslavije ob letošnjem dnevu borca: med drugim so si ogledali turjaški grad in se seznanili z njegovo zgodovino med NOB —
(foto Garbajs)

Nepozabna ura zgodovine

S SREČANJA REZERVNIH VOJAŠKIH STAREŠIN JUGOSLAVIJE

Ob proslavi tridesete obletnice slovenske partizanske vojske je naša republika sprejela in pogostila 1050 rezervnih starešin iz vseh krajev Jugoslavije. Srečanje je potekalo pod geslom »Krepimo bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov«. Organizator, to je republiški odbor ZRVS se je potrudil goste seznaniti z novejšo zgodovino Slovenije ter z njenimi dosežki na področju gospodarstva, kulture itd. V ta namen so rezervni starešine bili razdeljeni v skupine, teh pa je bilo sedem, in so tako v enem dnevu obiskali različne kraje ter si ustvarili podobo o naši ožji domovini včeraj, danes in jutri. Na ta način je ogromna večina gostov še bolj spoznala poti in spomenike partizanskih bojev in zmag in je prav to za prenekaterega rezervnega starešino pomenilo nepozabno uro zgo-

dovine o osvobodilnem boju slovenskega ljudstva.

— Slišal sem o bojnici Franji — mi je povedal Milan Stanić, prvoborec iz Like. — Med vojno sem bil nekajkrat ranjen in sem se zdravil v raznih partizanskih bolnišnicah. Toda ko sem danes spoznal partizansko bolnico Franjo lahko rečem, da sem prepoln lepih vtisov. Verjemite, sploh ne najdem pravih besed, da bi opisal današnje doživljanje.

Podobno menijo tudi vsi drugi udeleženci obiska, ki so, kot sami pravijo, izredno počaščeni, da so lahko globlje spoznali vsaj delček novejša zgodovine slovenskega ljudstva.

»Danes smo se«, je poudaril v svojem nagovoru rezervni podpolkovnik Mirko Djokić iz Beograda, »še enkrat

prepričali o velikem deležu slovenskih partizanov naši revoluciji nasploh. Ta pogumni in nepremagljivi narod je s svojo iznajdljivostjo nešteto krat prekosil močnejšega sovražnika. Pri bolnici Franji gre za svojevrstno in spretno povezavo obrambe s popolno konspiracijo ljudstva, kar je vsekakor zelo poučen primer tudi v naših današnjih pripravah za vseljudsko obrambo.

Ob spomeniku žrtvam fašizma v Cerk-

nem pa je rezervnim starešinam o boju tamkajšnjega ljudstva spregovoril veteran, general-major Lado Ambrožič — Novljan: »... Podobni spomeniki so tako rekoč povsod po Sloveniji. Naši pa tudi tuji zgodovinarji se strinjajo s tem, da je naša zmaga bila zares velika, hkrati pa drago plačana. Naj bo to opomin vsakemu, ki bi se drznil ogroziti našo svobodo, kajti naša zmaga bo spet slavna toda velike račune bo zagotovo plačal tisti, ki bi nam poskušal ugrabiti to, kar smo zalili s krvjo naših narodov.«

B. JAKOVLJEVIČ

Besede, ki jih velja podčrtati

V prejšnji številki našega tednika smo poročali o veličastni proslavi 4. julija v Zadobrovi, na kateri je govoril ovariš Edvard Kardelj. Iz njegovega govora objavljamo nekaj odstavkov, o katerih menimo, da jih velja še posebej podčrtati.

Ni tako rekoč koščka slovenske zemlje, kamor ne bi stopila partizanska noga, več kot prepogosto pa je to zemljo prepočila tudi kri naših soborcev, ki so dali življenje zanj. Zato vam, partizanom, danes niso potrebna nikakršna formalna priznanja. Ni večjega priznanja, kakor je tisto, ki vam ga je dala zgodovina, se pravi, ki so vam ga dali zgodovinski rezultati vašega lastnega boja. Vaš boj je prinesel slovenskemu narodu ne le dokončno varnost za njegov obstoj in svobodo, ampak tudi trden mir in neodvisnost v povezanosti z narodi Jugoslavije. Toda vaš boj je obenem temeljito preobrazil slovensko družbo in dal oblast delovnemu človeku.

Nesmiselno se je samo pritoževati, češ da nasprotniki socializma in samoupravljanja delujejo, oziroma videti v tem poglavitni problem. Nasprotniki so delovali in bodo delovali tudi v prihodnje. A mi se neredko znajdemo s svojimi resolucijami bolj v vlogi komentatorja dogajanja, kot pa revolucionarnega faktorja v tem dogajanju. Pravi problem je potemtakem, kako na vse to reagirajo oziroma kako ne reagirajo organizirane socialistične sile, se pravi, ali dovolj odločno in hitro odgovarjajo in ukrepajo v zvezi s takšnimi poskusi. Toda če govorimo o tem, moramo priznati, da se je zadnja leta marsikdo preveč dal uspraviti, da bodo tekle stvari kar same od sebe in da se naši socialistični in samoupravni praktiki pač ne more nič pripetiti.

Glejte, slovenski delovni ljudje plačujejo davke, iz teh davkov pa slovenska socialistična država financira nekatere založniške sklade, ki vidijo svojo dolžnost v tem, da s precej velikimi milijonskimi vsotami podpirajo tudi tisti tisk, ki je naperjen proti in-

Nadaljevanje na 2. strani

BRZOJAVKA MARŠALU TITU

Tretjega julija zvečer so se vsi rezervni starešine — gostje iz drugih republik skupaj z nekaj tisoč slovenskimi, predvsem ljubljanskimi rezervnimi oficirji in podoficirji zbrali na veliko tovariško srečanje pri Šternu v Ljubljani. Prišli so tudi številni vojaški in družbenopolitični predstavniki republiškega in zveznega merila in po govori predsednika republiškega odbora ZRVS Slovenije inž. Slavka Korbarja, predsednika zveznega odbora ZRVS Jugoslavije Milutina Morače ter načelnika generalštaba JLA generalpolkovnika Viktorja Bubnja skupaj poslali maršalu Josipu Brozu Titu brzojavko, v kateri je med drugim rečeno:

Dragi tovariš Tito, tudi naš tokratni zbor nas je znova opomnil, da morajo izkušnje naše velike osvobodilne vojne vzbujati v nas spomine na velika dejanja naše revolucije, na dejanja, ki naj nas vzbudujejo k neumornemu delu v miru in nas obvezujejo, da moramo odločno in dosledno braniti bratstvo in enotnost, kohezijsko trdnost in neodvisnost socialistične samouprave Jugoslavije. Se prav posebej smo veseli, ker letošnje srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije »Bratstvo in enotnost« poteka v letu, ko slavimo dva pomembna jubileja: 80. obletnico vašega plodnega življenja in revolucionarnega dela ter dvajsetletnico obstoja naše organizacije.

Vse to nas, dragi tovariš Tito, obvezuje, da vztrajamo v boju za neodvisno, svobodno, socialistično in samoupravno Jugoslavijo — bratsko skupnost vseh naših narodov in narodnosti.«

Tomšičevci!

V soboto in nedeljo, 15. in 16. julija, praznujemo 30. obletnico ustanovitve brigade.

Dne 15. 7. ob 9. uri bo v kasarni v Sentvidu pri Ljubljani zborovanje vojakov in starešin današnje Tomšičeve enote, ob 19. uri pa bo v Starem logu pri Kočevju ob spomeniku pri tabornem ognju razgovor

z mladino, ki bo na pohodu »Po poteh Tomšičevcev«.

Dne 16. 7. ob 10. uri bo v Kočevju pri spomeniku zborovanje mladine, borcev in občanov Kočevja.

Vabimo vse borce Tomšičeve brigade, da se v celoti ali vsaj delno udeležijo proslave naše tridesetletnice. V nedeljo ob 8. uri bo poseben avtobus peljal s Trga revolucije v Ljubljani udeležence proslave v Kočevje.

Odbor
1. PUB Toneta Tomšiča

besede in dejanja

DEETATIZACIJA

Casniki so prejšnji teden priobčili kratko pripombo, s katero predsednik republiške vlade upravičeno odklanja odgovornost, ker se je seznanil točk dnevnega reda približal impozantnemu številu 80.

Razpolagamo tudi z informacijo slične vsebine. Casniki so pisali, da je jugoslovanska vlada od lanske jeseni do letos imela nič več in nič manj kot 80 sej. Izračunali so, da je vlada imela vsaka dva tedna po tri seje.

Ekonomika politika, 3. VII. 1972

PONOVNO V ŠOLO

Konferenca sindikalnih organizacij mesta Zagreb je sprejela tekst družbenega

dogovora o šolanju 35.000 do 40.000 zaposlenih, ki niso dokončali osemletke. Ko bodo k družbenemu dogovoru pristopile še mestna skupščina, gospodarska zbornica ter skupnost za osnovno in pošolsko izobraževanje, se bodo jeseni lotili široke akcije, s pomočjo katere naj bi do leta 1975 bistveno izboljšali izobrazbo zagrebških delavcev.

Delavska enotnost, 8. VII. 1972

PRILAŠČAJO SI DRUŽBENO ZEMLJO

V preteklih enajstih letih, odkar velja v Srbiji zakon o varstvu družbenih zemljišč, so pristojni oblastni organi vložili nad 134 tisoč prijav proti občanom, ki so si prisvojili blizu 80 tisoč hektarov zemlje iz družbene lastnine. Če razdelimo

število prijav s skupnim številom gospodarstev iz Srbije, ugotovimo, da si je vsako šesto gospodarstvo protizakonito prilastilo zemljo iz družbene lastnine.

Politika, 5. VII. 1972

OKUŽENOST OKOLJA

Najnovejši podatki o okuženosti človekovega okolja v Beogradu in Srbiji so vzbudili resno zaskrbljenost na seji odbora srbske akademije znanosti in umetnosti, ki se ukvarja s temi problemi. Marsikje v Beogradu je onesnaženost 16-krat večja kot bi smela biti, na območju Bora je na 21.000 ha zemlje povsem uničeno kakršnokoli življenje, celo do globine 30 cm pod površino.

Dnevnik, 7. VII. 1972

KLIC PO STROKOVNJAKIH

Analiza občinskega sindikalnega sveta Bosanske Krupe je pokazala, da manjka gospodarskim in negospodarskim organizacijam občine okoli štiristo visokokvalificiranih kadrov. Kako priti do teh tako nujno potrebnih strokovnjakov — se sedaj sprašujejo mestni očetje in družbenopolitični delavci te nerazvite in gospodarsko zaostale komune.

Zakaj strokovnjaki tako neradi gredo na deželo, čeprav so jim zagotovljeni solidni osebni dohodki in udobna stanovanja? To je vprašanje, ki postaja iz dneva v dan nujnejše. Najbolj kritično je z zdravniki in ekonomisti. Zdravstveni dom nikakor ne more spopolniti ekipe specialistov in splošnih zdravnikov, saj imajo za 52 tisoč prebivalcev le pet zdravnikov.

Vjesnik, 3. VII. 1972

● Na seji izvršnega sveta Slovenije, ki jo je vodil predsednik Stane Kavčič, so ugotovili, da usklajevanje republiške zakonodaje z ustavnimi dopolnili poenaka brez bistvenejših zastojev. Skupščini SR Slovenije je bilo predloženih več nad 50 zakonskih aktov, kar obeta, da bo celoten program usklajevanja pravočasno uresničen. IS je sprejel tudi več odlokov s področja kreditno-monetarne politike za letos, ki jih bo posredoval predsedstvu republiške skupščine. Izvršni svet je sprejel tudi predlog zakona o ureditvi nekaterih vprašanj družbene kontrole cen v SR Sloveniji, ki predvideva, katere cene za storitve in proizvode sodijo pod kontrolo republike, katere pa v pristojnost občin.

● Na tiskovni konferenci v Beogradu so predstavniki zveznih sekretariатов za finance in gospodarstvo razložili spremembe, ki so nastale po sprejetju zakona o obdavčevanju proizvodov in storitev v prometu. Podražitev bo veliko manj, kot so občani pričakovali, in bodo zajele v glavnem luksuzne izdelke, uvožene pijače, predmete iz plemenitih kovin, najdražje cigarete itd. Najobčutnejša pa bo vsekakor podražitev avtomobilov.

● Služba družbenega knjigovodstva bo v kratkem izročila zvezni skupščini, zveznemu izvršnemu svetu in vsem republiškim izvršnim svetom seznam podjetij, ki niso prijavila svojih obveznosti za multilateralno kompenzacijo.

teresom delavskega razreda. Ali kdo vpraša delavca, ali soglaša s tem, da se njihova sredstva uporabljajo za take namene? Ali pa del našega časopisja ter televizije in radia — ne bom trdil, da je velik, vendar tudi ne tako majhen — pogosto kaže, da nima posluha za to, kaj je na liniji naše revolucije, kaj pa je proti njej. Ali je dopustno, da se tako pomembna sredstva javne informacije spreminjajo iz orodja revolucije v orodje njenih nasprotnikov? Da, tje, že leta in leta delujejo na nekaterih fukultetah naše univerze posamezniki, za katere vsa slovenska javnost dobro ve, da tam ne gojijo znanosti — ampak se ukvarjajo predvsem z ideologijo in politiko. Njihov cilj je pravzaprav dezorientirati in demoralizirati mladega človeka in ga ločiti prav od najprogresivnejših sil naše revolucije, predvsem pa od Zveze komunistov.

Tisti, ki so napadali ustavne amandmaje, so med drugimi trdili, da bodo amandmaji povzročili tudi da bo upravljanje proizvodnje pri nas precej primitivnejše. Spet so privlekli na dan staro strašilo, češ da bo organizacija strokovnega vodenja delovnega procesa izgubila svojo veljavo in z njo tudi moderna tehnologija, da delavci ne bodo imeli razumevanja za takšno strokovno vodenje. Toda nesmiselno je misliti, da bodo naši delovni ljudje – zlasti sedaj v njihvi ekonomskih razmerah – tako kratkovidni, da ne bodo razumeli, ali je njim v korist, da imajo sposobno strokovno vodstvo in moderno tehnologijo, ali pa primitivno vodstvo in zastarelo tehnologijo.

V današnjem svetu vedno spoštujemo samo tistega, ki je pripravljen in sposoben za obrambo. Nasprotno pa se narod, ki usodo svoje eksistence in svobode prepušča drugim, sam odreja svoji neodvisnosti. To še zlasti velja za majhne narode. Mi se bomo za mir, Storitvi pa moramo vse, da bo ta mir — kar zadeva slovenski narod in vse narode Jugoslavije — slonel v največji možni meri na naši lastni obrambni sposobnosti in moči, ne da bi bil odvisen samo od tuje volje in stanja v mednarodnih odnosih.

● Po progi od Valjeva do Titovega Užica je zapeljal prvi vlak. Tako je od vse proge Beograd—Bar zgrajenih 240 kilometrov, preostalih 235 kilometrov pa bodo zgradili do konca leta.

● Samo v letošnjih šestih mesecih je v Beogradu začelo poslovati okrog sto divjih podjetij, ker formalno niso, v bistvu pa so skupine državljanov. Gospodarstveniki dobro poznajo vse te direktorje, saj jih srečujejo že več kot šest let. V teh šestih letih je namreč vsak »od direktorjev« divjih podjetij osnoval še dva, tri nova podjetja. Divjih podjetij in predstavništev je v Beogradu vedno več kot v vseh ostalih krajih Srbije. Mnoga divja podjetja niso registrirana v Beogradu, zato v mestu organizirajo svoja predstavništva. V Beogradu se nad 4.000 ljudi nezakonito ukvarja z gospodarsko dejavnostjo, ker pa večina nima denarja, povzročajo gospodarstvu ogromno škodo.

● Po sporočilu zveznega sekretariata za notranje zadeve se je pred nedavnimi uhitotapila v jugoslavlajo skupina ustaških teroristov, v kateri so znani bivši kriminalci. Člani skupine so prispeli na področje zahodne Bosne iz nekaterih zahodnoevropskih in prekomorskih držav. Prebivalstvo tega področja je zelo aktivno pomagalo in nudilo pomoč organom varnosti in enotam teritorialne obrambe pri uničenju teroristov. V prvem stiku z organi varnosti in enotami teritorialne obrambe je bila ta teroristična skupina razbita in večji del uničen. Organi varnosti zasledujejo ostanke razbite ustaske skupine.

● V Berlinu sta jugoslovanska in vzhodnonemška vlada podpisali sporazum o olajšavah v potniškem prometu. Ukinili bodo vizume za službena in poslovna tranzitna potovanja in za člane diplomatsko konzularnih, trgovinskih ter drugih predstavništev obeh držav ter njihove družine. Predstavniki in družinski člani bodo potrebovali vizume le, če se bodo v drugi državi zaposlili. Za turistična in zasebna potovanja pa bodo vizumi še veljali.

● Evropska gospodarska skupnost je ponovno uvedla carine za uvoz živine in govedine. Carina za živino znaša 8 odstotkov, za govedino pa 10 odstotkov, to pa je polovica tiste carske tarife, ki je veljala, preden je EGS 5. junija popolnoma ukinila carine, da bi preprečila naraščanje cen in spodbudila izvoz govedine in živine.

● **Vodja nemške opozicije Rainer Barzel je ponovno zahteval, naj odstopi tudi kancler Willy Brandt. V izjavi za tisk je kot razlog za to navedel abdikacijo finančnega ministra Karla Schillerja po ostavki dveh ministrov in štirih državnih sekretarjev v dobrem letu dni.**

● **Perujski premier Sanchez** je izjavil, da bo Peru prekinil diplomatske stike s Francijo, če bodo uradno potrdili vesti o zadnjih francoskih jedrskih poskusih na Pacifiku. Francija je nedavno samovoljno razglasila na dobršem delu Pacifika, zlasti okoli otoka Muroroa, izredno stanje.

Peti premier pete republike

Prva domina je bil japonski premier Sato, ki je naposled z odstopom sklenil svojo dolgoletno vladavino japonskega razraščanja v eno izmed največjih gospodarskih veselih sveta in političnega konservatizma, zapiranja vase, zanemarjanja sodobnih tokov, ki so v zadnjem času preželi mednarodno politiko. Potem ko so celo Američani sprevideli, da osemstomilijonskega kitajskega velikanu ni moč v nedogled umetno potiskati na rob svetovnih dogajanj, ker si sam v njih orje čedalje globljo brazdo, in ko je predsednik Nixon s svojim prejkone simboličnim sprehodom po kitajskih tleh dokazal, da je LR Kitajska vendarle realnost, na katero je treba računati, je japonski premier Sato trmoglavil naprej s svojo politiko zapiranja oči pred veliko sosedo na azijskem kopnu. Zdaj ga je nasledil veliki zmernejši in prožnejši Kakuei Tanaka, ki je takoj ponudil Pekingu roko sprave. Vreda morata obe državi rešiti še vrsto medsebojnih nesoglasij, med katerimi je najbolj kočljivo vprašanje japonske vojne odškodnine Kitajski. Toda vse kaže, da je skrajni vzhodni azijski konec vendarle krenil po poti večjega medsebojnega sporazumevanja in dogovarjanja: med drugim je prišlo do otoplitve tudi na umetni demarkacijski črti, ki ločuje Severno in Južno Korejo. Dolgoletna huda nasprotnika sta sklenila sprožiti proces postopne združitve obeh držav v eno in te dni so se že sešli predstavniki rdečega križa z obeh strani meje in se začeli dogovarjati.

Vtem ko je bilo čutiti na azijskem vzhodu nekakšno pomirjanje, pa se je iznenada zatresel politični položaj v Zahodni Evropi. Najprej je odstopil zahodnonemški gospodarski in finančni minister Schiller. Njegov odstop povezujejo s splošno denarno krizo, ki je pred časom znova zapljusnila nad Zahodno Evropo, potem ko je britanska vlada sklenila uvesti drseči tečaj za funt. Francoska vlada, ki se je od nekdanj zavzemala za trdno valuto, s katero bi se Evropa lahko upirala pritisku ameriškega dolarja, in ki je silila druge zahodnoevropske države, naj se čimprej dogovorijo za skupno denarno unijo, za enoten evropski denar, je zahtevala od Angležev, naj se vrnejo na stalen, trden tečaj. Zahodnonemški minister Schiller pa je bil s svoje strani pristaš svobodnega oblikovanja valut, oziroma njihovega nihanja, ker je menil, da bi na ta način nemška marka še pridobila pri svoji teži. Vprašanje je seveda, če je bil Schiller žrtvovan na oltarju zahodnoevropskega združevanja in zahodnonemško-francoskega prijateljstva: a dejstvo je, da je njegov padec sledil kmalu potem, ko je francoski predsednik Pompidou obiskal zahodnonemškega kanclerja Brandta.

Pravijo, da je Pompidou že tedaj obvestil Brandta, da namerava »počistiti«¹ tudi doma. In res je čez nekaj dni sledil odstop celotne francoske vlade na čelu s premierom Chabanom Delmasom. To ni bilo nobeno presenečenje, pravijo opazovalci pariškega dogaja-

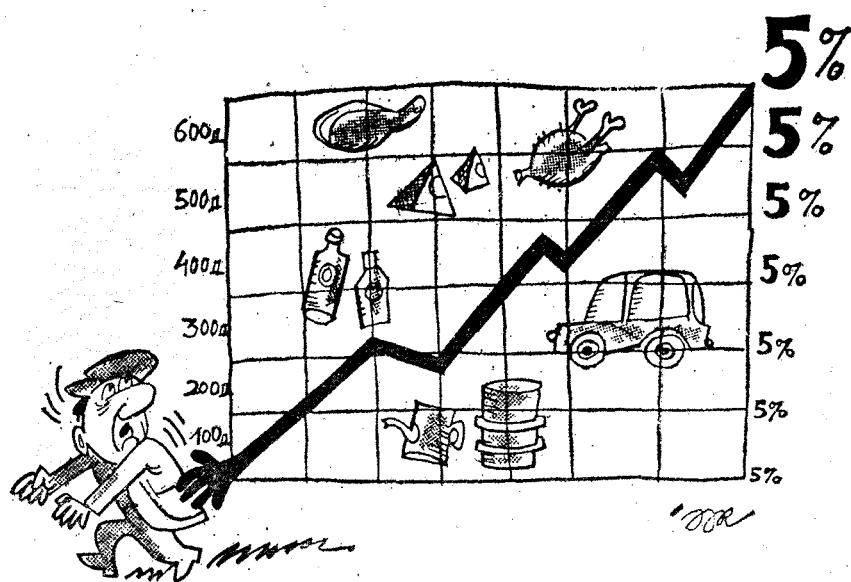
janja: že dalj časa se je šušljalo o navzkrižjih med predsednikom in njegovim premierom, ki je v zadnjih mesecih zabredel v vrsto finančnih in drugih škandalov in ki je s svojo prejkone liberalno politiko ustvarjanja francoske »nove družbe« zamajal enotnost v vladajoči degolistični stranki. Presečenje pa je vendarle bilo: glede na čas, ki je bil za to spremembo izbran in pa glede na to, kako hitro je prišlo do preobrata v novi vladni politiki.

Že dan zatem je Francija dobila novo vlado in novega premiera, petega od tedaj, ko je z ustavnim referendumom z dne 28. septembra 1958 nastala de Gaullova peta republika (prvi premier je bil Michel Debré, danes obrambni minister, do leta 1962; drugi je bil, do leta 1968, zdajšnji predsednik Georges Pompidou; tretji, za leto dni, Couve de Murville, dolgoletni zunanji minister; in četrti, zadnja tri leta, Jacques Chaban-Delmas): to je Pierre Messmer, ki je bil poprej devet let vojni minister, zadnje leto pa minister za čezmorska ozemlja (preostale francoske kolonije). Novi premier se je že takoj po vojni ukvarjal s čezmorskimi ozemlji, se nato pridružil generalu De Gaullu in postal eden izmed njegovih najzvestejših sodelavcev: »pravoverni«
degolist mu pravijo »zvest čuvár degolistične dediščine«, eden izmed »trdihi«
v degolistični stranki. Bil je tudi tvorec francoske jedrske »udarne sile«: on je kot de Gaullov vojni minister začel uresničevati jedrski načrt, v okviru katerega je ravno pred časom, ob najostrejših protestih nekaterih držav (Avstralije, Nove Zelandije, Čila, Peruja, Japonske), prišlo do nove serije atomskih poskusov v ozračju nad tihomorskimi koralnim otokom Mururoa; s temi poskusi naj bi Francija do leta 1975 dobila svojo termonuklearno bombo, kakršno imajo že nekaj časa druge svetovne velesile, ZDA, Sovjetska zveza, Velika Britanija in Kitajska. Gre torej za dosledno uresničevanje de Gaullo-ve ideje, da si »galski petelin«
z vodikovimi »ostrogami«
izbori vstop v klub jedrskih velikank, s čimer bi pridobil tudi ključne do urejanja in vodenja mednarodne politike.

Vrnitev k tradicionalnemu degolizmu — »borbenemu« ali bolj konservativnejšemu, odločnejšemu in bolj nacionalno obarvanemu degolizmu: tako zvečine razlagajo imenovanje Pierra Messmerja za petega premiera pete francoske republike. Ali je Chaban Delmas s svojimi načrti o »novi družbi«, s svojim izvajanjem nekaterih socialnih reform in liberalnejše notranje politike res toliko »ubežal« iz okov de Gaullove dediščine? Ali so bili finančni in drugi škandali, v katere so bili vpleteni nekateri člani vlade in stranke, res toliko v škodo tradicionalnemu degolizmu? Tudi to bo najbrž držalo. Toda poglavitna naloga petega premiera pete republike Pierra Messmerja je prejkone ucvrstiti degolistične položaje pred novimi volitvami, ki jih nekateri napovedujejo že za to jesen, ki pa bodo najkasneje čez devet mesecev, spomladi prihodnje leto.

Dejstvo je namreč, da so se Francozi nekako že naveličali 14-letne degolistične oblasti: Pompidoujev referendum 27. aprila, ko je predsednik dobil le 36 odstotkov »da«, je pokazal, da je degolistična vlada izgubila stik z bazo, z ljudmi. Vlada bi se najbrž obdržala, ko se Francozom ne bi ponujala kakšna alternativa, drugačen izhod. A ta se jim je ponudil ravno pred dnevi: francoski socialisti in komunisti, ki so se razšli že leta 1920, so se po devetletnih napornih pogajanjih naposled sporazumeli o skupnem vladnem programu za primer, če bi prišla na oblast demokratična leva vlada. Komunisti so pri tem pristali, da bodo upoštevali obstoječ parlamentarni sistem, pristali so tudi na povečano EGS (ki jo bo treba le bolj demokratično predružačiti), socialisti pa so sprejeli predlog komunistov o nacionalizaciji 13 od 25 največjih zasebnih podjetij (med njimi je tudi naftna industrija). Tako so degolisti naposled dobili v združenih levici hudo nevarnega nasprotnika: okrepiti in strniti je bilo treba lastne vrste, postaviti na čelo vlade »močno roko« — in Delmasa je zamenjal Messmer. Vprašanje je seveda, če bo Francoze to zadovoljilo, saj so že pred štirimi poletji, leta 1963, znali reči »ne« samemu de Gaulleu. Do volitev čaka Francijo nedvomno izredno napeto ozračje: ni izključeno, da se ji po njih odpira nova pot.

KOMENTATOR

BREZ BESED (karikatura iz Politike ekspres)

Zdaj je na vrsti republiški zakon

Pred kratkim je zvezna skupščina sprejela zakon o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Sedaj pa je na vrsti republiški zakon. Njegov osnutek je že 8. VI. obravnavala republiška skupščina, ga sprejela in sklenila poslati v javno razpravo.

Nosilec javne razprave je skupna komisija republiškega, gospodarskega in socialno-zdravstvenega zbora za proučitev zdravstvenega varstva ter zdravstvenega, pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Razpravo, ki bo trajala do konca septembra, pa bodo organizirali Zveza sindikatov, SZDL Slovenije ter Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja SRS. V svojem okviru bodo javno razpravo organizirali tudi ZZB NOV Slovenije, Republiška konferenca za rehabilitacijo invalidov in Društvo upokojencev. Hkrati z osnutkom zakona bo v razpravi tudi statut skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Po končani razpravi bo republiška skupščina v oktobru letos sprejela ta zakon, potem ko bo komisija vnesla vanj v javni razpravi predlagane in sprejete spremembe. Veljati pa naj bi zakon začel z januarjem prihodnjega leta.

Vse to smo zvedeli na tiskovni konferenci o osnutku zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je bila 6. julija v prostorih republiškega izvršnega sveta. Seveda je ob tej priložnosti stekla beseda tudi o vsebini zakona. V njem je sicer precej novosti, toda v celoti ne pomeni spremembe dosedanjega sistema, marveč tega le spopolnjuje. Pri tem gre za precejšnjo razširitev pravic do zavarovanja, za zmanjšanje socialnih razlik, uvedena je tudi pravica, izvirajoča iz minulega dela.

Pokojninska osnova za določanje pokojnine je tisti pojem, okoli katerega je bilo že doslej največ razpravljanja — desetletno poprečje, valorizirano po

zadnjem ali predzadnjem letu. Gre za pomembna vprašanja, zadevajoča tiste, ki bodo upokojeni po novem zakonu. Zaposleni upokojenci naj ne bi prejeli pokojnine, če njihovi osebni dohodki presegajo določeno vsoto. Benificirana doba naj bi se v prihodnje upoštevala le pri invalidskem upokojevanju. Vse to in še nekatera druga določila bodo prav gotovo predmet živahnih razprav, preden bodo izoblikovani razčiščeni pojmi o celotni vsebini novega zakona.

Kako pa je z določili o invalidskem in pokojninskem zavarovanju udeležencev NOB pred 9. 9. 1943 oziroma pred 13. 10. 1943? Vse dosedanje pravice so ostale nespremenjene! Po določilih osnutka novega zakona ostane petletno poprečje, ostane pokojninska doba 35 oziroma 30 let, dalje starostna doba 55 oziroma 50 let. Borcem po 9. 9. 1943, ki na podlagi dopolnjene pokojninske dobe uveljavljajo pokojnino, manjšo od 85 odstotkov pokojninske osnove, se pokojnina poveča za 60 odstotkov tistim iz leta 1943, borcem iz leta 1944 za 30 odstotkov in borcem iz leta 1945 za 10 odstotkov.

Enake pravice kot borci NOV imajo po določilih tega osnutka tudi španski borci in borci gibanja osvobodilnega gibanja ELES, če so jugoslovanski državljani.

Ne gre prezreti tudi, da je v tem načrtu zakona dosedanja pravica vojaških vojn invalidov I. do IV. skupine do zavarovalne dobe s povečanjem razširjena tudi na invalide .. in VI. skupine.

O podrobnostih določil, ki jih vsebuje načrt zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, se bodo prizadeali vsekakor pogovorili na javnih razpravah. Zato priporočamo našim bralcem, da se teh razprav udeležijo in na njih aktivno sodelujejo. V. M.

Novosti za udeležence NOV

Znano je, da ni ravno malo primerov, ko so tega ali onega borca ali borke po dopolnjenju pokojninski dobi priganjali, naj gre v pokoj. Ni bilo tudi malo primerov, da so posamezne udeležence NOB — lahko bi rekli — nasilno upokojili s tistim dnem, ko je dopolnil pokojninsko dobo ali pa starostno dobo.

O takih primerih je bil govor na mnogih sestankih borcev in tudi v tisku so našli svoj odmev. Na seji predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki je bila 27. junija, so prav tako razpravljali o teh zadevah. Zato ni slučaj, da je bil v Zvezni skupščini tik pred sprejetjem temeljnega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju predlagan in sprejet amandma, naj bi tistim borcem, ki imajo vse pogoje za upokojitev, pa bi želeli ostati še nadalje v službi, tega nihče ne brani! Čeprav v dosedanjih zakonskih določilih ni bilo nikjer rečeno, da tisti, ki izpolnjujejo pokojninske pogoje, morajo iti v pokoj, je vendarle skupščina smatrala za umestno, da sprejme predlagani amandma.

Ne gre prezreti, da velja tudi po novem temeljnem zakonu o pokojnin-

skem in invalidskem zavarovanju za borce pred 9. 9. oziroma 13. 10. 1943 pokojninska doba 35 let (za moške) in 30 let (za ženske). Toda z novim zakonom bodo borci lahko uveljavili tudi maksimalna leta pokojninske dobe. To pomeni, da se bodo lahko moški, ki so se pridružili NOV leta 1941, upokojili, če bodo želeli, šele s 44 leti, ženske pa z 39 leti pokojninske dobe, borci od leta 1942 s 43 (38) leti, borci od leta 1945 z 42 (37) leti ter borci od leta 1944 z 41 (36) leti pokojninske dobe. Delovne organizacije lahko po zakonu borce upokojijo šele, ko jim potečejo maksimalna leta pokojninske dobe. V času od izpolnitve 35. leta pokojninske dobe do maksimalnega staža 44 let torej lahko še delajo, dokler sami ne prosijo za upokojitev.

Borci, ki so sodelovali v NOB po 9. septembru 1943, lahko uveljavijo pravico do predčasne upokojitve, ko dopolnijo 35 let pokojninske dobe (ženske 30) in so stari 55 let (ženske 50). Za vsako leto predčasne upokojitve, se pokojnina zmanjša za 1,33 odst.

O drugih določilih temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju bomo pisali pozneje.

VIDEM OB ŠČAVNICI MED PRVIMI

Razstava v proslavo jubileja kmečkih uporov

Ze letos se bodo v Sloveniji in na Hrvaškem začele vrstiti številne prireditve v proslavo petstoletnice prvih kmečkih uporov na Slovenskem in štiristoletnice slovensko-hrvaškega upora ali velike bitke slovenskih in hrvaških kmetov, združenih v kmečki vojski pod vodstvom Matije Gubca proti fevdalni gospodski. O obsežnih pripravah na jubilejne prireditve smo že poročali. Med prvimi, ki so že pokazali uspehe teh priprav, pa je Videm ob Ščavnici. Ta kraj je znamenit tudi po tem, da ima prvi pri nas dom, ki nosi ime Matije Gubca, odprli pa so ga že leta 1939, ko je bilo na vrhuncu napredno kulturno-prosvetno in hkrati politično gibanje društev (ali zveze) kmečkih fantov in deklet. Videm ob Ščavnici je bil tedaj pomembno središče tega gibanja. Napredne tradicije so v tem kraju, ki je postal po osvoboditvi tudi središče za pospeševanje elektrifikacije naših kmečkih domov, torej še zlasti žive.

Pripravljalni odbor, ki ga je imenovala občinska konferenca SZDL v Gornji Radgoni, je pripravil skupno s krajevnim pripravljalnim odborom v Vidmu zelo lep spored za proslavo jubilejev kmečkih uporov. Številne prireditve bodo prihodnje leto 5. in 6. maja v Vidmu. Prva prireditev pa se je začela 5. t. m. s slovenostjo ob začetku dejav-

nosti kiparske kolonije. V Videm je prispelo več kiparjev, ki ustvarjajo umetnine s tematiko kmečkih uporov. Zato v Vidmu hkrati prirejajo razstavo del upodabljalno umetnosti.

Ti umetniki so si vsekakor zastavili edinstveno nalogo, kakršne najbrž še niso imeli nikjer po svetu. Ne gre pa le za enkratno prireditev. Kiparji bi se naj poslej zbrali vsako leto. Tema prihodnjega simpozija bi naj bilo obdobje med obema svetovnjima vojnama z revolucionarnim kipenjem v Evropi in zlasti s špansko državljansko vojno. Na to se seveda navezuje naša naraščajoča narodna vojna. Videm ob Ščavnici je v Slovenskih goricah, v ožji domovini znanege junaškega kmeta borca Lacka, narodnega heroja. O Lacku pravijo, da bi ga lahko imenovali Gubec naše dobe (narodnoosvobodilne vojne). Lacko je leta 1939 ko so odprli dom Matija Gubca v Vidmu, končal svoj govor: »Žrtve revolucionarnega boja za ljudske pravice so dale pobude za zgraditev tega doma.«

Ob začetku sedanjega simpozija v Vidmu je bilo poudarjeno, da je ta Gubčev dom spomenik vsem žrtvam revolucionarnega boja za ljudske pravice do dele pobude za zgraditev tega doma.

Ob začetku sedanjega simpozija v Vidmu je bilo poudarjeno, da je ta Gubčev dom spomenik vsem žrtvam re-

Z odkritja spomenika v Šarvaru: delegacija ZZB NOV Slovenije z vencem

Odkritje spomenika v Šarvaru

Ob dnevu borcev in 30-letnici dneva, ko so okupatorji — fašisti iz občine Lendava in drugih krajev odpeljali v Internacijo 660 družin, so v Šarvaru odkrili spomenik žrtvam tega taborišča.

Preseljeni in internirani so bili v Šarvaru, mestecu v zahodni Madžarski, kakih 130 km daleč od Lendave. V tem taborišču je zaradi strogega režima, slabe prehrane in mučenja umrlo veliko internirancev, predvsem otrok. Na pokopališču nekaj sto križev obtožuje okupatorje in njihove zločine.

Po pripovedovanju nekaterih preživelih internirancev ni mogoče določiti točnega števila žrtev, bilo pa jih je gotovo več sto. V tem taborišču je bilo interniranih okrog 5.000 ljudi.

Odkriti spomenik stoji na nekoliko višjem prostoru pred grobovi z več sto križi. Izdelal ga je Madžarski kipar Mihály Nemet, ki je živel v Šarvaru in večkrat videl internirance — izčrpane, ženske, lačne otroke in sklonjene starčke, zato je v spomeniku upodobil trpljenje interniranih v liku matere, ki stiska k sebi otroka pod bornim ogrinjalom, da bi ga rešila smrti.

Ob spomeniku je vgrajena plošča. Na njej je v slovenskem, srbohrvatskem in madžarskem jeziku vklesan napis:

V spomin na pripadnike jugoslovanskih narodov, ki kot žrtve fašizma počivajo v tej zemlji.

Postavili prebivalci mesta Šarvara 4. julija 1972.

Odkritja spomenika žrtvam tega taborišča so se udeležili preživeli interniranci in svoji tam umrli, ki so se iz Lendave pripeljali v Šarvar s tremi avtobusi in z več osebnimi avtomobili. K spomeniku so položili vence jugoslovanski ambasador v Budimpešti Ziga Vodušek, republiški odbor ZZB NOV Slovenije pa je zastopala posebna delegacija. Prisotni so bili še predstavniki madžarske županije Vas, skupščine mesta Šarvar in Lendava, ZB Lendava in drugi.

Na svečanosti sta v spomin na žrtve govorila predsednik občine Šarvar Šan-

dor Kis, ki je odkril spomenik, in sekretar občinskega komiteja ZK Lendava Stefan Mlinarič. Kulturni spored na tej svečanosti so izvajali deklamatorji, pevski zbor »Štefan Kovač« in godbe na pihala, ki so s tem počastili spomin na žrtve taborišča. T. DOLINSEK

OB 30-LETNICI USTANOVITVE TOMŠIČEVE BRIGADE

KOPIJA PROLETARSKO ZASTAVE IZ LETA 1942

Za proslavo 30-letnice ustanovitve 1. slovenske proletarske udarne brigade Toneta Tomšiča bodo razvili proletarsko zastavo, ki bo izdelana prav tako, kot je bila izdelana pred tridesetimi leti za 1. slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča, izdelali pa jo bodo tudi isti ljudje kot pred tridesetimi leti. Takrat je načrt za zastavo naredil arhitekt Vlasto Kopač, sešila in izvezla jo je Milena Zor-Ježek, drog s konico pa izdelal pasar Alojz Zmuc. Bila je najlepša in najdragocenejša zastava, kar jih je bilo med vojno izdelanih za partizanske enote. Izvezena in okrašena je bila z zlatimi nitkami, srp in kladivo v konici droga pa okrašen z dragimi kamni.

Ko so kurirji prinesli zastavo iz Ljubljane, je 1. slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča že prešel v brigado. Razvili so jo na Cesti pri Starem logu ob ustanovitvi 3. (Jankovega) bataljona 12. avgusta 1. 1942, takoj nato pa jo je Glavno poveljstvo odvzelo in spravilo v neki bunker na Pogledu pri Kočevju, ker je bilo dan pred tem izdalo naredbo, s katero je na Slovenskem naredilo proletarske enote, proletarski znak (rdečo zvezdo z vtkanim srpom in kladivom) in proletarsko zastavo (rdečo z vtkanim srpom in kladivom). Tomšičeva brigada je znova dobila naziv proletarska šele po vojni, s tem pa ji je bila priznana tudi pravica do proletarskega znaka in do proletarske zastave. Dragocena proletarska zastava pa je žalostno končala. Bunker pri Pogledu so sardinjski grenadirji našli, tako so prišli tudi do zastave ter se z njo postavljali, kakor da bi jo bili zaplenili v boju, kar pa se seveda ne bi bilo nikdar zgodilo.

Nova proletarska zastava bo popolnoma enaka opisani zastavi, ki je bila izdelana v Ljubljani pred tridesetimi leti, le v napisu bo beseda bataljon zamenjana z brigado. Razvili jo bodo v soboto, 15. julija 1972 ob 9. uri, na proslavi v vojašnici Borisa Kidriča v Šentvidu pri Ljubljani. V varstvo jo bodo prevzeli vojniki proletarci enote, ki nosi ime Toneta Tomšiča in ki nadaljuje vojaško udarno izročilo najslavnejše slovenske partizanske enote.

Proslava tridesetletnice ustanovitve Tomšičeve brigade bo tudi sicer nekaj posebnega. Prvi del proslave bo, kot smo že zapisali, v vojašnici Borisa Kidriča v Šentvidu 15. julija 1972 s pričetkom bo 9. uri. Sem bodo prišli mnogi stari tomšičevci, veterani iz vojnih dni, mladina in drugi gostje, da skupaj z vojniki in vojaškimi starešinami, nasledniki slovenskih proletarcev, proslave veliko obletnico. Drugi del proslave bo v Kočevju drugi dan, na nedeljo, 16. julija 1972 ob 10. uri pred spomenikom (pri hotelu Pugled) v Kočevju. Ljubljanska mladina bo na proslavo v Kočevje poslala poseben odred že v soboto. Mladinci in mladi vojniki se bodo do Stare cerkve pripeljali z avtobusi, od tam bodo šli peš v Stari log k spomeniku, tam preživeli večer ob tabornem ognju in prespali, drugi dan pa nadaljevali pohod na proslavo v Kočevje. S. F.

JEVNICA

PRIZNANJE MEŠANEMU PEVSKEMU ZBORU

V Jevnici so kmalu po osvoboditvi ustanovili kulturno umetniško društvo. Že leta 1946 so začeli nastopati doma in v bližnjih krajih. Glavne naloge so prevzeli bivši borci, člani ZB NOV.

Dne 25. junija smo se zbrali pred spomenikom padlih borcev v Jevnici. Kar 34 imen je vklesanih v spomenik. Nastopili so pevci mešanega pevskega zbora KUD Jevnica v počastitev padlih. Pevci so se pomudili tudi na kraju, kjer je nekoč stala stara Abtarjeva hiša, pred spominsko ploščo z imeni devetih padlih kurirjev. Zborovodja je opisal dogodek 30. novembra 1944. Tedaj so vlasovci pridivljali na Abtarjev dom, pretepli so mater in jo izgnali iz hiše. Domača hči Frančiška je zbežala. Na begu jo je zadela sovražna krogla v roko; ostala je invalidka. Pri Abtarju je bilo tedaj enajst kurirjev, ki so prinašali do tja pošto čez Štango, Rašce do Jazbin, kjer je bila javka, ter dalje čez Savo. Vlasovci so oropali hišo in vse požgali. Tu so pevci počastili spomin padlih kurirjev s partizansko pesmijo.

Malo dalje je obnovljena Končarjeva hiša z vzdano spominsko ploščo. Vas se imenuje Golišče. Tam je okupator zagrešil strašno hudodelstvo. Soldateska je odgnala iz hiše mater in šest otrok, jih zvezala z žico na podu in zažgala poslopje, da je zgorelo sedem nedolžnih ljudi.

Tudi na tem kraju je zbor položil šopek nageljnov pred spominsko ploščo in počastil spomin žrtev.

Potem so se pevci ustavili pri prvi bližnji hiši, pri Vrbcu. Predsednik Jakob Suštar je izročil 73-letni bolni Mariji Kirn, nekdanji partizanski obveščevalki, Litijski zbornik.

Pot so nadaljevali h Komelu na Kresniškem vrhu. Tam so med vojno živele tri sestre: Marija, Frančiška in Jožefa. V hiši je bil sedež gospodarske komisije za kresniški okraj. Ko je tistega usodnega dne tja pridivjal sovražnik, Frančiške ni bilo doma, na obisku pa je bila sosedja, Jančarjeva, ki je bila tudi Frančiška. Rablji so najprej vprašali le po imenih žensk, zato je postala žrtev Jančarjeva. Požgali so domačijo, Frančiška, ki je tedaj imela srečo, da je ostala živa, še živi; zdaj ji je 85 let. Tudi tu je zbor počastil spomin žrtev s partizanskimi pesmimi.

Potem so se pomudili v tej vasi še pri Boštjančku. — Po teh obiskih se je 25. članski mešani pevski zbor KUD Jevnica z zadoščenjem vrnil domov. Med člani je precej bivših partizanov in otrok borcev. Zadovoljni so, če lahko razveselijo dobre ljudi, ki so zdaj mnogi ostareli, kolikor jih je še živih. Bivši partizani pač niso pozabili, da so med NOV jedli njihov kruh in jim tedaj obljubljali, da se jim bodo oddolžili po vojni.

V prihodnje bodo obiskali partizanske domove na Jančah in počastili spomin padlih pri spomeniku.

M. V.

RIBNICA

MLADINSKA BRIGADA FRANA LEVSTIKA

V okviru letošnjega praznovanja Dneva borca je blizu dvesto fantov in deklet iz ribniške občine, med njimi trideset pripadnikov JLA, odšlo na partizanski pohod v praznično Zadobrovo. Navsezgodaj so se dne 4. julija na Škofljiči sešli mladinci z nekdanjimi borci Levstikove brigade, ki ima svoj domov v Ribnici, in skupaj kot Mladinska brigada Frana Levstika odšli po poteh, kjer se je v jeseni leta 1943., takoj po svoji ustanovitvi, in ob koncu vojne, maja 1945., bojevala nekdanja brigada za osvoboditev Ljubljane. V prijetno veselem razpoloženju, a vseeno strumno in urejeno se je zvrstila dolga vrsta skozi Lanišče in mimo gradu Lesičje v gozdove pod Molnikom, nato pa strmo navzgor na sončno Orije. S prostranega razgledišča so si mladi udeleženci pohoda lahko ogledali nekdanje bojne položaje in se ob pripovedovanju starih borcev še posebej spomnili težkih bojev za osvoboditev Ljubljane. Na tem mestu je Levstikova brigada skupaj z Gubčevjo in Ljubljansko v zanosnem navdušenju ob bližajočem se koncu vojne doprinesla morda svoje največje žrtve. Prav takega sončnega jutra je okrog Orleja vse bobnelo od topovskega ognja, brez odmora so rezali po robovih okrog vasi in pobočjih Molnika rafali mitraljezov in odmevali klici jurišev. Kakšno nasprotje z današnjim dnem! Zdaj so pod zorečimi češnjami veseli in brezskrbni fantje in dekleta, za vasjo brni motorna kosilnica, nad vaškimi njivami in sadovnjaki pa je razprostrto lagodno praznično jutro.

Mlado brigado je vodila pot skozi prijetne borove gozdove še navzdol k Urhu. Tu pa je bilo nenadejno in prijetno srečanje s prav tako mlado Ljubljansko brigado. Obe brigadi sta skupaj nadaljevali

pot čez žitna polja, skozi Vevče in Polje na praznični protor pri Zadobrovi. Pohod je tako nadvse lepo uspel. Pohvaliti je treba vzorno disciplino mladih udeležencev, ki ni popustila kljub nekoliko hitremu tempu, saj se je mudilo na zbornem mestu. Posebej naj omenim, da je bila Mladinska brigada Frana Levstika na slavnostnem zborovanju ena izmed najštevilnejših mladinskih brigad in je prednjačila tudi pred brigadami iz močnejših mestnih občin. Po izjavi tovariša Danila Moharja, sekretarja ribniškega občinskega komiteta ZK, ki se je sam udeležil pohoda, pa bi bilo število udeležencev lahko še enkrat večje, če bi to dopuščale organizacijske in tehnične možnosti. Zadovoljni so bili tudi nekdanji borci Levstikove brigade, ki si žele še znanost, takšnih in podobnih stikov z ribniško mladino. Če bo dosti volje, bodo še to jesen skupaj pripravili partizanski pohod v gozdove Velike Gore nad Ribnico. M. C.

MARIBOR

ODLIKOVANJA IN SREČANJE INTERNIRANCEV

V nedeljo, 25. junija, so v Domu družbenih organizacij v Mariboru podelili 98 vojnih odlikovanj borcem in borkam iz NOB. Odlikovanja je izročil JANEZ HRIBAR, narodni heroj in predsednik občinskega odbora ZZB NOV občine Maribor.

Istega dne popoldne pa je sekcija ZZB NOV občine pripravila srečanje internirank in internirancev nemških, italijanskih in madžarskih koncentracijskih taborišč. Pozdravili so jih FRANC RANT, JANEZ HRIBAR (v imenu občinskega odbora ZZB NOV občine Maribor) in LINKA KSELA (v imenu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije). V kulturnem programu so sodelovali s svojimi spomini interniranc iz Gonarsa EMIL FRELIH in MILENA GODINOVA, nato pa v veselem delu ARNOLD TOVORNIK, FRANJO VICAR in JOŽE SAMEC, vsi člani SNG Maribor.

D. M.

JESENICE

MLADINSKI BATALJON RAZVIL PRAPOR

Tudi jeseniški mladinski Cankarjev bataljon je napravil pohod na proslavo 30-letnice slovenskih brigad v Zadobrovo. Pred odhodom pa so 2. julija v Završnici slovesno razvili svoj prapor. Od tam je 50 udeležencev pohoda, bivših borcev, tabornikov in drugih pod vodstvom komandanta Boža Pančurja in komisarja Franca Konobljak-Slovenka odšlo na žalno slovesnost v Mostah. Tam je govoril Anton Zupan, delavec jeseniške železarne in nekdanji borec. Solarji osnovne šole na Selu so recitali več pesmi, oktet DPD Svobode iz Breznice pa je pel žalostinke in borbene pesmi.

Udeleženci te slovesnosti so potem v spremljevalni železniški postaji v Zirovnici. Tam je Zlatko Vogrič, sekretar občinske konference ZMS, odkril spominsko ploščo v spomin na tretjo akcijo Cankarjevega bataljona; ta je 13. septembra 1942 požgal postajo, uničil železniške naprave ter povzročil veliko škodo okupatorju.

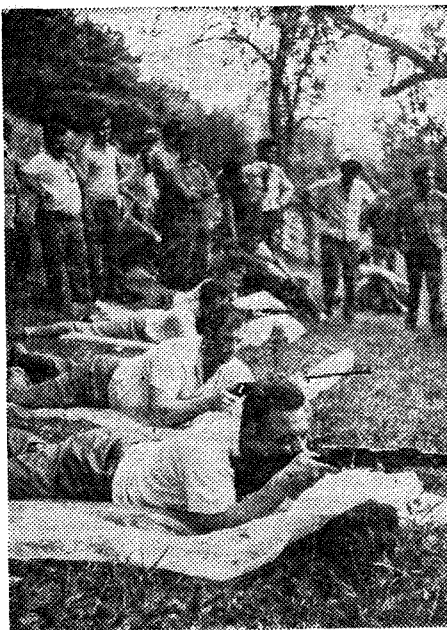
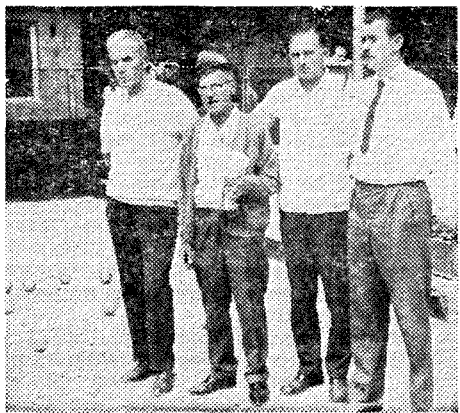
Mladinski Cankarjev bataljon je odšel na pohod po partizanskih poteh na Dobravo, Poljane, Mežaklo in dalje proti Ljubljani v Zadobrovo.

BRANKO BLENKUS

BALINARSKI TURNIR — ŽE SEDMI PO VRSTI

Jesenjski občani so se v velikem številu udeležili velike proslave v Zadobrovi. Zato na dan borca na Jesenicah ni bilo večjih prireditev. Pripravili so le že tradicionalen balinarski turnir članov združenj borcev in SZDL. To je pokalni turnir, ki je bil letos že sedmo leto. Letos ga je pripravilo ZB NOV Plavž. Tekmovali so v Krivčevem logu. Balinarski klub Jesenice je tekmoval z osmimi ekipami. Prvo mesto je dosegla ekipa ZB NOV Plavž, druga pa je bila mladinska ekipa. Prva ekipa je prejela prehodni pokal. — Po tekmovalstvu je bilo prijateljsko srečanje balinarjev, članov ZB NOV in SZDL.

BRANKO BLENKUS

Novomeški rezervni vojaški starešine med streljanjem na orientacijsko-taktnem pohodu.

NOVO MESTO

NAJBOLJŠI REZERVNI STAREŠINE Z LEVEGA BREGA

Orientacijski pohodi za rezervne vojaške starešine v novomeški občini so bili zelo dobro obiskani, zlasti pa so bili zadovoljni z udeležbo v krajevnih združenjih. Tudi znanje, ki so ga pokazali, je bilo zadovoljivo, razumljivo pa je, da so se veliko bolje odrezali mlajši kadri, ki so šele pred kratkim zapustili JLA. Najboljše rezultate so dosegli v organizacijah Birčna vas, Mirna, peč, Straža, Dolenske Toplice in v Novem mestu.

Poleg posameznih pohodov krajevnih združenj pa so imeli v Novem mestu še občinski orientacijsko-taktni pohod devetih ekip, na katerem so udeleženci pokazali zares lepo znanje, saj so trde orehe iz topografije, orientacije in taktike trli kot za šalo. Morda je še največ preglastic povzročala sapa, saj so morali več kot 10 km dolgo progo prehoditi, oziroma preteči v razmeroma skopo odmerjenem času. Najbolj pripravljeni so se izkazali rezervni starešine iz ekipe Novo mesto-levi breg, ki so bili najhitrejši, vse naloge so opravili skoraj brez napake, vrhu tega pa so še dobo streljali. Druga je bila ekipa Straže in tretja ekipa Mirne peči.

SLAVKO DOKL

LAŠKO

TAKTIČNO — ORIENTACIJSKI POHOD

ZRVS v krški občini šteje nad 600 članov. V okviru svojega izobraževalnega programa za letošnji junij opravila orientacijski patroljni pohod. Stokovna skupina je skupno s komisijo za strokovni pouk izdelala temeljit načrt za pohod.

Pot je bila okrog 11 km dolga s štirimi delovnimi točkami. Udeleženci pohoda so opravili naloge patrolje z vso resnostjo. Zlasti skrbno so vse patrolje opravile taktično nalogo.

Med 26 ekipami je dosegla prvo mesto 5. patrolja iz združenja v Kostanjevici, drugo mesto 3. patrolja iz združenja v Krškem in tretje mesto 6. patrolja iz združenja v Kostanjevici.

Z udeležbo ne moremo biti zadovoljni. Vendar je treba upoštevati izredno slabo vreme med prvim tekmovanjem.

V skupni razvrstitvi, ki je v nji upoštevan še odstotek udeležbe obveznih članov, pa je prvo mesto zasedlo združenje v Breznicah, drugo Senovo in tretje Kostanjevica.

SLAVKO KUNEJ

SENOVO

»MALA KARAVANA PRIJATELJSTVA«

Združenje borcev NOV Senovo je v sodelovanju z ZRVS priredilo za svoje člane izlet. Namen je bil, da proslavijo 80-letnico tovariša Tita. Zato so obiskali Hrvatsko Zagorje.

Izletnikov je bilo 160. Dne 24. junija so se odpeljali iz Senovega najprej v Gornjo Stubico. Ogledali so si krajeve znamenitosti in dela za postavitev spomenika Matiji Gubcu. Sprejeli so jih člani občinskega odbora ZZB NOV. Pospremili so jih v Dolnjo Stubico, kjer so gostje položili venec ob spomeniku padlih borcev. Tam je tudi govoril predsednik ZB NOV Senovo Lovro Breznik. Poudaril je pomen izleta, ki ga je imenoval »malo karavano prijateljstva«. Tajnik senovskega združenja borcev Stojan Šibila pa je tovariški borčevski organizaciji v Donji Stubici izročil kot spominsko dari-

lo rudarsko svetilko in povabil njihove člane, naj bi jim v Senovem vrnili obisk. Obljubili so, da bodo to storili 22. t.m., ko bo na Jevši pri Senovem odkritje spominske plošče.

»Mala karavana« je nadaljevala pot v Krapino. Ogledali so si Krapinske toplice in krapinski muzej. Nato so se odpeljali v rojstni kraj tovariša Tita, Kumrovec. Ogledali so si hišo in spominske muzejske predmete. Na poti proti domu so se ustavili še v bizeljskem gradu, kjer jih je sprejel zastopnik vinogradniške zadruge.

KK

HRUŠICA

ŠTEVILNE PRIREDITVE OB KRAJEVNEM PRAZNIKU

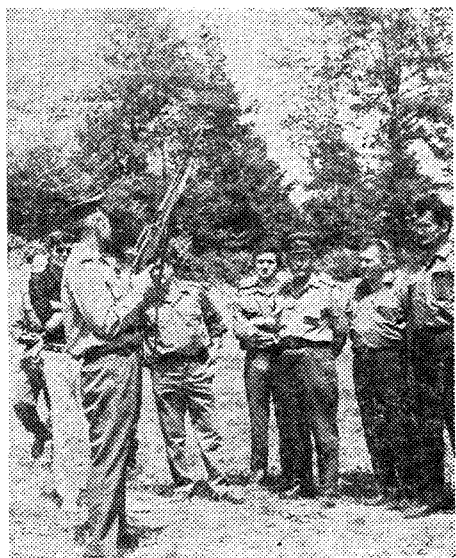
Hrušica ima 27. julija krajevni praznik. To je spominski dan, ki jih spominja strahotnega dogodka: okupator je na Belem polju ustrelil 46 talcev; pokopani so na grobišču talcev v Begunjah. Spored letošnjega praznovanja krajevnega praznika je obilen. Prve prireditve so se začele že na dan borca z budnico domače godbe na pihala, popoldne pa je bilo prijateljsko srečanje družbenopolitičnih delavcev kraja. Dne 15. tm. bodo imeli gasilci vajo. Naslednji dan bo nogometna tekma, številni prebivalci pa se bodo udeležili v Bohinju partizanskega srečanja Prešernove brigade in jeseniško-bohinjskega odreda. Od 17. do 21. t.m. bo do opravili več delovnih nalog med urejanjem kraja, obnavljanjem spomenikov itd. Dne 21. t.m. zvečer bodo v domu družbenih organizacij odprli muzejsko razstavo z gradivom o NOV, nakar bo proslava dneva vstaje slovenskega naroda. V okviru praznovanja krajevnega praznika bodo tudi 22. t.m. priredili izlet na Hruščansko planino, 23. t.m. bo balinarsko tekmovanje, 26. t.m. promenadni koncert in 29. odbojkarška tekma, ta dan pa bodo igrali še Molliarjevo veseloigro Scapinove zvijače. Osrednja prireditev bo 27. t.m. ob 16. — žalna slovesnost na grobovih talcev v Begunjah.

BRANKO BLENKUS

BRŠLIN PRI NOvem MESTU

AKTIVNI STAREŠINE : REZERVNI STAREŠINE 3:2

Sodelovanje med pripadniki bršlinske garnizije in pripadniki partizanskih enot novomeške občine je zajelo že zelo velik obseg. Vodstvo garnizije daje teritorialcem vso pomoč, saj večkrat sodelujejo na skupnih vajah, vrhu tega pa tudi lahko kadarkoli uporabijo strelišče v Bršlinu. Nedavno tega pa so starešine v vojašnici »Milan Majcen« v Bršlinu sprejeli na obisk člane občinskega odbora SLO in se z njimi tudi športno pomerili v streljanju z zračno in polavtomatsko puško, brzostrelko ter pištolo, metali pa so tudi bombe. Rezervni vojaški

starešine so se dobro odrezali, saj so gostitelji zmagali le zelo tesno z rezultatom 3:2. Najboljši strellec s polavtomatsko puško je bil predsednik občinske skupščine Novo mesto Avgust Avbar, ki je od 30 možnih zadel 26 krogov. (Na sliki: gostom so pokazali tudi sodobno orožje, med drugim polavtomatsko puško s tromblonom domače izdelave.)

SLAVKO DOKL

ALI SE RES NE SRAMUJEJO?

Na sprehođu po Izlakah pri Zagorju sem imel čas, da sem si gledal spomenik padlim borcem. Pričakoval sem, da je spomenik lep in na urejenem kraju. Zato sem bil toliko bolj razočaran, pa tudi ogorčen, ko sem zaprepačen ugotovil, da je spomenik popolnoma zanemarjen.

Spomenik stoji le sto metrov od šole, na drugi strani pa je komaj deset metrov od stanovanja občinskega uslužbenca. Poleg je lepo urejeno stanovanjsko naselje s samimi novjšimi hišami. Vse pa kaže, da ni človeka, ki bi mu bilo kaj mar spomenika in ki bi se zamislil, komu so ga postavili. Povrh vsega so Izlake turistični kraj. Rajši ne bom ugibal, kaj si mislijo tuji ob pogledu na spomenik.

Vsičuje pa se mi vprašanje, kje so družbenopolitični delavci, domačini in kako je mogoče, da kaj takšnega dopušča krajevna skupnost. Spomenik blizu šole v turističnem kraju bi lahko bil v ponos kraja, zdaj pa je ob njem v plevelu pravo smetišče in toliko nesnage, da se ti gabi. Tudi napisi so že zelo slabo čitljivi.

IVAN OCEPEK

oglašujte v tedniku TV-15

imeli smo ljudi

Valerija Marinčič

Izgubili smo jo za vedno sredi maja. Rodila se je leta 1903 v Vitovljah pri Novi Gorici. Ze v mladosti je bila napredno usmerjena. Leta 1942 je postala aktivistka Osvobodilne fronte na terenu in tako pomagala prvim borcem, ki so prihajali tedaj na to področje. Za osvobodilno gibanje pa je delala vsa njena družina in pomagala vselej, ko je bilo potrebno. Valerija je delovala požrtvovalno za smotre osvobodilnega boja zvesto vse obdobje, za kar je po osvoboditvi prejela priznanje. Bila je članica združenja borcev in drugih družbenopolitičnih organizacij. Marljivo je sodelovala v družbenopolitičnem življenju, dokler je ni bolezen iztrgala iz naših vrst. — Ob odprtem grobu se je od nje poslovil v imenu ZB NOV Osek-Vrtovlje Riko Hrovatin.

Ciril Kmetič

Umril je v Dobu pri Domžalah v 65. letu. Bil je stodoletni invalid. — V osvobodilnem gibanju je sodeloval že leta 1941. Poleti 1943 je odšel k partizanom. Bojeval se je v Dolenskem odredu. Bil je v oficirski šoli v Beli krajini in potem v glavnem štabu Slovenije. Odlikovan je bil z redom za zasluge za narod. — Pogreba v Domžalah se je udeležila velika množica, zlasti številni borci in vojaški vojni invalidi. Zelo ga bomo pogrešali!

Franc Volk

Ob veliki udeležbi prebivalcev, so v Ozeljanu pri Novi Gorici, pokopali Franca Volka. Rodil se je 1898 leta v revni kmečki družini. Kot sedemnajstletni mladenič

IVAN KURINČIČ — 60-LETNIK

Ivan Kurinčič z Idrskega pri Kobaridu se je rodil pred šestdesetimi leti v številni družini na mali knjetiji. Komaj trileten je bil, ko je morala družina med prvo svetovno vojno v pregnanstvo. Ko so se po vojni vrnili, so našli izropan dom. Ni se mu uresničila vroča želja, da bi se šolal. Komaj 17 let mu je bilo, ko je že začel deliti usodo naših zavednih ljudi, ki so trpeli pod fašizmom; zaprl so ga z dvema drugima mladima tovarišima. Samo zato, ker je ku ril kres ob slovenskem prazniku, so ga obsodili (pogojno) na pol leta zapor!

Leta 1935, ko je fašistična Italija roparsko napadla Abesinijo, so Kurinčiča po treh letih policijskega nadzora nad njim osumili protifašistične dejavnosti. Najprej je bil zaprt v Kobaridu, nato pa v Gorici. Med zasliševanjem so ga mučili. Iz goriških zaporov so ga prepeljali v videmske zapore, od tam pa v spremstvu vojakov k vojakom v Bari. Bil je pod strogim oficirskim nadzorstvom in pred vsem polkom so ga razglasili za protifašista. Ko so ga po petih mesecih vojaške službe poslali domov, je bil še pol leta pod policijskim nadzorstvom.

Maja 1942, ko se je na Idrskem začelo razvijati osvobodilno gibanje, je bil Kurinčič v prvi trojki OF. Deloval je kot terenski aktivist, dokler ni postal izbrana žrtev izdajalca. Maja 1944 mu je »črna roka« poslala zadnji opomin pred smrtjo, da bi moral opustiti delo za OF. Ivan pa se ni dal prestrašiti. Nato so mu Nemci in domobranci zagrozili s smrtjo, ko so obkolili vas in njegov dom, a se mu je posrečilo pobegniti k partizanom.

se je udeležil prve svetovne vojne. Bil je branilec legendarnega Sv. Gabrijela in bil tam tudi huje ranjen.

K OF je pristopil že v letu 1941 in bil njen prvi predsednik, obenem pa je opravljal še funkcije obveščevalca in člana gospodarske komisije.

V začetku januarja 1945 so ga Nemci aretirali in odvedli v taborišče Mauthausen, odkoder se je vrnil bolan in do skrajnosti izčrpan.

Bil je odlikovan z znakom hrabrosti, zaslugami za narod s srebrnim vencem in medaljo OF Slovenije.

Franc Urbanija-Blaž

Dne 8. julija smo ga spremili na zadnji poti. Bil je doma na Rovih pri Radomljah in mizarski mojster. — Čeprav je imel številno družino, je odšel k partizanom in se bojeval do konca vojne. Po končani vojni je marljivo sodeloval v družbenopolitičnih organizacijah. Velike zasluge si je pridobil za svoj kraj z obnovo še kot predsednik gradbenega odbora. Bil je tudi soustanovitelj gasilskega društva na Rovih. Bil je član ZB NOV Radomlje. Marsikje ga bomo zelo pogrešali; za njim je ostala velika vrzel. — Francetu je v slovo zapel dve žalostinki dobrski pevski zbor, ob njegovem grobu pa se je poklonilo razen prapora združenja borcev še sedem gasilskih praporov.

Ivan Ferme

Za vedno smo se poslovili od njega 18. julija. Pogrebni sprevod je bil nekaj izrednega za naš kraj, Rečico pri Laškem. Ivan je imel nešteto prijateljev. Na zadnji poti so ga spremili tudi številni tovariši iz vojnih let — ne le iz bližnjih, marveč tudi oddaljenih krajev. — Ivan je od začetka okupacije sodeloval v osvobodilnem gibanju. Njegov dom je bil noč in dan odprt ranjenim in drugim pomoči potrebnim borcem. Domačija je na samotnem kraju, obkrožena z gozdovi, pod Mrzlico. Mimo držijo poti v Savinjsko dolino, v revirje in Laško. Zato so se tam ustavljali mnogi aktivisti in borci. Fermetova domačija pa je imela tudi srečo, da okupator ni odkril nič sumljivega in da je ni po-

Kurinčič je bil po osvoboditvi sprva načelnik okrajne gospodarske komisije, član okrajnega odbora OF in odbornik NOO za kobariško itd. Bil je predsednik kobariško-tolminkskega okraja in zadnji predsednik občine Kobarid. Tri leta je bil tudi republiški poslanec in nasploh je izredno delaven družbenopolitični delavec. Naš list ima v njem svojega dobrega sodelavca.

Borci, številni znanci in prijatelji mu želimo še mnogo uspešnih let!

STANKO SKOČIR

zgal kakor mnoge druge. — Ivan je zgledno vzgojil pet otrok. Umril je v 68. letu starosti.

Tovariš Ivan, ne boš pozabljen!

Matija Marion

Rojen je bil 24. februarja 1884 v Crncah pri Buzetu v Istri. Potem ko je odslužil vojsko, se je nastanil v Trstu in se preživljal kot zidar. Udeležil se je I. svetovne vojne, po vojni pa je bil prostovoljno v bojih na Koroškem. Leta 1922 je moral zaradi svoje zavednosti zapustiti Trst. Tam je pustil komaj dograjeno hišo in hčerini grob. Nastanil se je v Mariboru. Vzorno je skrbel za štiri sinove in jih vzgajal v napredne in poštene ljudi. Sin Ljubo je bil že pred vojno član CK Zveze komunistične mladine Jugoslavije.

Leta 1941. aprila meseca so ga nacisti med prvimi aretirali in ga skupaj z družino pregnali v Jagodino v Srbijo. Tam so se vsi vključili v osvobodilno gibanje. Po vojni se je vrnil v Maribor in našel tam razdejan dom. Sin Ljubo pa je padel kot talec v Mariboru, medtem ko je Lino, inženir, končal v ustaški taborišču Jasenovac.

Pred desetimi leti se je iz Maribora preselil v Ljubljano, da bi bil bliže dvema preživelim sinovoma.

Anica Nolimal

Bila je komaj v enainpetdesetem letu, pa jo je smrt že iztrgala iz naših vrst. Bila je vneta članica ZK, ZB NOV in drugih organizacij, bivša borka Cankarjeve brigade. — Preživela je hudo mladost kot sedmi otrok enajstčlanske železničarske družine v Ljubljani. Ze štiri najstletna je morala trdo delati in kot delavka je spoznala kapitalistično izkoriščanje. Ob kapitulaciji se je takoj uvrstila med aktiviste na bežigranskem terenu (v Ljubljani). Iz družine je odšlo k partizanom kar pet članov, vsi drugi pa so delovali kot aktivisti na terenu z očetom vred. Tudi Anica je odšla leta 1943, da se je umaknila zasledovalcem. Uvrstila se je med borce Cankarjeve brigade. Bojevala se je do poletja 1944, ko je hudo zbolela. Poslali so jo v partizansko bolnišnico. Po ozdravljenju je vodila potujočo centralno partizansko bol-

pravna posvetovalnica

NEČAK JE POBEGNIL V TUJINO

R. V. Prestranek

Vprašanje: Nečaka imate, ki že trinajst let živi v Avstraliji. Tja je odšel po dveh mesecih služenja vojaškega roka v naši mornarici. Vzrok odhoda ni bil političen, temveč osebni, ker je odšel za dekletom. Sedaj ga muči domotožje, toda ne upa se vrniti v domovino, ker se boji kazenskega postopka zaradi dezertiranja iz JLA. Radi bi vedeli kakšne procese bi moral prestati v primeru vrnitve.

Odgovor: Osnovno vprašanje je, ali se je vaš nečak prijavil v Avstraliji jugoslovanskemu predstavništvu in zaprosil, da se mu izda dovoljenje za stalno prebivanje v tujini. Če ima namreč naš državljan, ki živi v tujini, dovoljenje za stalno prebivanje v tujini, pa se v domovino vrne po dopolnitvi 27. leta starosti, ga ne vpokličejo k vojakom, čeprav vojske ni služil. Če pa se vrne pred dopolnitvijo 27. leta starosti, ga pokličejo na nabor oz. služenje vojaškega roka. V svojem dopisu niste napisali, ali je vaš nečak uredil vprašanje registracije pri našem predstavništvu, niti ne, koliko je star. Zato vam kaj več ne moremo odgovoriti. Na vprašanje, če bo in kako bo kaznovan, če se vrne, pa je odgovor nemogoč. Svetujemo pa vam, da se obrnete na občino, upravo za narodno obrambo, kjer je vaš nečak bil vpisan v vojno evidenco. Tam boste dobili tudi vsa navodila in pojasnila.

nišnico. Imela je izredno težavno in odgovorno nalogo. Najhuje trenutke je preživela v Miklerjih pri Crnomlju, ko je bilo treba reševati 45 nemočnih ranjencev, ki niso mogli hoditi v velikem snegu. Tedaj so belgardisti napadli bolnišnico, a je rešila vse ranjence. Pozneje je bila ranjena v roko, ki ji je nato ohromela. Anica je ostala invalidka. — Po osvoboditvi je med drugim ustanavljala otroške domove v Apačah in poprijela je povsod, kjer so potrebovali požrtvovalne ljudi. Poročena z oficirjem JLA se je selila z njim iz kraja v kraj. Pred leti se ji je izpolnila želja, da se je vrnila v Slovenijo, a zadnje leto je trpela po bolnišnicah. Težko se bomo sprijaznili z mislijo, da nas je že zapustila!

Lucija Vižintin

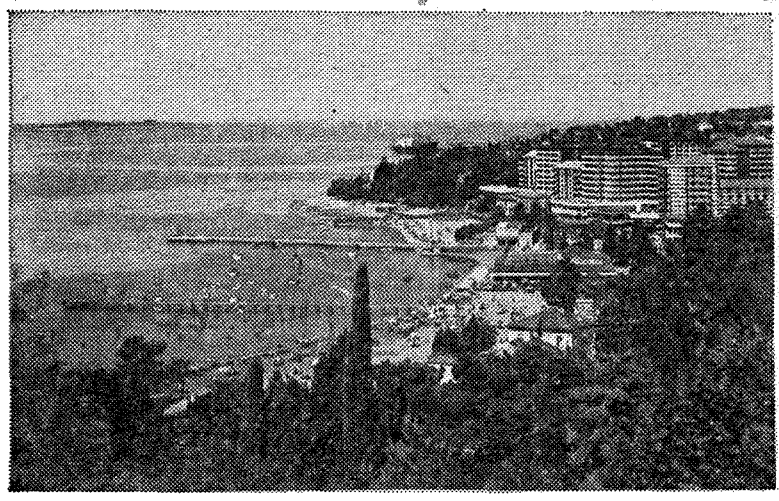
Zapustila nas je v 76. letu. Poslovili smo se od nje na šempetrskem pokopališču. Bila je doma iz Bazare pri Šempetru na Krasu. Spoštovali smo jo kot aktivistko in partizansko mater. — Zelo je trpela že med prvo svetovno vojno. Izgubila je moža, ko ji je bilo komaj 21 let, in morala je z otrokom v begunstvo. Ko se je po vojni vrnila v domači kraj, je našla razdejan dom. — Med drugo vojno je vsa njena družina sodelovala v osvobodilnem gibanju. Med goriško ofenzivo so ji opustošili dom, kmalu potem pa je izgubila še drugega moža in sina. Vendar je ni zlomilo; ves čas je podpirala osvobodilni boj. Po vojni je Lucija marljivo sodelovala pri obnovi. Prav tako je vneta sodelovala v številnih organizacijah, tako v borčevski, invalidski in v ZK. Celih šest let jo je mučila bolezen, tako da ni mogla sama niti brati. Vendar je ostala zvesta svojemu listu, TV-15; vselej so ji ga prebrali svoji.

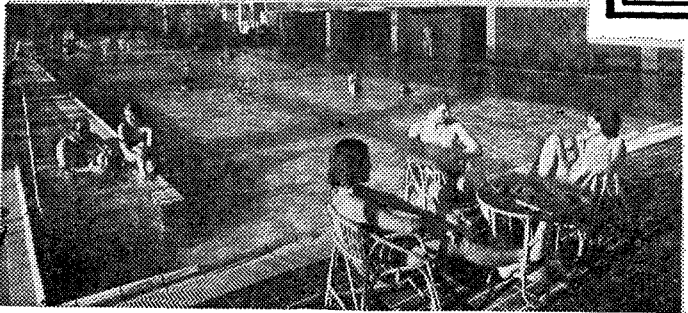
Janez Vrh-Stopar

Dne 3. junija je v ankaranski bolnišnici umrl Janez Vrh-Stopar. Bil je upokojen delavec, zadnja leta pa je živel na mali kmetiji v Šembijah. Bolehal je že delj časa. Bil je borec od leta 1942. V Gradnikovi brigadi je bil leta 1943 komandir čete. Bil je odlikovan za hrabrost. Ohranili ga bomo v trajnem spominu.

Nagradna križanka CASINO 30

SESTAVIL: KOPRIVSEK	NAJEMNINA ZA STA- NOVANJE	TABOR- JENJE	ST. GRŠKI KIPAR	RIM. NIŠN BOG	M.IME
NAPRAVA ZA PHANJE					
MAKEDON. ANSAMBL NARODNIH PLESOV					
TERME PRI PADOV					
GLASBENO ZNAMENJE				IVAN CANKAR	
GR. DIDAKT. PESNIK				UDVOLJIV MOŠKI	
ALUMINIJ				GOZDNA VILA	

VERDIJEVA OPERA	GL. MESTO ANGLIJE	PRODNIK	KARDELJ EDVARD	ZOBNIKA	UGRABITELJ LEPE HELENE VEČANJE
ENOGRA KAMELA					NIKALNICA
KRAJ NA SICILIJ			KAČE VELIKANKE	SPLIT NEMŠKI KOMPONIST	AVELLINO ATAKA
PLOD		ZMES PESKA IN CEMENTA LUKA ČEČ			SVOD NAD NAMI
POZNAVAL. VIN.				BRANOCENIK	UREJEVALEC IZLOŽB
DOMAČE M.IME				GLASBENO DELO	M.IME RADIJ

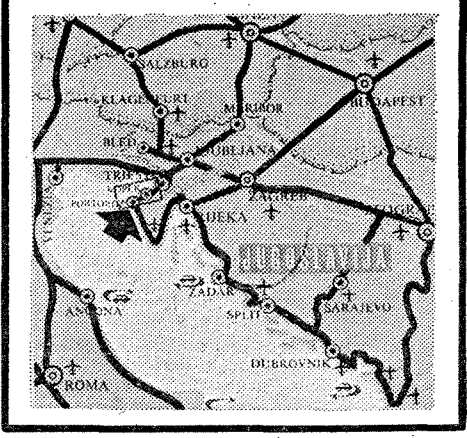
Nagradni kupon 30

Priimek in ime _____

poklic _____

točen naslov _____

RISAL: J.K.	AMERIKANEC PRIHOD V GOSTE				
STARA POVRŠINSKA MERA				ZIVAL, KIRIJE POD ZEMLJO	
NOČNO ZABAVIŠČE			MEDENA ROSA	HARI	
JAPONSKI POLITIK			DANEU IVO		IT. KAMION EDO MIHEVC
REŠEVALNI ODDELEK					
OŽINA NA MALAKI			GL. MESTO JORDANIJE		

Razpis nagradne križanke

Slovita igralnica »Casino« iz Portoroža se vam tokrat predstavlja z nagradno križanko. Za julijske dni in avgust vam bo, dragi reševalci, na voljo reševanje kar štirih križank iz serije »Casino«. Obilo zabave v teh poletnih dneh!

Vse, ki se je boste lotili, prosimo, da nam rešitev pošljete do 24. julija 1972, da bomo lahko še isti dan izžrebali tri dobitnike knjižnih nagrad,

ki jih v ta namen prispeva založba »Borec«, in to: »Treblinka«, »Varsavski uporniki« in »Zločin v Oradouru«, najnovejše izdaje založbe »Borec«.

Ne pozabite na posebno ovojnico napisati »križanka št. 30«. Na koncu pa še opozorilo. Poština se je nekoliko povečala; prosimo, upoštevajte to, ker na porto prispele tovrstne pošiljke zavračamo.

Obilo zabave in sreče!

UREDNIŠTVO IN UPRAVA

S fotografijo v obdobje vojnih grozot

Dne 17. junija 1972 dopoldne je bila na Črnučah pri Ljubljani, v dvorani Muzejske zbirke NOB za mladino, otvoritev foto razstave z naslovom: »Kaj me spominja na narodnoosvobodilno vojno.«

Razpis za to razstavo so aprila, meseca letos objavile organizacije: Zveza kul-

turno-prosvetnih organizacij, Zveza prijateljev mladine, Zveza združenj borcev NOV in Odbor za muzejsko zbirko in varstvo spominskih obeležij NOV v občini Ljubljana-Bežigrad. S takšno razstavo so želeli počastiti 30-letnico pionirske organizacije Jugoslavije, zato so se natečaja lahko udeležili le mlajši fotoama-

terji oziroma člani pionirskih ali osnovnošolskih foto krožkov.

Na razstavo je poslalo fotografije 5 fotokrožkov, in sicer kar 73 izdelkov. Največ in najboljše so poslali člani fotokrožka iz osnovne šole dr. Vita Kraigherja, med njimi se je najbolj odrezal Ivan Sporčič iz 8. razreda. Ta je poslal 14 svojih del, ki so vsa prišla v ožji izbor. Posebna komisija je namreč za razstavo odbrala 52 del in obenem določila, katere naj prejmejo nagrade.

Nagrade so bile podeljene na slovesni otvoritvi razstave po kratkem kulturno umetniškem programu, ki so ga izvajali gojenci glasbene šole Franca Šturma, oddelka Črnuče, in učenci osnovne šole Maksa Pečarja iz Črnuč.

Posebno nagrado je dobil foto krožek osnovne šole dr. Vita Kraigherja, kateremu pa to ni bilo prvo priznanje. Na lanskem tekmovanju »Pionirski foto 1972« je prejel zlato plaketo in diplomu, kot najboljši v Sloveniji. Kot tak je bil tudi letos povabljen na 8. srečanje mladih tehnikov v Novi Sad, ki je bil pod pokroviteljstvom anaršala Tita. Tam so tudi razstavili 15 svojih najboljših fotografij.

Nagrade in priznanja pa je na slovesni otvoritvi foto razstave prejelo tudi 12 avtorjev risb na temo NOB iz III. razstave takšnih risb, ki jo je organizirala Muzejska zbirka NOB za mladino na Črnučah. Omenjena razstava je bila odprta vse šolsko leto 1971/72, obiskovalci razstave, predvsem učenci osnovnih šol, pa so lahko risbe ocenjevali tako, da so na listke napisali številke risb, ki so jim bile najbolj všeč. Največ nagrad za risbe — kar šest — so prejeli učenci osnovne šole Mirana Jarca. Nagradjeni so bili s hranilnimi knjižnicami z naložbo 100,00 din.

Poleg fotografij so razstavljene tudi te risbe. Na razstavi je največ fotografij z grobišča padlih borcev in talcev na Zalah in iz Gramozne jame v Ljubljani, največkrat pa je bil fotografiran železniški most čez Savo pri Črnučah. Ta most so Nemci, ko so se leta 1945 umikali, za seboj porušili, zato predstavlja svojevrsten spomin na obdobje NOV. Poleg njega na obeh bregovih pa še vedno stojata tudi dva bunkerja od katerih je zlasti tisti na desnem bregu prava pošast.

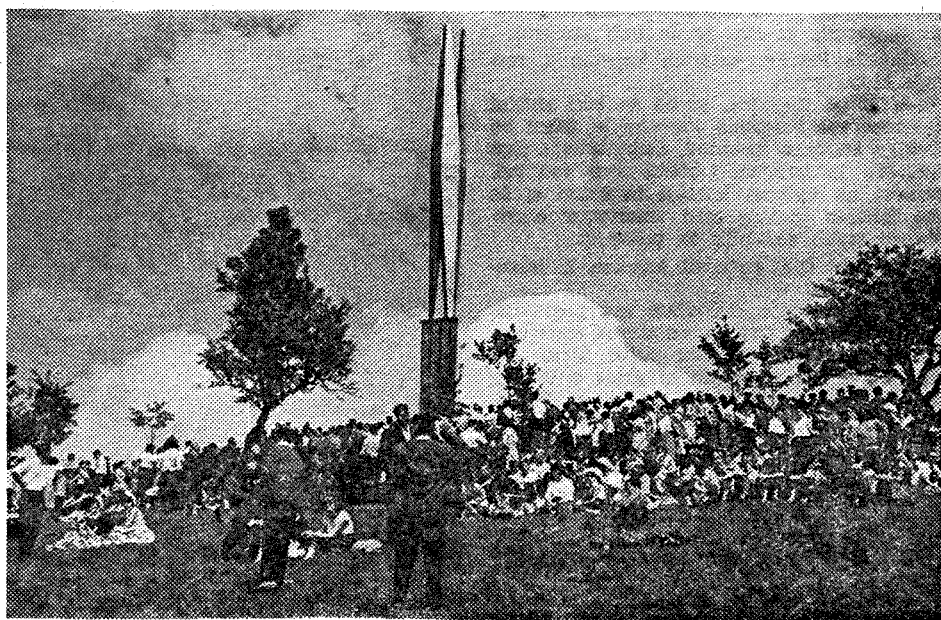
Čudovita je fotografija z naslovom »Dva pomnika na žico«. Avtor te fotografije je ujel v objektiv obelisk — spominsko obeležje bodeče žične ograje, s katero je bila uklenjena Ljubljana med vojno, in velik, razpadajoč italijanski bunker, ki še vedno stoji v bližini obeliska. Izredno lep dosežek je tudi fotografija z naslovom »Cena in lepota svobode«, kjer je v ospredju visok spomenik padlim borcem in talcem na Zalah, v ozadju pa so zasnežene Kamniške planine.

Več fotografij je tako izredno lepih po motiviki in izdelavi, da že presega jo pojem fotokrožka osnovne šole, v tem ko je pri drugih opaziti začetne težave. Morda je zato imel prav tisti obiskovalec foto razstave, ki je v knjigo vtisov napisal, da »nikar opustiti to delo zamisel, marveč jo je treba razširiti na širše območje, ker je to izviran način razvijanja revolucionarnih tradicij pri naši mladini.«

Gotovo je imel prav. V revolucionarna dogajanja se avtor poglablja, ko izbira motiv; v foto celici prav tako, ko hoče na posnetku pričarati vso mračnost, grozo ali junaštvo tistega obdobja, katerega spomin ohranja fotografirani motiv, in tretjič: uspela razstavljena fotografija vzbuja pri gledalcih razmišljanje o vzrokih, ki so v bližnji preteklosti povzročali tako nenavadne stvari, da jih čas ni pregazil.

ANTON ŠTAMPOHAR

STANE KOMAN

Z odkritja spomenika na Cviblju leta 1961

Tovariš Stane Koman deli nagrade najboljšim

V Žužemberku muzejska zbirka NOB

Zamisel o ureditvi krajevne muzejske zbirke NOB v Žužemberku je stara že dobrih petnajst let. Leta 1956 je Glavni odbor ZB NOV Slovenije sklenil, naj se v krajih, kjer niso dani pogoji za ustanovitev muzejev NOB, so pa za NOB pomembni, osnujejo muzejske zbirke, ki so sestavni del področnega muzeja. Sklenjeno je bilo, naj se taka zbirka uredi tudi v Žužemberku.

Prvikrat so resno mislili uresničiti ta sklep ob praznovanju 20-letnice vstaje v Sloveniji leta 1961. Predvideno je bilo, da bo izšel zbornik, ki bo govoril o vlogi Žužemberka med NOB, vendar do realizacije ni prišlo. Postavljen pa je bil tega leta mogočen spomenik na Cviblju, na katerem je vklesano več kot 1200 imen borcev iz vse Slovenije in od drugod, ki so dali svoja življenja v borbah za Žužemberk in za svobodo Suhe krajine. Letos bo poteklo 30 let od prve osvoboditve Žužemberka med NOB in vzpostavitev prve komande mesta Žužemberka. Ob tej obletnici je dal Dolenjski muzej iz Novega mesta pobudo, da bi v restavriranem grajskem stolpu uredili krajevno muzejsko zbirko NOB. V ta namen je bil v začetku februarja sestanek pripravljalnega odbora, ki bo skrbel za ureditev zbirke, postavljene pa so bile tudi komisije, ki bodo skrbale za realizacijo programa in sicer: komisija za zbiranje muzejskega gradiva, finančna in gradbena komisija.

Drugega sestanka pripravljalnega odbora, ki je bil marca v Žužemberku, se je udeležil tudi podpredsednik IS SRS tov. dr. France Hočevar, ki je podprl zamisel o postavitvi zbirke v grajskem stolpu, obenem pa je nakazal potrebe po restavriranju kulturnih spomenikov drugod po Sloveniji.

Poleg stolpa, ki je deloma že obnovljen in v katerem bo postavljena zbirka, bosta letos pod streho še dva stolpa in opravljena še nekatera druga restavratska dela. Za najnujnejša dela pri restavriranju bi po izračunih tov. arh. Valentinčeve potrebovali nad 50 starih milijonov dinarjev.

Krajevna skupnost Žužemberk ne bo mogla zbrati vseh sredstev sama, zato ji bo nujno morala pomagati širša družbena skupnost. Krajevna skupnost sama ima v ta namen v letošnjem proračunu predvideno neko vsoto. Izredno pomembno pa je tudi dejstvo, da je Krajevni skupnosti Žužemberk že 130 kmetov s tega področja pismeno potrdilo, da bodo za obnovo gradu dali svoj prispevek v lesu.

V priprave za ureditev muzejske zbirke se je aktivno vključil tudi France Smrke-Još, domačin in prvi koman-

dant žužemberške komande mesta, ki je bila prva v Sloveniji. Zbirka gradivo za bodočo zbirko in piše spomine na dogodke na žužemberškem področju v prvih letih vojne, ki so predvideni za načrtovani zbornik, ali drugo ustrezno publikacijo, ki bo pričala o življenju v vojnih letih. Pripravljalni odbor je na svojih sestankih razpravljaj tudi o stanju spomenika na Cviblju, s katerega zaradi nepravilnega kritja oz. zamakanja odpadajo napisne plošče, imena pa so močno zbledela. Vzdrževanje spomenika bi moralo zaradi njegovega vseslovenskega pomena spadati pod ustrezen republiški organ.

O pomembnosti in smotnosti muzejske zbirke v Žužemberku ni dvoma. Strateški pomen tega kraja je bil med vojno izreden. Kdor je imel v rokah ta kraj, je nadzoroval vso Suho krajino, dolino Krke in dohode na Rog. Tod so držale pomembne poti v druge slovenske pokrajine. Tod so se pogosto bili krvavi boji. Noben kraj v Sloveniji ni med vojno tolikokrat menjal gospodarja in bil tolikokrat bombardiran.

Postopoma obnovljeni grad naj bi s svojimi muzejskimi zbirkami in turističnimi zmogljivostmi pripomogel k boljšemu poznavanju ter hitrejšemu gospodarskemu in kulturnemu vzponu tega predela Slovenije.

INTELEKTUALCI V FAŠIZMU

»Obtožba fašizma« je obsežna razprava o intelektualcih v dobi fašizma, od 1919. do 1945 leta, ki jo je napisal znani angleški esejist Alaster Hamilton. Na osnovi obsežne dokumentacije opisuje avtor življenjsko pot velikega števila piscev in filozofov fašistov in tistih, ki so bili na poti, da to postanejo v Nemčiji, Italiji, Franciji in Angliji. Mnogi intelektualci, citirani v Hamiltonovi knjigi, so se oddvojili od fašizma v trenutku, ko so se začele njegove politične ambicije jasno opredeljevati.

MARX, FILM IN FILMSKA KRITIKA

V Beogradu je izšla knjiga »Marx, film in filmska kritika« Guida Aristarca, ki je znano ime sodobne filmske kritike in teorije v Italiji in zunaj nje. Prevod Aristarcevega dela, ki je v izvirniku izšlo leta 1965, je izdal beograjski inštitut za film.

EP REVOLUCIJI

VLADIMIR NAZOR S PARTIZANIMA

Izdajateljsko podjetje »August Cesarec«, ki deluje v Zagrebu že četrto leto — njegovo delo je predvsem vezano na svet za razvijanje tradicij narodnoosvobodilnega boja ZBZ NOV Hrvatske — je pred kratkim izdalo znani vojni dnevnik Vladimira Nazora »S partizani«, to verjetno najbolj brano knjigo pokojnega pesnika, borca in predsednika ZAVNOH.

beleške

PLOŠČA PIONIRSKIH PESMI

V letih med narodnoosvobodilnim bojem so nastale številne lepe pionirske pesmi. V želji, da bi jih otroci v zborih, na proslavah, izletih in pohodih več peli, pripravlja Zveza prijateljev mladine Slovenije v sodelovanju z glasbenim uredništvom Radia Ljubljane ter v počastitev tridesete obletnice Zveze pionirjev Jugoslavije »ploščo najlepših pionirskih pesmi«, ki so nastale med vojno in po njej. Zbrala in izbrala jih je posebna žirija. Na veliki plošči (26 minut) je devetnajst pesmi znanih skladateljev: R. Simoniti, J. Kuharja, R. Pešla, R. Gobca, M. Pirnika, M. Kozine, B. Lesjaka in M. Vodopivca. Ob spremljavi ansambla Boruta Lesjaka poje pesmi otroški pevski zbor glasbene šole »Franceta Šturma« Ljubljana — Bežigrad pod vodstvom Janeza Kuharja. Na ovitku je tiskano besedilo vseh devetnajstih pesmi.

REVOLUCIJE IN USTVARJALNOST

Pri ČZP KOMUNIST je izšlo delo Veljka Vlahovića »Revolucije in ustvarjalnost«. Knjiga bo dobrodošel pripomoček vsakemu razmišljajočemu človeku, ki išče odgovore na vprašanja in protislovja naše družbe, predvsem na področju duhovnega ustvarjanja in kulture.

ODLIKOVAN »VOJNI GLASNIK«

Predsednik republike je odlikoval vojaško-strokovni časopis »Vojni glasnik« z redom za vojne zasluge z veliko zvezdo. To priznanje je »Vojni glasnik« prejel ob 25-letnici svojega izhajanja za pomemben prispevek k vojaško-strokovnemu izpolnjevanju stareših JLA, razvoju vojaške znanosti, posodabljanju taktike in uveljavljanju načel vseljudske obrambe.

PENTAGON ZAHTEVA DENAR ZA NOVO OBOROŽITEV

Iz obveščenih krogov poročajo, da ameriško obrambno ministrstvo pritiska na Kongres, naj odobri denarna sredstva za gradnjo podmornic, oboroženih z novimi izstrelki z velikim dosegom, in za nove bombnike B-1, češ da se po podpisu ameriško-sovjetskega sporazuma utegnejo znajti ZDA v nevarnosti. Obrambni minister Malvin Laird je izjavil, da sporazuma o jedrski oborožitvi ne bo mogel podpreti, če ne bo prejel soglasja za podmorniški sistem trident in za bombnike B-1.

Po drugi strani pa si ameriški parlament prizadeva, da bi zahteve Pentagona glede podmornic in bombnikov zmanjšal za 1,3 milijard dolarjev. Ameriško obrambno ministrstvo je namreč namenilo za gradnjo podmornic z novimi izstrelki 942, za bombnike B-1 pa 445 milijonov dolarjev.

ZAMRZNITEV SOVJETSKE STRATEŠKE OBOROŽITVE

Sovjetska vlada je izdala odlok, po katerem začne takoj veljati sporazum o omejitvi strateškega orožja, ne da bi čakali na njegovo uradno ratifikacijo. Sporazum, ki so ga podpisali ob Nixonovem obisku v Moskvi, bo uradno začel veljati takrat, ko si bodo Američani in Sovjeti razposlali ratificirane listine.

zanimivosti

ŠIRJENJE »KLUBA« JEDRSKIH DRŽAV

Stockholmski mednarodni inštitut za raziskovanje miru je pred kratkim objavil zanimive podatke o oborožitvi držav na svetu. Po njegovih podatkih se izdatki za oborožitev v letu 1972 ne bodo bistveno povečali glede na enake izdatke lani, kljub temu pa bodo le znašali 6 odstotkov skupnega dohodka oziroma približno 180 milijard dolarjev.

Znano je, da ima jedrsko orožje že pet držav na svetu — ZDA, ZSSR, Velika Britanija, Francija in Kitajska. Manj pa je znano, da lahko začne kaj kmalu izdelovati jedrsko orožje še petnajst drugih držav, in sicer Argentina, Brazilija, Indija, Izrael, Pakistan, Južna Afrika, Španija, Avstralija, Belgija, Egipt, Zvezna republika Nemčija, Italija, Japonska, Nizozemska in Svica. Najbliže temu cilju je Indija, pa tudi Izrael ni tako daleč. Ta dežela že sedaj proizvaja plutonij v količini, ki zadostuje za izdelavo po ene atomske bombe letno.

MLADINCI SO SE NAJBOLJE ODREZALI

Združenja Zveze rezervnih vojaških starešin škojloške občine so že v maju na svojih območjih priredila orientacijsko-taktilne pohode za svoje člane. Vsako združenje je potem iz vrst najboljših sestavilo ekipo za občinsko tekmovanje, ki je bilo v nedeljo 18. junija. Tako so se tega tekmovanja udeležile ekipe ZRVS iz Gorenje vasi, Škofje Loke, Žirov, Trate in Železnikov, vojaška in ekipi poklicne kovinske in lesne stroke iz Škofje Loke, razen tega pa še ekipa tabornikov. Proga je potekala iz okolice Gorenje vasi proti Žirovskemu vrhu, dolga je bila okoli 10 km in precej težavna tako glede telesnih naporov kot tudi orientacije. Vsega skupaj se je tekmovanja udeležilo 53 udeležencev.

Najboljša je bila ekipa mladincev poklicne kovinske šole iz Škofje Loke, sledili pa sta ji ekipi ZRVS Gorenje vasi in poklicne šole lesne stroke iz Škofje Loke. Vse tri ekipe so prejele diplome in praktična darila, to je komplet zemljevidov, topografski priročnik in knjigo škojloški odred.

Pri vsem tem je najbolj zanimivo, da sta prvo in tretje mesto zasedli ekipi mladincev ter tako pustili za seboj ekipe ZRVS in vojske. Vsekakor je to posledica dobrega in uspešnega pouka obrambne vzgoje. Na obeh šolah poučuje ta predmet tovariš Ivan Harej, predsednik občinskega odbora ZRVS. Prav tako pa je tudi pomembno sodelovanje med ZRVS, mladino in vojsko, ki se kaže tudi pri skupni udeležbi na takih vajah kot je orientacijsko-taktilni pohod.

FRANC GALIČIČ

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

PO PRIMORSKEM Z 2. SKUPINO REZERVNIH VOJAŠKIH STAREŠIN

Bilo je prisrčno in nepozabno

Druge skupine rezervnih vojaških starešin je na poti po Sloveniji odšla iz Ljubljane v Ilirsko Bistrico in odtod na grad Socerb, doživela izreden sprejem v Lipici, obiskala Postojnsko jamo in se vrnila v Ljubljano

Lep, sončni dan in pot, dolga domala dvesto kilometrov, ki je držala proti Primorskemu, je obetala celo vrsto prijetnih, prijateljskih srečanj. Vrhnika, Logatec, Postojna...

In prvo srečanje s tovariši v Ilirski Bistrici, kjer so se rezervni starešine Jugoslavije — v skupini so bili iz vseh krajev dežele — ob spomeniku najprej seznanili s potekom sklepnih operacij v okolici Ilirske Bistrice. Nato številna poznanstva, nekaj razglednic, ki bodo odromale v vse kraje Jugoslavije, pa spet pot proti Socerbu.

In pozneje še Lipica pa Postojnska jama. Na Socerbu, ko so opazovali Trst kot na dlani, so se seznanili z tržaško operacijo, v Postojnski jami pa z znano diverzijo. Posebno prisrčno pa je bilo tudi v Lipici: na skupno kosilo s tovariši iz vse Jugoslavije so prišli tudi predstavniki obalnih občin, sežanska občina pa je tako in tako bila gostiteljica: boljša bi zares težko bila!

Ko smo se spet vračali proti Ljubljani, so vsi nosili s seboj tudi izredne vtise. In v enem od avtobusov — natančneje: v avtobusu številka osem — smo poiskali nekaj rezervnih starešin in jih zaprosili za povedo za TV — 15 nekaj o tem, kaj jim pomeni takšno srečanje.

Naš prvi sobesednik — Milan Ugrinovič, podpredsednik pokrajinskega odbora ZRVS za Kosovo je imel veliko povedati, še vedno pod močnim vplivom doživljanja:

— Kaj pomeni zame takšno srečanje? Predvsem to, kar je najdragocenejše: nadaljnje negovanje in poglobljanje bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti, zblíževanje in seznanjanje z našimi povojnimi dosežki. To srečanje pomeni tudi nadaljno priložnost za izmenjavo izkušenj na področju praktične realizacije koncepta splošnega ljudskega odpora; in to ne samo tistega dela našega koncepta, ki temelji na izkušnjah narodnoosvobodilne vojne, temveč tudi tistega, izredno pomembnega, ki temelji na naših edinstvenih povojnih dosežkih, predvsem na tistih, ki se nanašajo na grditve našega samoupravnega socializma. Ta koncept vsi mi, ne glede na to, kje smo, sprejemamo kot edino alternativo obrambe, pa se prav zaradi tega moramo čim bolj seznaniti z izkušnjami na tem področju. Takšno srečanje je prav zaradi tega izredno pomembno.

Moram pa povedati, da me — prepričan pa sem, da je to tudi mnenje vseh mojih tovarišev iz pokrajine Kosovo — navdušuje izredno prisrčen sprejem naših tovarišev iz Slovenije. Naj povem brez ovinkov, da smo navdušeni nad tako organiziranim in prisrčnim sprejemom. In tudi to nam veliko pomeni: vidimo, da so nam tovariši iz Slovenije zares iskreni prijatelji. To pa človek mora doživeti, da v njem pusti trajno sled. Tako tudi postajamo bližji drugi drugim, bolj se spoznavamo in bolje razumemo.

Naj povem končno še to, da smo vsi z velikim zanimanjem spremljali vse, kar smo videli na naši poti, pa tudi to, do kje ste v Sloveniji prišli v celotnem razvoju, ker nam bo prav prišlo tudi na naši poti, saj se imamo od Slovenije kaj naučiti v vsakem oziru. Navdušen sem, vsi smo navdušeni. Zato moram na koncu zaželeati vsem tovarišem iz Slovenije še obilo nadaljnjih velikih uspehov pri delu. Veliko in posebno zahvalo pa dolgujemo organizatorjem tega srečanja in republišnemu odboru ZRVS Slovenije, saj je to bilo za vse nas edinstveno doživetje, ki nas je še bolj zblížalo.

Gavrilo Perišić, rezervni kapetan I. razreda iz Beograda:

— To je dogodek, ki bo še bolj zblížal vse rezervne starešine Jugoslavije. Meni bo ostal v trajnem spominu. Organizacija tega srečanja je izredna. Občutil sem vso prisrčnost na vsakem koraku in želim si še več takšnih srečanj med rezervnimi starešinami naših republik in pokrajin.

Dragutin Dir, rezervni kapetan I. razreda iz Osijeka:

— To srečanje doživljam kot poglobljanje našega bratstva in enotnosti, zgrajene v narodnoosvobodilni vojni. Pred leti sem bil v šoli rezervnih oficirjev v Vipavi, in zdaj vidim, da se je od takrat Slovenija močno spremenila. In zelo sem vesel, da je tako, saj sem tudi sam nekaj časa živel v Sloveniji. Na naslednjem srečanju bomo imeli — prepričan sem — še več časa za medsebojne pogovore in izmenjavo izkušenj.

● Said Klokoči, rezervni kapetan iz Prištine:

— Doživel sem to potovanje in ta srečanja predvsem kot priložnost za bližje se-

znanjanje z borbami za dokončno osvoboditev dežele in kot priložnost za nova poznanstva. Posebno pa sem vesel, da se mi je nudila priložnost spoznati precejšen del Slovenije. Vse, kar sem videl in doživel, bo ostalo globoko v mojih spominih.

● Janez Kosel, rezervni major iz Pirana:

— Na kratko: to srečanje je vzpodbuda za še večje zaupanje v našo organizacijo. Naj obrazložim: človek se počuti močnejšega, ko vidi skupaj tolikšno silo — ne samo fizično, tudi duhovno. Zato menim, da so takšna srečanja kar malo zapoznela in da morajo postati tradicionalna. Čim bolj se bomo poznali, tem močnejši bomo!

● Vinko Bašić, rezervni major iz Samobora:

— To srečanje je zame izredno doživetje, dasiravno mi iz Samobora vzdržujemo izredno prisrčne odnose z našimi tovariši iz sosednjih slovenskih občin. Želim si še veliko takšnih srečanj.

Salih Osmanagić, rezervni major iz Turbeta pri Travniku:

— To srečanje je velika spodbuda za še nadaljnjo krepitev enotnosti organizacije rezervnih starešin. To je priložnost za to, da obudimo naše bogate izkušnje iz vojne in da se seznanimo z dosežki na področju splošnega ljudskega odpora. Pa tudi priložnost za to, da vse to hitreje prenašamo na mlade, ki prihajajo za nami. Želim si še veliko takšnih srečanj. Izredno sem zadovoljen s sprejemom v Sloveniji in z vsem, kar smo videli in slišali.

Za nami je ostala Postojna pa Logatec in Vrhnika. Pred nami je bila Ljubljana in srečanje na Ježici, kjer si bodo tovariši iz vse Jugoslavije še veliko povedali.

Vsemu temu, kar smo že slišali od njih, pa zares ni kaj dodati.

Saj so z malo besedami povedali veliko.

IVO TOMINC

Solze ob spomeniku

— Takoj ko smo stopili na tla Slovenije, smo že občutili utrip tovarištva in prisrčnosti, — je med drugim pripovedoval rezervni polkovnik Mihajlo Mačesić, prvoborec s Korduna. V Ljubljano se je pripeljal s skupino rezervnih vojaških starešin iz Beograda.

Mihajlo ni prvič v Sloveniji, kajti svojo štiriletno bojevnisko pot je kot partizanski poveljnik končal v neposredni bližini Ilirske Bistrice. Takrat je skupno s slovenskimi borci sodeloval pri razorožitvi 97. nemškega korpusa, ki je, kot je znano, nekaj dni pred kapitulacijo moral položiti orožje pred Titovimi borci.

— Zame je to nepozabno doživetje, — pravi Mihajlo. — Zelo sem ponosen, ker sem bil udeležen pri veliki partizanski zmagi v Sloveniji. Vendar, vse to je le ena plat medalje...

Oči prvoborca so se zameglele.

— ...kajti prav na predvečer zmage je v nekem jurišu padel moj mlajši brat, partizanski vodnik. Vem le to, da je bil hudo ranjen in je kmalu potem umrl. Pokopali so ga v Ilirski Bistrici, kjer tudi danes počiva.

Naslednjega dne se je skupina rezervnih vojaških starešin — sestavljena je bila iz pripadnikov vseh naših narodov in narodnosti — napotila v znano partizansko bolnišnico Franja. Čeprav da je bil Mihajlo do ločen v drugo smer, teh pa je bilo sedem, je zaprosil, naj tudi njega določijo za obisk v Franji. Seveda gostoljubni organizatorji niso bili proti.

Tako kot vsi drugi udeleženci pohoda si je tudi Mihajlo z veliko pozornostjo ogledal nekdanjo partizansko bolnišnico, ki je danes nema priča težke in hkrati slavne preteklosti našega ljudstva. Ko pa je iz besed doktorja Viktorja Volčjaka bliže in natančneje spoznal vlogo in dejavnost Franje, je bil ves iz sebe:

— Vsa čast našim slovenskim bratom, — je rekel. — Mislim, da je Franja pomemben spomenik naše revolucije nasploh. Na njenem primeru se marsikaj naučimo, marsikaj spoznamo. Kako močna je bila ljube-

zen tukajšnjih ljudi, ki so trdno verjeli svojim borbam! Franja ni bila izdana navzlic okupatorskemu nasilju. In po drugi strani, ko sem si ogledal ostanke pisanega gradiva, to je dokumentacijo bolnišnice, sem uvidel, da so v Franji zdravili partizanske borce iz vseh krajev naše domovine. Mar ni to bolnica bratstva in enotnosti?

Potem se je Mihajlo ustavil pred spomenikom, ob kamnu, v katerem so bila vklesana imena tistih partizanov, ki niso preživeli ran. Oči prvoborca so tavale po marmoru. Ni se mogel premagati: obraz so mu orosile solze.

— Ne vem, zakaj, vendar sem pričakoval, da bom med imeni mrtvih ranjencev iz Franje našel tudi na ime svojega edinega brata. O tem že leta in leta razmišljam. Toda njegovega imena ni na spomeniku, kar pomeni, da je umrl kmalu potem, ko je bil ranjen. Zdaj sem si popolnoma na jasnem. Vem, da moj brat ni preživel niti enega dne v svobodni domovini. Hudo mi je, ko se spomnim, saj vem, koliko je hrepenel po svobodi.

Tako je prvoborec Mihajlo razvozlal dvome, ki ga je desetletja tarejo. Šele po obisku v bolnici Franji je ugotovil, da njegov brat ni ugledal sonca svobode. Vsekakor pa je občutil njen nezadržni dih. Umrl je tik pred veliko zmago in obležal v naročju spomladanske, brhke Slovenije, ki jo je tokrat prvič srečal.

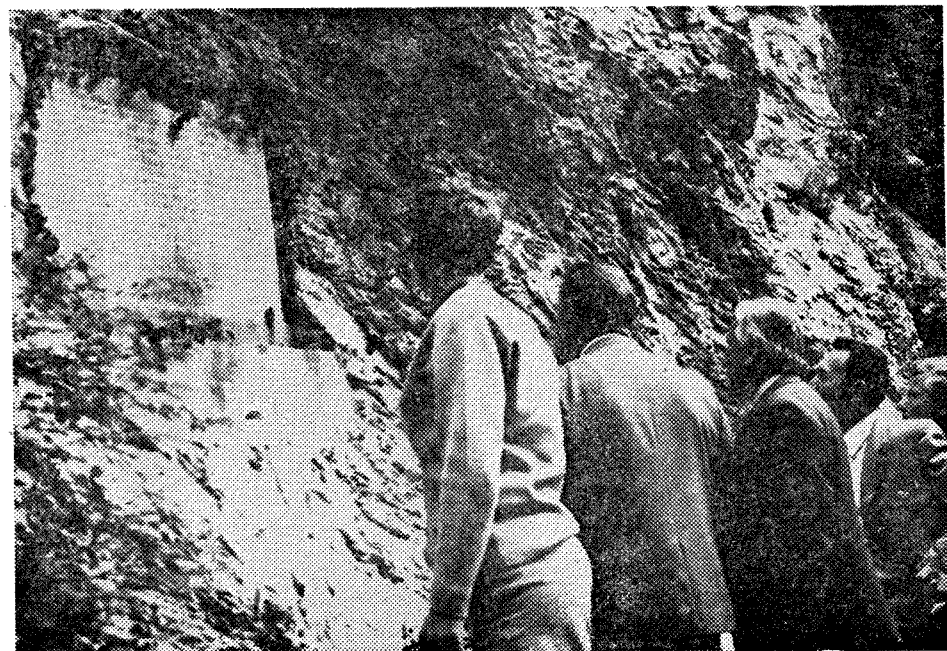
Prvoborec si je obrisal oči.

— Ne, saj ne smem biti žalosten! Moj brat počiva v objemu slovenskih partizanov. Tudi on svetla iskra v mozaiku, ki ga imenujemo bratstvo in enotnost naših narodov.

Ob koncu obiska v Franji so Mihajla kakor druge udeležence gostoljubni ljudje iz Cerknega počastili s kozarčkom domačega žganja.

— Na vaše zdravje, fantje, — je vzkliknil polkovnik, — na našo slavno preteklost. V čast in slavo padlih, ki so ostali na večni in mrtvi straži jugoslovanske lepote Slovenije...

Besedilo in slika: B. JAKOVljevič

Rezervni starešine iz vse Jugoslavije so pozorno prebirali imena borcev, ki so svojo življenjsko in bojevnisko pot končali v bolnici Franji.

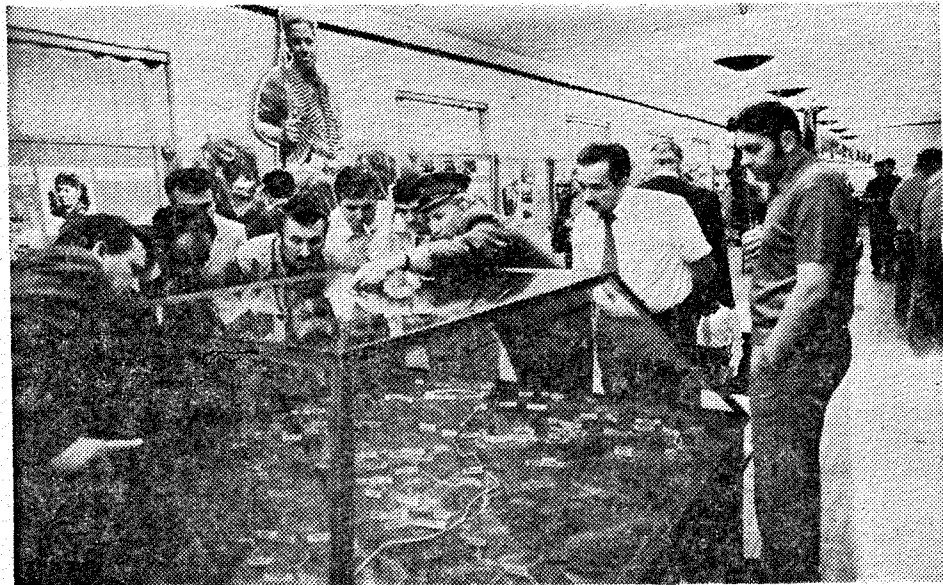
S srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije

Na zbornem mestu na Ježici (pri Šternu) je zbranim rezervnim vojaškim starešinam spregovoril generalpolkovnik Viktor Bubanj. Srečanju je bil posvečen tudi lep kulturni program.

Takole so sprejeli rezervne vojaške starešine-goste iz drugih republik v Žužemberku

V Kočevju so si rez. vojaški starešine ogledali muzej. Na sliki jih vidimo, ko proučujejo maketo Kočevskega Roga oz. baze 20

Prijeten oddih na bazi 20.

VSE JE FOTOGRAFIRAL MARJAN GARBAJS

Dr. Teodor Tominšek:

KOČEVSKI PROCES

(Nadaljevanje)

Iz začetka hajke je s tem v zvezi ilustrativen doživljaj v vasi Lopata v Suhi Krajini, kjer smo se nekaj časa zadrževali. Čez dan nas je opozoril letalski alarm na sovražnikov zračni napad. Dobili smo nalog, da se moramo umakniti v bližnji gozd. Vsi so temu pozivu sledili, edino midva z dr. Kržišnikom sva se potuhnili in ostala v neki kmečki hiši tik nad vasjo. Sklenila sva, da bova izrabila ta čas, ko bova sama, za nadaljnjo izdelavo kočevske sodbe. To se je nama imenitno posrečilo. Imela sva več ur »najlepši mir« in je najino delo precej napredovalo.

V tej zvezi moram še omeniti, da smo vse gradivo Kočevskega procesa uneli stalno pri sebi in sicer smo ga nosili v nahrbtnikih. To je bilo nujno potrebno, ker smo morali izdelovati sodbo in nikakor nismo smeli čakati na konec ofenzive, ki se je zavlekla tja v prvo polovico novembra. Dokler smo razmeroma udobno in mirno »hajkali«, je bila stvar še nekam znosna, hujše je bilo pozneje, ko smo morali vse sami nositi in so zato sodni akti predstavljal zelo neljubo breme v že tako težkih nahrbtnikih. Ta težji del se je začel takrat, ko smo se morali — zaradi uspešnejšega prebijanja — razbiti na manjše skupine in se posloviti od raznih vozov in podobnega »luksuza«. Razid je bil nekje pri Vrbovcu. Večina tovarišev in tovarišic iz oddelkov Gl. štaba je bila napotena v razne operativne vojaške enote, edino nekateri »izbranci« smo tvorili posebno skupino, ki se je samostojno prebijala skozi sovražnikove ofenzive. V naši skupini so bili pretežno načelniki oddelkov in druge pomembne osebe, ki jih je spremljala četa izbranih in dobro oboroženih borcev.¹ Iz našega oddelka smo bili določeni v to skupino — kolikor se spominjam — načelnik Zoran Polič, dr. Anton Kržišnik, Jernej Stante in jaz ter tovarišica Danica Gerbec-Nuška, sedaj poročena Hočevar.²

Ta naša skupina je prvo noč po odcepitvi od drugih tovarišev in po naši razbremenitvi »luksuzne navlake« prenočevala v požganem Vrbovcu. Tu smo dobili nalog, da moramo vse spise izročiti neki skupini, ki je izdelala bunker in spravljala vanj vse važnejše dokumente. Bunker so naredili v Vrbovcu v neki skriti kleti požgane hiše. Jaz sem se izročitvi aktov upiral, češ da moram izdelovati sodbo in da potrebujem za to spise. Končno smo se dogovorili tako, da sem izročil v shrambo v bunker od Kočevskega procesa vse do takrat že obdelano gradivo in vse originalne zapisnike o zaslišanju obtožencev, vse drugo spisovno gradivo pa smo obdržali. To so bili povečini duplikati zaslišanja obtožencev in raznih prič ter drugega gradiva. Pa še vedno je ostalo kar dovolj papirja za naše nahrbtnike. Vztrajal sem, da nosimo to gradivo dr. Kržišnik, Stante in jaz s seboj skozi vso hajko in sem ga tudi med nas tri pravično razdelil (glede na leta starosti).³ Zavedali smo se pač, da je to gradivo tako važno in dragoceno, da ga moramo ohraniti in da je to predvsem naloga nas treh, glavnih nosilcev procesa. In tako je to procesno gradivo (na žalost povečini samo kopije) potovalo v naših nahrbtnikih skozi vso hajko.⁴

V nadaljnjem smo doživeli še več dramatičnih momentov, ki jih tu ne bom opisal. Končno dejstvo je bilo to, da smo se srečno prebili skozi nemški obroč, nazadnje pa nekega dne v prvi polovici novembra 1943 prispeli do barak v Kočevskem Rogu nad Črmošnjicami. Ta del pohoda je bil zelo naporen, gibalimo se večinoma samo ponoči v zelo dolgih napornih marših,

skozi dež in sneg, neprespani, do kože mokri, premraženi, lačni. Vendar sva z dr. Kržišnikom tudi v tem času našla včasih kako urico ali dve, da sva razgrnila kočevske spise in naprej sestavljala kočevsko sodbo. Večinoma sva sedela pri tem delu v mahu na tleh ali na kaki veji, za mizo pa nama je rabil kak hlod ali parobek. Če je bilo lepo in suho vreme, je bilo to delo kar prijetno. Koncept sem pisal jaz sam, večinoma stenografiral besedilo, ki sva ga sporazumno z dr. Kržišnikom sestavila. Na ta način je stvar tako napredovala, da je bil ob koncu hajke, t.j. ob našem prihodu v zgoraj omenjeno barako koncept sodbe v glavnem že v celoti izdelan. Zato je bilo potem, ko smo imeli svoj mir in za takratne razmere normalne okoliščine, naše delo pri izdelavi sodbe razmeroma lahko. Ponovno sem pregledal ves koncept, ga malo dopolnil oz. popravil ter nato zdiktiliral v stroj. Ta izvod sodbe sva z dr. Kržišnikom še enkrat pregledala in redigirala končni tekst, ki ga je nato iz koncepta prepisala naša pisarna. Strojepisno delo sta opravljali dve tovarišici in to že omenjena Nuška ter tovarišica Lija Štrobelj, sedaj poročena Globevnik. Katera od obeh je pisala na stroj Kočevsko sodbo, tega se danes ne spominjam. Vsekakor je bila sodba lično napisana v več izvodih, ki smo jih razposlali izvršnemu odboru OF, Centralnemu komiteju KPS, VOS in verjetno še komu drugemu, prvopis originala pa je ostal v spisu. Če se ne motim, smo nato ves Kočevski spis z vsem materialom izročili v hrambo vosu ali Centralnemu komiteju KPS. Vsekakor spisa nismo obdržali v našem sodnem oddelku.⁵

¹ Sicer smo pa bili tudi mi »varovanci« kar do bro oboroženi: puška, pištola, ročne bombe in municija, ker smo morali računati z verjetnostjo, da bomo pri prebijanju skozi nemško ofenzivo prisiljeni sprejeti boj

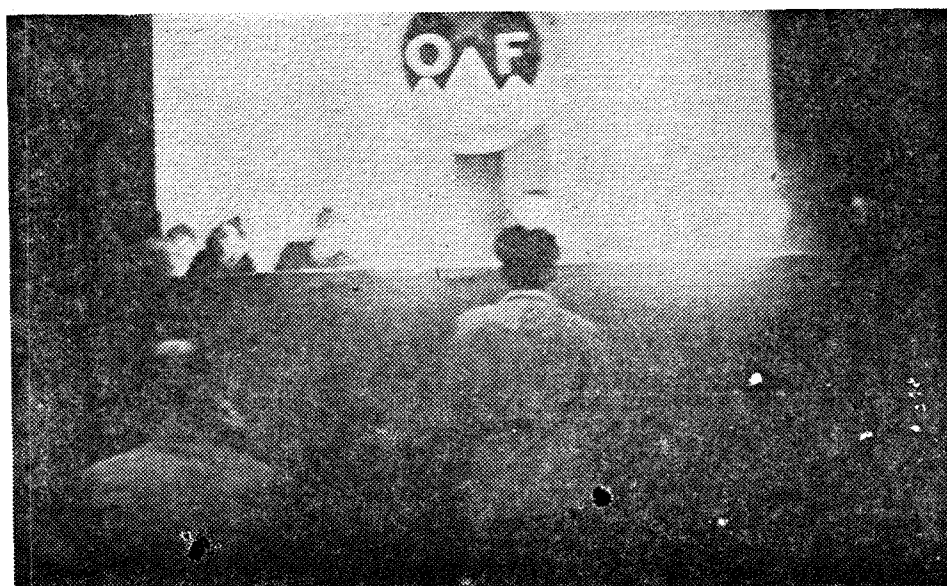
² Vojaško vodstvo te naše skupine, ki je štela okoli 70 ljudi, so tvorili — kolikor se spominjam — tovariši: dr. Rudolf Obračunč-Cedrik, Jože Ravnihar-Gregor (ki je po osvoboditvi umrl v Beogradu), Slavko Vrhovec, Mara Dermastia in menda tudi dr. Marijan Dermastia-Urbanič

³ Vsak izmed nas je nosil s seboj tudi svoje posebne zapiske in listine o procesu, ki jih tudi ni bilo malo.

⁴ Kakor razberem zdaj iz rekonstruiranega sodnega spisa, ki je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, je veliko gradiva, ki smo ga prenašali v nahrbtnikih, ohranjenega kot sestavni del tega sodnega akta, manjka pa veliko v bunker spravljene gradiva, zlasti originalni prvopisi zapisnikov o zaslišanju obtožencev in nekaterih prič. Kakor je ugotovil Stante, ki je po ofenzivi šel po zakamufilirano gradivo je sovražnik bunker odkril in opustošil. Ostalo je samo malo, pa še to večinoma hudo poškodovanih dokumentov, ki jih je potem Stante prinesel na naš oddelk. Verjetno so ti slednji še ohranjeni med dokumenti, ki so v rekonstruiranem spisu.

⁵ V sedaj rekonstruiranem spisu, ki je v arhivskem oddelku Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, so poleg drugih originali najvažnejših dokumentov: obtožnice, razpravne in posvetovalnega zapisnika, zapisa razglasene sodbe in original pismenega izvoda sodbe. Da so to originali, je razvidno iz samih dokumentov, lahko pa to tudi osebnostno z vso sigurnostjo trdim, ker sem jih sam imel takrat dalje časa v rokah in na njih delal oz. jih izdeloval.

(se nadaljuje)

Pogled na izredno vojaško sodišče med razpravo čez hrbe obtoženih.

Črni dnevi na Poreznu

(nadaljevanje)

Njen član Jože Kragelj je še pri izhodu iz glavne kaverne, ko je druge že zajela panika, pobral puško, ki jo je nekdo odvrnil. Komandir štabne čete Rudi Prešern se spominja, da je videl neko dekle, ki je s pištolo v roki šla naprej in streljala proti Nemcem. To je bila članica igralske skupine Irma Kacinova.

Na položaj so prišli tudi brigadni sanitetni referent dr. Bohumil Medek, po rodu Čeh, in njegova bolničarka Vasko Kalam-bajev in Andrej Urbanič. Takoj so začeli skrbeti za ranjence, ne ozirajoč se na sovražnikovo streljanje, in jih obvezane napolnili po grebenu na varno.

Toda to je bil še začetek tragičnega spopada. Obe sovražnikovi skupini sta uspeli zadržati osvojeni vrh Porezna ter bližnje položaje, dokler ni na vrh prišla tudi sovražnikova glavnina, ki je takoj začela prodirati vzdolž grebena proti koti 1541. Še vedno je sovražniku koristila megla. Med tem ko je pod njeno zaščito zavzel vrh, je zdaj, ko je krenil v napad po grebenu, kot nalašč izginila. Nemci so imeli partizane kot na dlani. Tedaj je padel namestnik komandanta gorenjskega vojnega področja poročnik narodni heroj Andrej Živan-Boris.

Ko je sovražnik opazil, da se partizani umikajo, je odločno krenil za njimi po grebenu, dokončno razpršil njihovo redko strelsko vrsto in pritisnil s svojim streljanjem na množico pripadnikov gorenjskega vojnega področja in skupine borcev, ki so bile pridane k Kosovelovi brigadi. Glavna kaverna se je medtem že izpraznila. Vsa ta množica, med njimi so bili tudi godba, igralska skupina in pevovodski tečaj, se je v neredu umikala proti koti 1541, kjer je bil 1. bataljon Kosovelove. Pri umiku jo je oviral globok sneg. Nekateri so se vdirali do pasu, ker se je zmrznjena ledena skorja po njihovo težo lomila. Kdor se je vdiral do pasu, ni mogel več drugače dalje, kot da se je kotalil ali drl po strmini.

Položaje 1. bataljona in teže čete megla ni zajela. Njegovi opazovalci so najprej sledili koloni na nasprotnem pobočju grape, ki je ločevala Porezen od Jemčevega kolka in Davče. Kolona se je vedno bolj oddaljevala proti Cimprovi. Komaj pa se je od štaba brigade vrnil kurir, ki je nesel poročilo komandantu brigade, so v bataljonu začeli streljanje na zameglenem vrhu Porezna. Takoj jim je bilo jasno, da je sovražnik prodiral na vrh in presenetil 3. bataljon. Brž so zbrali četo, ki je bila razporejena na položajih v smeri Davče, in jo pod poveljstvom komandirja čete Angela Stepančiča poslali v pomoč napadenim. Sprčo globokega snega je četa le počasi napredovala po strmini navzdol proti sedlu. Ni se napravila nekaj sto metrov, ko je že opazila, kako se iz megle, ki je zavijala Porezen, zgrinja množica, ki se v neredu umika proti 1. bataljonu. Četa je najprej neodločno obstala ob presenetljivem prizoru, dokler je niso spet pokrenili glasni ukazi načelnika štaba brigade.

Umikajoči partizani so se usipali kot plaz z vrha proti položajem 1. bataljona. Bila je resna nevarnost, da bodo s seboj potegnili tudi četo, ki jim je šla naproti, pa tudi moštvo 1. bataljona in težko četo, ki sta medtem zavzela druge položaje in se razporedila za obrambo proti vrhu Porezna. Starešine 1. bataljona so začele ustavljati to množico in borce postavljati na položaj. Če bodo bežali v dolino, bodo postali plen sovražnikovih oddelkov, ki so zagotovo že razporejeni na zapornih položajih.

Za prvimi, ki jih je verjetno strah najbolj zajel in ki so jih na črti položajev 1. bataljona komaj umirili in ustavili, ter za osnovno množico, je prihajala razvlečena in neurejena kolona nosačev ranjencev, vezistov in drugih pristabnih oddelkov. Medtem je četa komandirja Angela prišla na daljavo kakih tristo metrov od glavne kaverne. Opazila je partizane in za njimi prodirajoče Nemce skoraj v isti črti. Najprej ni vedela, kaj naj stori, nato pa je dobila povelje, naj strelja kar preko glav partizanov, ki so med četo in Nemci.

Četa je tedaj razumela, kakšna je njena vloga. Začela je streljati s strojnimi nad glavami množice, ki se je umikala proti položajem 1. bataljona. Tudi 1. bataljon je začel močno obstreljevati vrh in greben Porezna. Partizanski ogenj je prisilil najbolj izpostavljene sovražnikove skupine, da so legle na zemljo in poiskale kritje, nato pa so se morale umakniti više in nazaj, na prostor, ki ni bil obstreljevan. Umikajoča se množica, ki je bila sicer med dvema ognjenjema, je bila zadaj zaščiten, saj je sovražnikovi rafali niso mogli več doseči.

Med umikom z vrha Porezna so mnogi pokazali pravo junštvo in prisotnost duha. Omeniti je treba požrtvovalnost zdravnika dr. Bohumila Medeka in njegovih dveh bolničarjev. Niti v najhujših trenutkih, ko so

popustili živci tudi starim in preskušenim borcem, niso zapustili ranjencev. Bolničar Andrej Urbanič je še med bojem v neposredni bližini sovražnika previjal ranjenca. Pri tem mu je sovražnikov rafal preluknjal obleko in ga lažje ranil. Ranjenca je s težavo privlekel od glavne kaverne, kjer so ga prevzeli drugi in ga odnesli, sam pa je nadaljeval svoje delo.

Komandir čete za zvezo Jenez Celarc je bil v glavni kaverni, ko je sovražnik zavzel vrh Porezna. Uspelo mu je obdržati moštvo svoje čete skupaj. Vsak borec je vzel svoj del opreme za zvezo. Umikali so se med zadnjimi proti 1. bataljonu. Ko so se znašli med dvema ognjenjema, se je njegov vezist prestrašil, odvrnil svoj nahrbtnik in torbico s priborom za radijsko zvezo ter se pognal po strmini. Komandir, ki se je umikal med poslednjimi, je opazil njegovo opremo in jo pobral, čeprav je bil že sam preobremenjen. Dal mu jo je, ko so prišli do položajev 1. bataljona.

Vezist Stefan Trampuž, nosač radijske postaje, je med omenjenim umikom zdrsnil po zaledeneli strmini. S postajo vred je brez moči drsel več sto metrov globoko, najprej po goli ledeni površini pobočja, potem pa skozi redko grmovje, dokler se ni ustavil v neki dolinici v smeri Baške grape. Od udarcev se nekaj časa ni mogel niti premakniti. Spodaj, kjer je bilo nekaj hiš, je slišal nemška povelja, posamezne strele in lajež psov. Ibi ni bilo mogoče nikamor. Skril se je pod neko previsno skalo in počakal noči. Pet dni kasneje je prišel Trampuž sam, s težko radijsko postajo na hrbtu, na Uskovnico nad Bohinjem.

Lahko bi navedli še veliko podobnih doživetij, še več pa jih vedo udeleženci boja na Poreznu, katerih pot ni zabeležena. Toda vrnimo se k dogodkom pred položaji 1. bataljona. Vsekakor moramo ugotoviti, da je intervencija Angelove čete in drugih borcev tega bataljona popolnoma spremenila položaj. Če bi sovražnik prodiral za umikajočimi in zasedel ves greben Porezna do Hoča, bi bile posledice strahotne. Prvi bataljon je tako preprečil popolno katastrofo in poraz. Sovražnik se je moral zadovoljiti le s tistim, kar je dosegel v prvem presečenju na vrhu.

Ko so se vsi umaknili na položaje 1. bataljona, se je seveda morala umakniti tudi Angelova četa. Pod zaščito 1. bataljona so se borci začeli plaziti nazaj od kritja do kritja, komandir Angel pa je s strojnico »brena«
z nekaj borci ščitil umik čete. Toda ta požrtvovalni in hrabri partizan, doma iz Temenice na Krasu, ni uspel pravočasno priti do kritja. V čelo ga je zadel strel sovražnikovega ostrostrelca. Čeprav mu je kroglja prebila glavo in napravila rano na temenu, je umrl še naslednjega dne. Ves čas je bil v nezavesti.

Partizani so tudi po umiku Angelove čete z istih položajev obstreljevali sovražnika na severnem pobočju Porezna. Obramba je bilo treba hitro preurediti ter jo zlasti okrepiti v smeri Petrovega brda, saj je pretihla nevarnost, da se sovražnik pojavi tudi s te strani in strne obroč.

Še preden se je umaknila Angelova četa, so se na poveljniškem mestu načelnika štaba brigade za položaji 1. bataljona dogovorili pomočnik političnega komisarja brigade in komandant gorenjskega vojnega področja, naj ta s svojim političnim komisarjem čimprej zbere svoje moštvo na severnih pobočjih Hoča ter zasede primerne obrambne položaje proti Petrovemu brdu in Podbrdu. Ta ukrep naj bi omogočil organizirano zbiranje in urejanje vseh borcev, v primeru okrepljenega pritiska s Porezna pa bi se 1. bataljon mogel umikati proti Hoču ob ognjeni zaščiti s teh položajev.

Sovražnikovi oddelki, ki so bili na vrhu Porezna, so položaje 1. bataljona obstreljevali približno do poldneva, niso pa poskušali prodirati dalje. Verjetno je nasprotna stran presodila, da bi napad terjal preveč žrtev. Zadovoljila se je z doseženim uspehom. Kot se je kasneje ugotovilo, so Nemci v kaverni na jugozahodnem robu Porezna, ki je bila v mrtvem kotu glede na položaje 1. bataljona, ujeli 115 borcev in zapolnili precej orožja, streliva in opreme. Tudi tiste sovražnikove enote, ki so bile na zapornih položajih vzdolž Baške grape ter med Podbrdom in Petrovim brdom, ter tiste, ki so se prejšnjo noč povzpelle na greben nad Davčo, se niso poskušale približati Poreznu. Sovražnik se je držal svojega že prej določenega načrta.

To je olajšalo položaj tistim precej številnim borcem, ki se niso umikali proti 1. bataljonu, temveč so se po strminah spuščali po zahodnem pobočju proti Baški grapi oziroma proti vzhodu, v potok, ki s svojim razjedenim koritom ločuje vzhodno Porezna od Davče in Cimprove. Na to vzhodno pobočje se je umaknilo vsaj dvesto partizanov. Mnogi izmed njih so se med drčanjem po strmini zapletli v žične ovire

nekdanje obmejne črte, ki so štrlele iz snega. Marsikateremu je bilo med bodečo žico zaradi sovražnikovega ognja tedaj najhujše, vendar se je večina uspela osvoboditi žice in nadaljevati umik po strmini do vzhodja. Med njimi je bilo tudi nekaj tistih borcev in starešin, ki so dali prvi odpor na vrhu in ki so potem ščitili umik proti položajem 1. bataljona. Med Kosovelovci so bili tudi komandant brigade in 2. bataljona, od komande vojnega področja pa oficir ozne, šef obveščevalnega centra, referent za promet in drugi.

Komandant brigade, ki je bil lažje ranjen, je bil z nekaj borci do večera v neki bližnji grapi, potem pa je krenil v Davčo. Ko je našel zvezo, se je s kakimi dvajsetimi kosovelovci, jih je zbral, napotil prek Farjega potoka na Jelovico in proti Bohinju. Toda med premikom se je s kolono zgrešil, moral se je vrniti na Davčo, kjer je poiskal zdravniško pomoč. H glavnini brigade je prišel 7. aprila na Uskovnico.

Komandant 2. bataljona se je z okoli desetimi kosovelovci prebijal proti jugu, k sedlu med Poreznom in Humom, kjer je našel svoje borce, ki so bili ob napadu na brigado v zasedi pri prehodu čez mejno črto, skozi katerega je kolona prišla prejšnjo noč. Z moštvom zasede in nekaj

razhajkancev, ki so se umikali v to smer, je krenil proti Cerknemu. Ko so se spuščali po pobočjih proti jugu, so jih opazile sovražnikove skupine, ki so bile na položajih na grebenu, in jih obsule s strojnimi ognjem. Ranjenih ni bilo sprčo precejšnje daljave, toda skupina se je razpršila. Komandant 2. bataljona se je s kakimi 20 borci usmeril proti vasi Labinje in še zvečer prišel v Zgornje Novake. Kmalu je zvedel, da komandant brigade na Davči zbira razpršence. Res sta se našla. Dogovorila sta se, da komandant brigade odide čez Jelovico na bohinjsko stran, on pa naj išče in zbira naprej še druge. Toda na Davčo so naslednjega dne prišli Nemci. Moral se je vrniti na Zgornje Novake, vendar ostati tam ni bilo mogoče. Sovražnikove patrulje so križale po terenu in iskale razhajkance. S svojo skupino se je končno prebil proti jugu in 2. aprila prispel na Šentviško planoto, kjer je bila tedaj že glavnina 30. divizije po preboju iz obroča na Vojskem.

Vrnimo se na Hoč, h glavnini Kosovelove brigade in gorenjskega vojnega področja. Okrepljeni 1. bataljon je sovražniku preprečil napredovanje s Porezna in držal položaje v smeri njegovega vrha, gorenjsko vojno področje pa je začelo organizirati obrambo položajev proti severu, proti Podbrdu in Petrovem brdu. Toda ko sta komandant področja in njegov politični komisar začela zbirati in razporejati svoje borce, je k njima prišel oficir ozne Kosovelove brigade. Obvestil ju je, da je od svojega komandanta dobil sporočilo, da je ranjen. Svetoval jima je, naj po lastni presoji storijo, da bi rešili, kar se rešiti da. Menil je, da je treba oblikovati kolono ter takoj kreniti

(Se nadaljuje)

Naj povedo še drugi

Zares, zelo skromen možakar je JERO-MEL IVAN-Johan iz MATK pri Preboldu. Možakar sem zapisal zato, ker je v svojih letih in težavnem življenju pravi mladenič. Glavo mu krasijo gosti, črni in rahlo skodrani lasje, beseda je živa, kakor je živo vse tisto, kar izvira iz romantične vasi MATKE. Danes je ta vasica resnično romantična: po ozki dolini žubori živahen potok Kolja, malo vstran se vije ozka asfaltirana cesta, nekje spodaj je speljan vodovod, zrasle so nove hiše, prišle so nove družine, z vzhoda šeleste mešani gozdovi Homa, na zahodu je zgodovinska Golava, na jugu pa prostrana Mrzlica, ki skrbno čuva na tisoče kubikov bukovnega lesa, počez, nekje pri sredini se vije gozdna cesta, ki bo v bližnji bodočnosti odročne kmetije še bolj povežala z dolino in industrijskimi kraji.

Matke so bile v letih pred vojno skoraj neznana vasica. Med vojno pa je tu skoraj sleherni hiša sodelovala s partizani, sodelovala v tem, da je dala aktivnega borca, sodelovala tako, da so ponoči gospodinje pekle kruh za naše borce, mladinke pletle nogavice, še med vojno so bili v tej vasi prvi mitingi, na katerih so govorili prvoborci; skratka, vas Matke je dala veliko, pri vsem tem pa so Matčani tako skromni, da komaj koga izbereš, ki bi na račun spomina na vojne dni rad pripovedoval samo o sebi. Vsakdo reče: To je bila stvar nas vseh in ne devaj samo mene v časopis.

Nekaj podobnega je bilo tudi z Johanom, ko sem ga na večer snel z njive, ko je ženi Gelčki pomagal okopavati krompir in vendar v svoji vedrosti ni kazal odpora do pogovora, čeprav bi raje govoril o tem, kako smo nekoč skupaj igrali prve partizanske igre, kako mu je pri srcu zdrav humor, tisto pristno kmečko veselje. Vendar, beseda da besedo, pa še nekaj zato, ker naj bi bil del prireditev v okviru praznovanja občinskega praznika občine Zalec tudi v Matkah, je dejal, da je prav, če bi se pogovarjala o tem, kako so nekateri Matčani zavzeti za to, da bi vse, ki bodo prišli v odročno vasico Matke, lepo sprejeli, da bi bilo vzdušje tako, kakršno je bilo takrat, ko je bila vojna končana in so se ljudje svobode veselili v taki sproščenosti, kakršne si danes zamašljati ne moremo.

— Johan, mrak se zgrinja na zemljo, midva pa bi vseeno poklepetala malo prav o tvojih vojnih dneh. Kako misliš?

— Hm, kako mislim. Mislim, naj povedo še drugi. Ne bi rad, da bi potem kdo govoril: glej ga, pa se spet hvali. V moji naravi tega ni. Že v rani mladosti sem poskusil, kaj je trdo življenje. Veš, no, pa kaj bi ti pravil, rodi sem se v Latkovi vasi, tako rekoč iz zibel sem moral k tujim ljudem po kruh, v Matkah sem pa že od dvaindvajsetega leta. Kako je, če fantič pe-

(Nadaljevanje na 11. strani)

fotografija z vprašajem

Tudi tokrat objavljamo fotografijo, ki ni čisto neznana. Na njej so tečajniki višjega skojevskega tečaja pri PK SKOJ za Slovenijo, ki ga je vodil Ferdo Godina. Radi pa bi izvedeli, kateri je bil ta tečaj po številu, kje so se tečajniki fotografirali in kdo jih je posnel, potem pa še imena, prijme in partizanska imena tečajnic in tečajnikov.

tih let dobi očima, ne bi rad govoril, čeprav v tem, kako smo se nekdanj morali siromaki prebijati skozi življenje, človek v letih marsikaj odpusti. No, zmenjal sem več gospodarjev, moja želja pa je že od nekdanj bila, da bi se stalno zaposlil. Zato sem delal prošnje na vse strani, stal sem pred mnogimi vrati in moja edina prošnja je bila:

— Dajte mi delo, hočem pošten kos kruha!

Seveda, bil sem vojak tudi v bivši Jugoslaviji, celo kaplar sem bil; ampak ne eden tistih kaplarjev, ki so jih mnogi še leta in leta preklinjali. Pa pustiva to. Veš, Matke so mi prirasle k srcu. Mlad sem prišel sem, marsikaj sem doživel in tukaj bom tudi ostal. Ja, maloprej si rekel, da bi rad kaj vedel o mojih partizanskih podvigih. Ne, o podvigih ti pa res ne bom pripovedoval. Mi smo bili skromni, vendar poštene ljudje. Če bi zdajle rekel, da sem že kar enainštiridesetega delal za našo svo-

PRIZNANJE ORGANIZATORJEM

Lahko si mislimo, kakšne napore je terjala organizacija velike proslave v Zadobrovi pri Ljubljani. Cela vrsta ljudi je neumorno delala dneve in tedne, posamezniki se niso utegnili več dni niti naspiti. Zdaj, ko je proslava za nami, lahko rečemo, da je bila uspešna in da so torej organizatorji svoje naloge dobro in uspešno opravili.

Zaradi tega je častni predsednik ZZB NOV Slovenije in predsednik organizacijskega odbora za proslavo v Zadobrovi Franc Leskošek-Luka dne 7. julija sprejel najvidnejše organizatorje. Po kratkem pozdravnem govoru, v katerem se jim je predvsem zahvalil, jih je povabil na skromni prigrizek. Vsekakor je to dokaz pozornosti do marljivih ljudi, ki jim ni bilo žal dela, da bi bila proslava čimbolj uspešna.

NAGRADE »4. JULIJ«

Svet sklada za nagrade »4. julij« zveznega odbora Zveze združenih borcev NOV Jugoslavije je na seji 20. junija sklenil, da za ustvarjalno delo in dejavnost, ki sta pomembna za gojitev ter razvijanje revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilne vojne, podeli dve listini in deset denarnih nagrad.

Listini so podelili: muzeju revolucije narodov Jugoslavije v Beogradu (za filmsko in scensko umetnost) in gledališču »Joakima Vujića« iz Kragujevca.

Nagrade pa so prejeli:

- za književnost Radonja Vešović (za delo »Kolona i vidici«);
- za upodabljajočo umetnost Dušan Džamonja, Miodrag Živković, Vida Jočić in Božin Barutovski;
- za publicistiko Jovan Veselinov, Mensur Seferović in dr. Koča Jončić;
- za glasbene stvaritve Stanislav Horvat (za kantato »Jama«) in Karol Pahor (za najnovejško skladbo »Simfonija«).

bodo, bi se zlagal; lagati pa nočem. Počasi je v nas, preproste ljudi prihajalo tisto, čemur danes pravimo zavednost. Radi imamo to zemljo, radi imamo ta svet, delali smo z mladimi nog, politika pa je bila za nas pravzaprav postranska stvar...

Vidim, da nikakor neče načeti partizanskega življenja, zato ga vprašam: »Johan, kolikor vem, si ti partizanski invalid. Imam prav?«

— Praviš, če sem bil ranjen? Mhm, v obe nogi, stopali. Preklemano, takrat pa je malo manjkalo, da nisem dal slovo temu svetu. Nisem bil kak velik heroj, skupil pa sem jo kar kmalu. Pa bi bil raje zdrav in šel z brigado naprej. Vojna je vojna. Poka, vsepovsod in jo skupiš. Mogoče tudi zaradi majhne neprevidnosti. Ampak, veš, do tistih starih borcev, tistih, ki so dve, tri leta bili po brigadah, imam še danes globoko spoštovanje. Bili so med njimi pravi levi. Pa ne da bi rekel, da so bili mogoče to samo šolani ljudje. Bili so pavri, bili so knapi, hlapci, gozdarji, cestarji in še kaj. Madona, bil je tak, da se je komaj vlekel in je robantil ko medved: prekleti švabi, ne bodo nas, nas že ne!

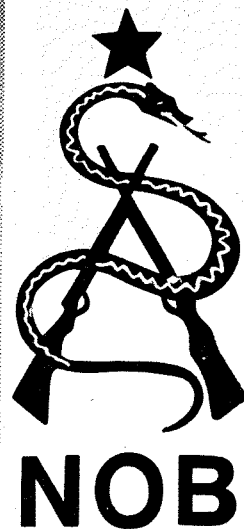
Premolkne, ozre se proti Golavi, proti vrhu Homa, ki tone v mraku, preseli se za hip nekam nazaj, v tisto preteklost, ki bi jo rad pozabil, je pa še v njem vedno prisotna, živa, oglašča se v prsih, srcu in ranjenih nogah.

— Očepek Tonč, Baloh Jože, Zohar Franc in jaz smo bili kakor štiripersna deteljica. In smo bili. Prvi je šel Očepek, mi trije pa kmalu za njim. Seveda so nam doma branili, mi pa smo rekli: če gre eden, gremo vsi. In smo šli. In vsak izmed nas ima kar precej vojnih doživetij za seboj. Najprej smo šli čez hrib v Bezovnik, od tam pa na Veliko planino. Veliko nas je bilo in vsak izmed nas je imel težave z domom in še s čim. Šli pa smo! Gori so nas oblekli, mene so dodelili za vodjo minometalcev. Tudi v stari Jugoslaviji sem služil pri artileriji. Prva akcija: napad na Zagorje. V sokolskem domu je bila nemška postojanka, ki jo je bilo treba likvidirati. Napadli smo pozno ponoči. In kar tam sem jo skupil. To sem klel! Dobro, če te zadene kam v roko, še gre. Mene pa kar v obe nogi! Kar je — je. Tri dni so me reveži vlačili do partizanske bolnišnice. In to mimo nemških zased. Saj ti rečem, od vruga so bili naši borci. In tovariši. Saj pravim — tisočkratna hvala! Koliko tihih junakov je bilo v tem boju, za katere danes nihče ne ve. Dobro, nas, ranjence so res spravili v bolnico. Kaj pa sedaj? Nemci so kar naprej napadali, zdravniki niso mogli do nas; pet dni sem prebival brez zdravniške pomoči.

Pozneje je bila bolnica izdana in razkropili smo se po kmetih. Saj ti rečem, če ne bi bilo planinskih kmetij, ne vem, kako bi to šlo... Kmet in vsa njegova družina so me čuvali kot punčico svojega očesa. Takim ljudem je beseda »hvala« premalo. Zares premalo. Bila sva pravzaprav dva. In ko sva za silo okrevala — to je bilo pod Limbarsko goro v Zasavju — sva mu pomagala pri delu. Potem se je ustanovila premična bolnišnica: Vače — Klanjec — Peče — Slivna. Iz Slivna smo šli v vas nad Kresnicami in kmalu so nas obkolili Nemci. Bili smo nemočni in komisar nam je dejal:

— Fantje, nikar se preveč ne razkropite. Če že moramo pasti, potem poginimo skupaj!...

Slovenski zdravniki v boju za svobodo

dr. Viktor Kocjančič

Rodil se je 1. novembra 1901 na Studencu pri Ljubljani. Promoviral je v Zagrebu leta 1927. Delal je najprej skoraj štiri leta v splošni bolnišnici v Ljubljani. Nato se je preselil v Škofjo Loko, kjer je bil okrajni sanitetni referent, hkrati pa je opravljal zasebno prakso. Sodeloval je z narodnoosvobodilnim gibanjem. Nemci so ga aretirali in 14. februarja 1944 ustrelili v Kamnitniku pri Škofji Loki skupaj s 44 talci.

Bila je zima, sneg, mraz, mi pa komaj pokretni ranjenci brez orožja. Bežal sem med nekakšno skalovjé, malo niže slišim glasove nemške patrulje. Ves dan sam, čisto sam. Takrat sem pač mislil, kako bi napravil konec s samim seboj. Vse drugače je biti zdrav in s puško v rokah. O, takrat bi se pa res ne dal. No, pa spet sreča! Od nekod se je pojavil naš intendant, prišel je kmet, ki je prinesel jesti in povedal, kako so ga Nemci pestili, kako so mu obljubljali smrt, on pa je kljub vsemu našel toliko hrane. Saj pravim: naši kmečki ljudje! Čeprav nam je prinesel skledo celega krompirja smo ga bili veseli kot dame najboljše pečenke.

Nato je bilo rečeno, da se zavlečemo, kamor pač kdo ve in zna. In jaz sem jo mahnil proti Matkam. Veš, bila je kar trnava pot. S palico v roki, ranjen v obe sto-

pali, brez orožja, vsenaokoli pa polno nemških zased. No, pa je šlo. Povsod so se našli dobri ljudje. Komaj pa sem se doma zaril v mrvo, že je pritekla mati: »Nemci!« Prišli so v hišo, premetali. Brat Jurče je bil letnik za nemško vojsko, tam je padel — in niso več sitnarili. Potem sva si z Golavskim Tonom napravila nad Matkami bunker, gospodarski odsek pri terencih v Zahomu je vedel zame, dobival sem hrano in vse, kar je bilo za ranjenca najnujnejše. Ne, o odlikovanjih pa ne bi govoril. Ostal sem živ, mnogi so dosti več prestali, mnogih pa ni več.

— Pa naj še drugi kaj povedo, je nekam preskromno pripomnil Johan, dvignil čašo rujnega vinca in v opomin mlajšim dejal:

— Da, na zdravje naše svobode!

-dk-

Bil sem v posebni skupini

Najbolj verjetno je, da bomo zleteli v zrak hkrati s tem poslopjem. Tako bodo nacistični zločinci ubili dve muhi na mah. Esesovci so nedvomno zmožni česa takega. Ali pa bodo vrgli k nam skoz okna nekaj fosfornih bomb? To se je pripetilo članom geta iz Mila kmalu zatem, ko so jih vkrcali v vagon. Še preden je vlak krenil, so bili vsi mrtvi. Tako so se pripeljali v Auschwitz že kot trupla.

Pripadniki posebne skupine čakajo v tesnobni tišini, sedeč na betonskih tleh dvorane pred pečmi, kjer je kdo našel prostorček. Nenadoma pa se tišina pretrga: neki trpin, star kakšnih trideset let, droban in slabočen s črnimi lasmi in naočniki, je skočil na noge in začel govoriti s svečanim glasom, da ga vsi slišimo. To je »dayen«, duhovnikov pomočnik iz neke majhne židovske občine na Poljskem. Je samouk, zelo načitan ter izveden tako v verskih kot v posvetnih rečeh. Mož je asket: da ne bi kršil predpisov svoje vere glede prehrane, ne je nič drugega kot kruh, margarino in čebulo, čeprav je v kuhinji posebne skupine vsega na pretek. Bil je določen za delo pri sežiganju trupel, ker pa je versko fanatičen Žid, sem zanj posredoval pri oberschaarfürherju, da so ga razrešili tega strahotnega posla. Svoje posredovanje sem utemeljil s pojasnili, da pri takšnem delu, kot je sežiganje trupel, ne bi dosti zalegel, ker iz verskih razlogov skoraj nič ne je in je zato jako oslabele; in ko nalagajo trupla, sem še dodal, je samo v napoto, ker pri tem žebra molitev za vsakega umrlega.

125

Drugi utemeljitev nisem premogel, toda že to, kar sem povedal, je zadostovalo, da ga je ober odredil na delo pri sežiganju odpadkov, ki so se vsak dan kopičili na dvorišču krematorija št. 2. To dvorišče so esesovci ironično imenovali »Kanada«. Šlo je za predmete, ki so jih bili prinesli s seboj interniranci in ki se esesovcem niso zdeli toliko vredni da bi jih pobrali. To so bila pokvarjena živila, razni papirji, diplome, vojaška odlikovanja, potni listi, poročni listi, duhovniške knjige, verske potrebnice, biblije. Vse te reči so prinesli s seboj interniranci in jih pustili v »garderobi«, preden so jih segnali v zaplinjevalnico.

»Kanada« je dan za dnem požirala na stotine in tisoče fotografij mladoporočencev, starih staršev, ljubkih otrok in očarljivih deklet, na tisoče duhovniških knjig itd. Skoraj v vsakem molitveniku sem zasledil s črnilom napisane datume obletnic smrti očeta in matere. Včasih sem našel tudi posušeno cvetje, prineseno z groba ljubljenih staršev, cvetje z vseh židovskih pokopališč v Evropi, ki so ga nesrečniki pobožno spravljali med strani molitvenikov...

In prav tu je delal ta »dayen«. Pravzaprav ni delal, temveč samo gledal v ogenj. Bil pa je nezadovoljen, saj njegova verska načela niso dovoljevala da sodeluje pri sežiganju molitvenikov in drugih svetih predmetov. Smilil se mi je, toda bolj mu nisem mogel pomagati. Bilo je nemogoče, da bi mu priskrbel lažje delo. Saj smo bili Sonderkommando, posebna skupina v krematoriju koncentracijskega taborišča.

Tako je bilo torej z »dayenom«, ki se je zdaj dvignil in začel govoriti:

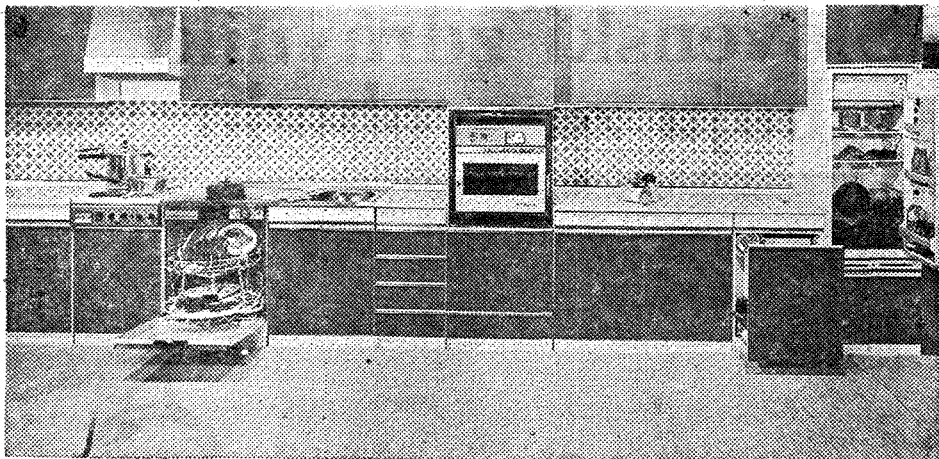
»O, bratje Židje... Nedoumljiva sila je poslala naše ljudstvo v smrt. Usoda nam je namenila najkrutejšo dolžnost: da pomagamo to ljudstvo uničiti in da smo priča njegovemu uničenju do

126

pepela. Nikoli se ni nebo odprlo, nikoli ni poslalo nevihte na ogenj, ki požira človeška telesa. Moramo se vdati v božjo vojo, kot sinovi Izraela moramo vedeti, da tako mora biti. To je ukazal bog. Zakaj? Mi, bedni smrtniki, tega ne moremo ugotavljati... Ne bojte se smrti! Kaj bi nam koristilo življenje, tudi če bi si ga po kakšnem čudnem naključju ohranili? Vrnili bi se v svoja mesta in vasi; tam bi nas čakali mrzli, oropani domovi. V vsaki sobi in v vsakem kotu bi trepetali med nami spomin na naše rajnike, naše oči bi bile polne solza. Brez družin, brez sorodnikov bi blodili naokrog, nikjer ne bi našli miru in pokoja, bili bi kot sence našega nekdanjega življenja, ki se nikoli ne vrne.

Oči se mu bliskajo, njegov mršavi obraz je ves spremenjen. Ko tako govori je morda že v stikih z onstranstvom. Po njegovih besedah zavlađa v prostoru grobna tišina, slišati je le prasket vžigalic, ko si tovariši prižigajo cigarete. Ta in oni globoko vzdihne. Kot bi hotel reči zbogom mrtvim in živim.

Tedaj se odpro težka dvokrilna vrata. Vstopi oberschaarfürher Steinberg v spremstvu dveh stražarjev z brzostrelko v roki »Aerzte heraus!« (»Zdravniki ven!«) zakriči z nestrpnim glasom. Vstanem in zapustim nesrečni prostor skupaj z dvema stanovskima kolegom in laborantom. Ko smo na polovici poti med dvema krematorijema, se Steinberg in oba vojaka ustavijo. Steinberg mi da šop papirjev, ki so popisani s številkami. Veli mi, naj poiščem svojo številko in jo prečtam. To je seznam pripadnikov Sonderkommanda oziroma števil, ki jih imajo vžgane na rokah. Vsamem nalivno pero, nekaj časa iščem in najdem svojo številko, ter jo prečtam. Potem mi ober veli, naj prav tako poiščem in prečtam številke svojih stanovskih kolegov. Ko to storim, nas odvede k vratom krematorija št. 1. Ukaže nam, naj gremo v svoje sobe in naj se ne ganemo. Ravnamo se po njegovem ukazu.

Proga

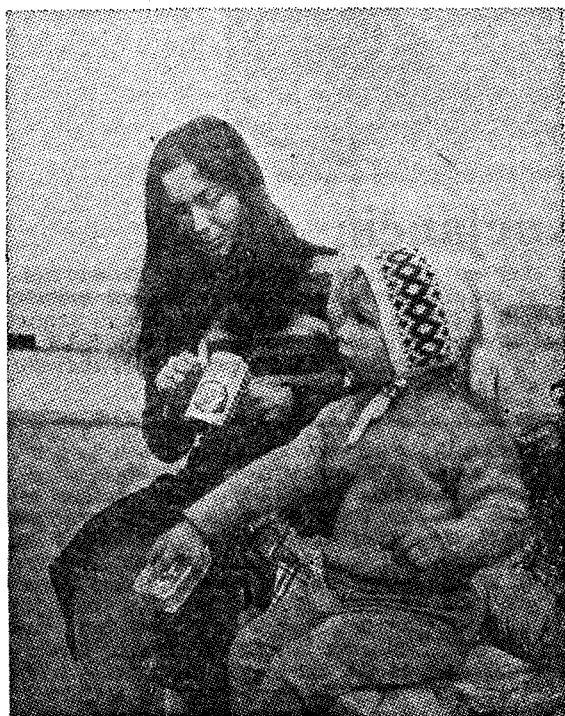

Hitro
pripravljena
osvežujoča
pijača
ali premaz
za slaščice

vega 60
brest cerknica

RIBJI BRODET

DELAMARIS IZOLA

diferencirana
uporabnost
baterij

super
zlata — za zahtevne aparate

extra
srebrna — za navadne aparate

normal
črna — za razsvetljavo

vam omogoča
optimalno
izkoriščanje energije

ZMAJ

POTUJOČA KNJIGARNA PARTIZANSKE KNJIGE bo v:

torek, 18. julija 1972: GRACIŠČE
sreda, 19. julija 1972: IZOLA
četrtek, 20. julija 1972: DVORI
petek, 21. julija 1972: MAREZIGE

NAŠE GESLO: Dobra knjiga v vsako vas!
KNJIŽNI HRAM NA KOLESIH razstavlja, prodaja, sprejema naročila in prednaročila za knjige, revije in časopise vseh slovenskih založb.

PARTIZANSKA KNJIGA organizira literarno-glasbene prireditve, predvajanje 16 mm filmov o vseljudski obrambi, o naši revoluciji in o bojih za pravice drugih narodov.
MEDNARODNO LETO KNJIGE 1972 je lepa priložnost, da vsi, ki se ukvarjajo s knjigo, množično sodelujejo in s tem pripomorejo k širjenju kulture med Slovenci.

ZAHVALA

Predstavniki krajevne organizacije Zveze rezervnih vojaških starešin Ljubljana-Polje, se zahvaljujejo za obisk in udeležbo ob srečanju »Krepimo bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov«. Posebno se zahvaljujemo vsem organizacijam in skupnostim, Zvezi mladine in posameznikom, ki so prišli ob zaključku jubilejne proslave v tako velikem številu. Zahvalo smo dolžni tudi vsem organizatorjem tega nepozabnega srečanja rezervnih vojaških starešin.

ODBOR ZRVS POLJE-LJUBLJANA

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—
Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišeje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

127

Naslednje jutro pride na dvorišče krematorija pet kamionov, drug za drugim. Pripeljali so trupla. To so trupla pripadnikov Sonderkommando. Nova skupina — trideset mož — jih spravi v sežigalnico in jih zloži pred peči. Trupla so polna strahotnih ran oziroma opeklin. Po zgoznelih obrazih in oblekah jih ni moč prepoznati, pri večini izmed njih je izginila celo vtetovirana številka.

Vedel sem za več načinov usmrtitve: s plinom, z ognjem (metanjem v sežigalno jamo), z injekcijami kloroforma v srce, s kroglo v tilnik in s fosfornimi bombami — za zadnji, šesti način, pa sem zvedel šele zdaj: naše uboge tovariše so ponoči prepeljali v bližnji gozd in jih pomorili z metalci piamenta.

To, da so nam štirim prizanesli in nam pustili življenje, ne pomeni, da smo se jim zasmilili. Gre kratko malo za to, da nas neobhodno potrebujejo. Po nalogu dr. Mengeleja nam je življenje podaljšano, toda le začasno. Zato nismo ne veseli, ne potolaženi.

Sonderkommando — trinajsti v krvavi zgodovini krematorijev — je pokončan. Zdaj nam minevajo dnevi v moreči tišini. Brez dela tavamo med mrzlimi, nemimi zidovi. V tem globokem molku mi moji lastni koraki skoraj boleče odmevajo v ušesih. Ničesar nam niso ukazali. Dnevi se vlečejo v brezdelju, noči so brez spanja. V tem poslopju smo ostali le štirje. Tu je še trideset mož, ki delajo pri pečeh, a niso pripadniki Sonderkommando. Prebivajo v taborišču in pridejo le vsak drugi dan, da sežgo trupla jetnikov, ki so umrli v bolnišnicah.

Molče, pogreznjeni vase in skrušeni čakamo na konec. Oberscharführer Mussfeld se nas izogiba in ne mara več govoriti z nami; povsem je spremenjen — to nam pomeni slabo znamenje. Morda čuti, da je njegove vloge konec. Krvava tragedija je končana, tudi njemu bo kmalu odklenkako. Po cele

128

dneve ostaja zaprt v sobi in pije ko krava, da bi v pijanosti pozabil na minulo in prihodnost.

Nekega lepega dne se nepričakovano pojavi dr. Mengele. Prišel je po nas kar v sobo, saj je slutil, da nas ni v sečirnici, ko nimamo nobenega dela. Pove nam, da bo po višjem nalogu taborišče Auschwitz popolnoma likvidirano; v tem smislu ne mara govoriti o internirancih, temveč le o taborišču samem. Dva krematorija, pravi, bodo podrli, tretji bo začasno rabil za sežiganje tistih, ki bodo umrli v bolnišnici. Nas četvero, kakor tudi vso opremo iz sečirnice, muzejske predmete in arhiv, bodo preselili v krematorij št. 4. Deloval bo torej le še ta krematorij. Prvega in drugega bodo takoj podrli. (glede tretjega pa vemo, da je bil porušen med uporom 6. oktobra.)

Naslednjega dne napoči zgodovinski in hkrati srečen trenutek: prišla je skupina jetnikov, se na dvorišču krematorija št. 1 razdelila na manjše delovne skupine in začela podirati to zgradbo krvavega spomina. Ko gledam, kako jo dinamit ruši, kako se drug za drugim sesedajo zidovi iz rdeče opeke, se mi poraja slutnja, da se ruši tudi Tretji rajh. Zidje so krematorij zgradili, zidje ga podirajo. Jetnik koncentracijskega taborišča ni še nikoli prej delal s tako verno in s takim upanjem v boljšo prihodnost.

V sečirnici spravljajo v zaboje vse, kar se da odnesti. Oa secirne mize odneso le marmornate plošče, ka jih bodo namestili na betonski nosilec v drugem prostoru. Seitev je opravljena v nekaj urah, tako da že prenačimo v krematoriju štev. 4. Potem uredimo secirno mizo in damo instrumente na ustrezna mesta. Tako sta secirnica in laboratorij nared za nadaljnje delo. Deset dni zapovrstjo se nič ne zgodi. Se zmeraj živimo v brezdelju ter tavamo sem in tja brez cilja. Naši stra-

129

žarji-esesovci se čedalje bolj napajajo, kot bi v pijanosti iskali pozabljenje. Le podnevi jih kdaj pa kdaj vidiš trezne.

Nekega dne, ko smo sedeli za mizo in čakali na večerjo, je vstopil Oberscharführer Mussfeld. Komaj se je držal na nogah. Sklanjajoč se nad našo mizo, je dejal s pijanskim glasom in pretrganih besedah:

»Guten Abend, Junge... Sie werden bald alle krepieren, nacher aber kommea wir.« (»Dober večer, dečki, kmalu boste vsi pocrkali, potem pa pridemo mi na vrsto.«)

Tako sem iz ust pijanega človeka zvedel resnico, ki sem jo že dolgo slutil: naši stražarji bodo izdihili z nami vred.

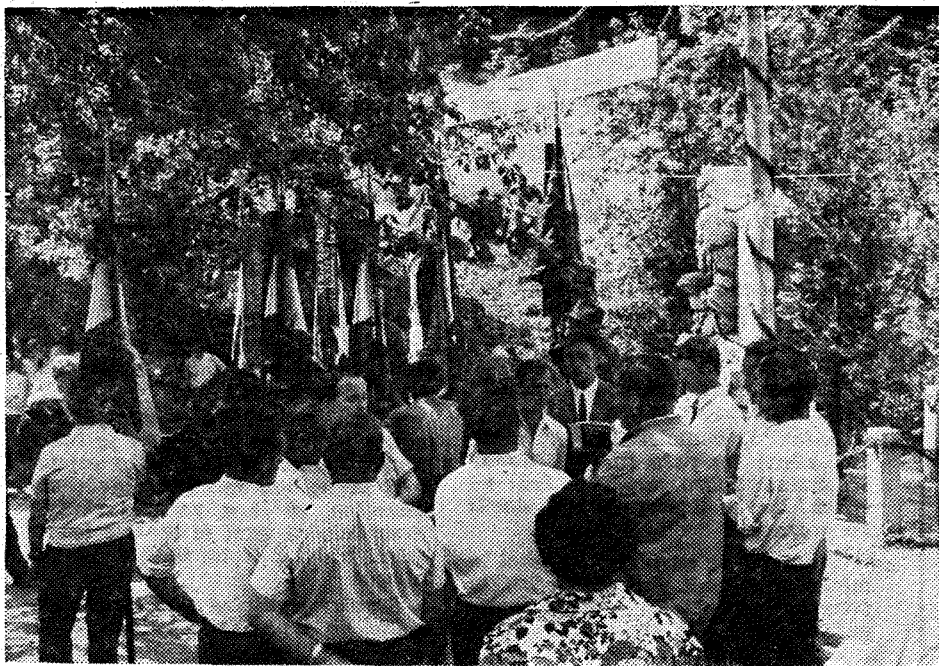
Oberju sem dal toplega čaja z rumom. Z velikim zadovoljstvom je praznil kozarce, drugega za drugim. Prisedel je in začel govoriti, kot bi hotel nadoknaditi svoj prejšnji molk. Pripoveduje nam, da je bila njegova žena ubita med nekim bombardiranjem, sin pa mu je padel na ruski fronti.

»Vsega je konec,« pravi. »Rusi so komaj štirideset kilometrov daleč od Auschwitza in vsa Nemčija je na cestah, vse se sei. Ljudje zapuščajo obmejne pokrajine in bežijo na zahod.«

Te besede nam seveda kaj dobro denejo. Ko vidim obupanega esesovskega funkcionarja, začne spet tleti v meni upanje. Morda se bomo pa le kako izvlekli od tod.

36.

Tako je med strahom in upanjem napočil 1. januar 1945. Do kamor ti je seglo oko, si videl le belo snežno odejo. Odpravil sem se na majhen sprehod po dvorišču krematorija. Nenadoma prepara tišino brnenje močnega avtomobilskega motorja

S proslave v vasi Gradišče, ki so jo Nemci pred 30 leti do tal požgali in vrgli v ogenj 12 vaščanov

PROSLAVA V TUHINJSKI DOLINI

Tam, kjer so goreli ljudje

V okviru praznika krajevne skupnosti Šmartno v Tuhinjski dolini so prebivalci te doline in Kamnika obudili spomin na dogodke pred tridesetimi leti, ko so nacistični vojaki požgali vas Gradišče in v ogenj vrgli 12 domačinov, kmetov in njihovih sinov.

Gradišče je prijazna gorska vasica, le dobra dva kilometra od Šmartna. Hiše so raztresene po pobočju z gozdnim drevjem zarasle Gore.

Osmega julija 1942. leta ob tretji uri zjutraj so v vas pridreli nemški policisti, ki so jih vodili izdajalci iz sosednih vasi, s surovim kričanjem so dvignili vaščane. Najprej so temeljito pregledali vse hiše, če se morda kje ne skriva kak partizan. Žene in otroke so odpeljali v Goričane, od tam pa v izgnanstvo na Bavarsko. Može so privezali za Koritnikov kozolec sredi vasi. Tam so moše in fante zasilili, nato pa vsakemu posebej prebrali smrtno obsodbo. Po sodbi so jih žive nagnali oziroma zaprli v goreče hiše, kjer so umrli strahotne smrti.

Po vojni so vas obnovili, razen štirih domačinov.

V nedeljo so vaščani pripravili lep in vsebinsko bogat program. Najprej je bila slovesna otvoritev nove ceste Šmartno—Gra-

dišče. Po tej otvoritvi so se domačini in gosti napotili do rezervoarja nad vasjo, kjer so slovesno odprli novi vaški vodovod. To, kar smo tam slišali, je treba zabeležiti: sedem družin je pri gradnji vodovoda opravilo 6.240 ur prostovoljnega dela. Tudi ženske in otroci so kopali jarek za vodovodne cevi. Pri gradnji ceste in vodovoda sta vas finančno podprli tudi občina in krajevna skupnost.

Po otvoritvi vodovoda so se udeleženci proslave zbrali pred spominskim obeležjem. Prisotnim sta spregovorila Lado Podbevšek, ki je med vojno partizanal v teh krajih, in Vinko Gobec, predsednik občinske skupščine Kamnik, predstavniki krajevne organizacije Združenja borcev pa so položili venec. Spominsko obeležje je na kraju, kjer so Nemci pred tridesetimi leti umorjenim domačinom prebrali smrtno obsodbo in od koder so jih vodili v goreče hiše, kjer so zgoreli.

V programu so sodelovali še pionirji, racitatorji in moški pevski zbor. Domačini so spominsko obeležje in prihode k vasi lepo okrasili, tako da so res lepo proslavili krajevni praznik in počastili spomin na gorečo vas in pogorele vaščane.

JOŽE VIDIC

TEKMOVANJE HARMONIKARJEV

Letos 6. avgusta bo že peto leto tekmovalje starih slovenskih harmonikarjev, in sicer na Goreljk, na Pokljuki, v vabljivem gorskem okolju. Pokrovitelji prireditve so Viatorjevi hoteli na Bledu in odbor Prešernove brigade.

Pričakovati je lepo udeležbo naših harmonikarjev, ki se igrajo na diatoničnih harmonikah starejše izdelave (to je pogoj). Tekmovalni pogoji določajo, da mora tekmovalce biti najmanj 45 let star. Vsak bo moral zaigrati po eno narodno, res pristno našo pesem in po eno partizansko. Posebej je poudarjeno, da mora biti narodna pesem slovenska, medtem ko je partizanska lahko iz kateregakoli jugoslovanskega kraja, saj so se naši borci bojevali in gojili svoje borbene pesmi od Triglava do Djevdjelije, od Subotice, do morja. Namen teh tekmovanj je, da bi prenašali lepe tradicije na mladi rod in varovali takšne kulturne vrednote, kakršne so tudi naše narodne in partizanske pesmi.

Harmonikarji, ki se hočejo udeležiti tekmovanja, se naj prijavijo do 1. avgusta na naslov: Tekmovanje harmonikarjev 1972 — »Pozdrav s planin« — Goreljek 31, — 64247 Zgornje Gorje, Pokljuka.

OBVESTILO

Vse borce Prešernove brigade, Jeseniško-bohinjskega odreda in prebivalce občine Jesenice vabimo, da se udeležijo proslave borcev Prešernove brigade, Jeseniško-boh. odreda in pripadnikov JLA, ki so nosilci tradicij NOB.

Proslava bo v nedeljo, 16. julija 1972, ob 10. uri v Bohinju pod »Skalco« pri jezeru.

Na svečanosti bo govoril prvi komandant Prešernove brigade tovariš Ivan Javor-Igor.

V programu sodelujejo: pevski zbor jeseniških železarjev »Jeklar«, godba na pihala iz Gorij in recitatorji.

V zabavnem programu bo igral plesni orkester JLA.

Vlak z Jesenic bo odpeljal ob 6.18, prihod v Boh. Bistrico ob 7. uri.

Za prevoz iz Boh. Bistrice v pod »Skalco« bo preskrbljeno. Vozil bo posebni avtobus.

Povratak iz Boh. Bistrice je predviden ob 16.20. Prevoz plača vsak sam.

Pripravljalni odbor

V Kovorju pri Tržiču pripravljajo proslavo

V tem kraju, tik ob vznožju Dobrče, bodo v nedeljo, 16. t. m., z večjo prireditvijo oživil spomine na dogodke pred tridesetimi leti. Prav na ta dan so Nemci v Kovorju 1942. leta ustrelili 10 talcev kot povračilo na partizanske akcije.

Tudi v Kovorju je bila že v 1941. letu ustanovljena OF, prvi aktivisti pa so sodelovali v začetku vstaje, ki se je tam začela ponoči na 1. avgust 1941. V sklopu zamišljenih sabotažnih akcij je skupina kovinarjev na območju Križev sodelovala pri podiranju telefonskih in električnih drogov ter nemških razglasnih desk.

Tak začetek upora je bil močan in glasen odgovor na okupatorjeve raznarodovalne načrte in dejanja, pri katerih je odigral vidno vlogo nemčur in kulturbundovec Ernest Lukanc, ki so ga Nemci kmalu po prihodu postavili za župana. Le-ta je bil potem vseskozi zagrižen preganjalec prištavev Osvobodilne fronte in v službi Nemcev čedalje nevarnejši, ker je svojim gospodarjem posredoval podatke o prebivalcih. Okupator brez takih ljudi ne bi bil tako nevaren, kot je bil sicer.

Osvobodilna fronta in partizanstvo pa sta se nasilju nakljub razvijala dalje in Nemci so na poletje 1942. storili vse, da bi razvoj vstaje vsaj zavirali, če že ne povsem zaustavili. Proti partizanom so pripravili obsežno ofenzivo, ki jo je spremljalo nasilje po vaseh in zlasti po krajih, kjer so se pojavljali partizani. Zaradi posameznih partizanskih akcij so streljali velike skupine talcev: ne samo po pet, temveč po deset, dvajset, trideset in celo po petdeset. Dne 16. julija 1942 so jih tudi v Kovorju. Kako je prišlo do tega?

Ob občutni okrepitvi nemških policijskih sil poleti 1942 na Gorenjskem ni bilo malo ljudi, ki so mislili, da je spričo nemške silovitosti gorenjskih partizanov konec. Tedaj so dvignili greben razni nemčurji, vohljači in sovražniki osvobodilnega gibanja, zlasti partizanov. Prav taki ljudje so v prisotnosti močnih nemških oddelkov povzročali številne žrtve. Okupator bi bil brez njih nepoučen in v hajkah proti partizanom ter v preganjanju pristašev in aktivistov OF skoraj nemočen in slep. Zato so bili tudi partizani koroškega odreda pri-

siljeni, da kot oborožena roka ljudstva posežejo po nujnem sredstvu — da začno kaznovati take ljudi. Tudi kovorski nemški župan Lukanc je bil kot eden najnevarnejših obsojen na smrt, saj je še prve dni julija s pomočjo nemških orožnikov po hišah iskal in zbiral talce, izmed katerih so jih potem tudi več postrelili. Tako so v Podbrezjah padli Jože Kokalj iz Vačec, Vinko Golmajer iz Kovorja, Bodlaj z Brezj in več drugih.

Tako je bil zaradi svojega zločinskega delovanja župan Ernest Lukanc v noči na 15. julij 1942 justificiran. Pri njem so partizani našli tudi imena šestih ljudi iz kovorske občine, predvidenih za aretacijo in za uvrstitev med talce. Našli so tudi pištolo in vse skupaj odnesli s seboj. Ob tej priložnosti so borci koroškega odreda v občinskem uradu uničili dokumente.

Takoj naslednji dan, 16. julija 1942, so Nemci pripeljali v Kovor deset talcev in jih sredi vasi postrelili. Osmero izmed le-teh so pripeljali iz begunjskih zaporov. Bili so iz raznih krajev. Lekarnarja Bohuslava Lavičko iz Tržiča so bili aretirali isti dan, ker je bil njegov sin Zdenko med partizani, zadnjega to je bil Franc Oman iz Gorič oz. Zg. Dupelj — pa so bili po tednu dni partizanstva Nemci ujeli in takoj postavili med talce.

Ustreljeni so bili tile aktivisti:

Ambrožič Franc, roj. 1917. leta na Dovjem, zaprt v Begunjah od 12. 2. 1942; Bergant Ivan, roj. 1905, Grašče-Kamnik, v Begunjah zaprt od 7. 5. 1942; Debeljak Jožef, roj. 1914 v Smolnem — Šk. Loka, v Begunjah od 26. 6. 1942; Dolinar Avgust, roj. 1904 v Gori — Kamnik, zaprt v Begunjah od 7. 5. 1942; Fojkar Janez, roj. 1917 na Gabrški gori — Šk. Loka v Begunjah od 26. 6. 1942; Kavčič Vincenc, roj. 1906 v Zelnikih. Aretiran od kranjskega gestapa; Lavička Bohuslav, roj. 1879 v Chrudinu na Češkem. Pripeljan od doma; Oman Franc, roj. 1912 v Goričah. Ujet partizan koroškega odreda; Oman Leopold, roj. 1921 v Tržiču, v Begunjah od 26. 3. 1942; Orešnik Franc, roj. 1913 v Duplici. V Begunjah od 5. 5. 1942.

Ze skopi podatki o teh talcih, ki so bili aktivni sodelavci OF, govore, da so bili to ljudje v najlepših letih, različnih pokli-

cev in iz raznih krajev, predvsem pa iz takih, ki so bili tesno povezani s partizani. Ti skopi podatki o ubitih talcih tudi govorijo, da je vstaja tlela in se razraščala prav po vsej Gorenjski; in prav to je bilo tisto, česar okupator tudi z največjim nasiljem ni mogel uničiti, čeprav je uničeval na vsakem koraku.

Zato kri talcev in vseh drugih ne bo in ne more biti pozabljena. Toda kljub bolečim okupatorjevim represalijam osvobodilno gibanje ni moglo in smelo dopuščati uničevalnega delovanja nemških sodelavcev, zato so jih partizani še naprej odstranjevali. To je bila v tistem času ena izmed osnovnih nalog mladega koroškega in gorenjskega odreda.

IVAN JAN

Tudi rezervni vojaški starešine v občini Zalec so imeli orientacijsko-taktične poboče. Posnetek je z mosta čez Savinjo na Polzeli, kjer je kapetan Srečko Desnič dal zadnja navodila pred začetkom pohoda eni izmed desetih udeleženi ekip. Foto: Tone Tavčar

dobro je, če veste

SAMO NEVNETLJIVO POSTELJNINO IN PERILO ZA OTROKE bodo smeli v ZDA izdelovati po novih predpisih. Doslej je bilo že mnogo primerov, da so otroci zaradi hudih opeklin med požari umrli ali pa so ostali pohabljeni. V novejši dobi so se razširile tkanine iz lahko vnetljivih (sintetičnih) snovi. Posteljina iz teh tkanin se zelo hitro vname, zato otrok pogosto ni mogoče rešiti. Otroci so se večkrat ponesrečili tudi med igro, zlasti, če so se igrali z vžigalicami, ko so bili oblečeni v obleke iz umetnih lahko vnetljivih vlaken. Zato so raziskovalni laboratoriji ameriške tekstilne industrije dobili nalogo, da odkrijejo nevnetljive snovi za tkanine, ki jih bodo uporabljali za otroško posteljino, perilo, pa tudi za obleke.

RIBE SE NE KVARIJO, ČE SO OBSEVANE. Nemška ribiška raziskovalna ladja »Walter Harwig« je zdaj na raziskovalni poti na severu, kjer so največja ribiška lovišča. Naloga raziskovalcev je zdaj, ne da bi ugotavljali, kako je mogoče najuspešneje loviti ribe, marveč, kako bi naj plen ohranili kolikor najdlje, da bi se ne kvarile. Na velikih ribiških ladjah ribe delno predelujejo ali konservirajo sproti. Na trg večkrat ne prihaja dovolj svežih, nepredelanih rib prav zaradi tega, ker se ribe med življenjem najhitreje kvarijo. Niti samo hlajenje ali uporaba ledu ni dovolj. Nedavno pa so ugotovili, da ribe ostanejo mnogo delj časa sveže, če jih obsevajo z rentgenskimi žarki. Zato so raziskovalci dobili nalogo, da korenito raziščejo novi način ravnanja s svežimi ribami. Menijo, da obsevane ribe niso zdravju škodljive. Seveda pa je vprašanje, kako bi naj ribiška industrija dovolj razširila obsevanje rib (to se pravi: rentgeniziranje), da bi to ne bilo predrago. Vendar pa menijo, da bi rentgeniziranje rib najbrž ne bilo nič dražje kot je npr. pasterizacija mleka.

DRUŠTVO ZA ODPRVLJANJE KAJENJA SO USTANOVLILI V BEOGRADU. V naši državi, kjer je kajenje še zlasti izredno razširjeno, najbrž nekoliko pod vplivom turških navad in ker na jugu pridelujejo precej tobaka, je čedalje več odločnih nasprotnikov kajenja. Največ jih je med zdravstvenimi delavci, zlasti še med tistimi, ki imajo priložnost dan za dnem v bolnišnicah opazovati pogubne posledice kajenja. Poprej ljudje navadno niso opuščali kajenja zgolj zaradi tega, ker je bilo že tedaj za nesljivo, da nikotin povzroča številna obolenja — ožilja, srca itd. — kakor da se ni nič bal prezigodnje smrti. Večji strah pred tobakom pa se je začel širiti v novejši dobi, ko so zdravniki odkrili, da je kajenje vzrok pljučnega raka. Sprva je bila te domneva na podlagi statističnih podatkov da mnogi ljudje obolevajo za rakom zaradi kajenja. Pozneje pa so odkrili v tobačnem dimu sestavino, kemično spojino, ki neovržno povzroča raka na pljučih (kakor tudi na drugih organih). Sprva so dvomili še mnogi zdravniki, da je kajenje res tako nevarno, zdaj pa je že čedalje več nekadilcev med njimi. Toda zdravstvena prosveta med ljudstvom je še zmeraj na nizki stopnji in celo mnogi izobraženci med kadilci ne morejo razumeti boja proti kajenju. Zato se je pokazala potreba po ustanavljanju takšnih društev, kakršno je zdaj začelo delovati kot prvo tudi v naši državi.

POMEMBEN DOKAZ, DA SO ZE STARI EGIPČANI POZNALI LETALA, je nedavno odkrit lesen prastar letalski model. Ta model je našel založen med manj pomembnimi muzejskimi predmeti kairski zdravnik dr. Halil Mesih, ki se kot ljubitelj ukvarja z letalskim modelarstvom in arheologijo. O najdbi je najprej poročal angleški Times, sprva še precej zadržano. Zdaj pa nekaj tisočletij star letalski model vzbuja čedalje več pozornosti, ker je najditelj z letalskim modelom enake oblike dokazal, da takšno letalce lahko leti. Podobna jadralna letala imajo vse potrebne značilnosti, da so sposobna leteti. Znanstveniki pa so seveda še pred veliko nalogo, da pojasnijo in utemeljijo, kaj so Egipčani vedeli o jadrnanju po zraku in ali so res že uporabljali kakršnakoli letala. Doslej je bilo znano, da so pogosto upodabljali ptice in da so nekaterim svojim božanstvom dajali podobo ptice.

Spomini tigrovca Hvale

Junaška dejanja partizanov so imela korenine v svobodoljubnem in revolucionarnem delovanju že davno pred vojno. Ta junštva niso bila vselej vezana na eno samo osebo, ampak na cele družine ali celo vasi. Zaradi tega je nemogoče naslikati podobe posameznikov, ne da bi omenili revolucionarni delež njihovih sorodnikov, kar pa ni lahko storiti, ko je na razpolago tako malo prostora. Pri opisu tigrovca Bogomila Hvale gre za tipičen primer te vrste.

V Slapu ob Idriji segajo revolucionarne korenine v čas po prvi svetovni vojni, ko je mali kmet Anton Hvala dobil povezavo z Jožetom Srebrničem ter prek njega dobival komunistično glasilo »Delo« iz Trsta. Poleg Antona Hvale, ki si je kasneje nadel vzdevek »očka Sever«, je v krog prvih revolucionarjev spadal tudi France Kosmač, oče pisatelja Cirila Kosmača. Umreti sta morala oba nasilne smrti. Antona Hvalo so zavrtno umorili v Tolminu sredi leta 1944, France Kosmač pa je podlegel v Mauthausnu ali Dachau.

Anton Hvala je bil pravzaprav bajtar. Redil je le dve kravici, imel pa je kar deset otrok. Bil je zelo razgledan in načitan ter poštenjak brez primere, pa je v tem duhu vzgojil tudi svoje otroke. Eden teh, Bogomil, deveti po vrsti, ki se je rodil 5. oktobra 1908, mu je postal posebno zvest naslednik.

»Nekako 1931 sem dobil stik s Feliksom Rejcem s Kneže,« pripoveduje Bogomil Hvala. »Takrat je iz Nemškega Ruta začela prihajati literatura. Dobavljali so jo Simon, Jože in Ciril Kos, do njih pa je tajno prihajala čez mejo iz Jugoslavije. Mene in Feliksa Rejca organizacija TIGR ni posebno privlačila, ker se je leta takrat zavzemala samo za priključitev k Jugoslaviji. Da v takratni Jugoslaviji ni prave svobode pa me je bil poučil že oče, ki je razmere dobro poznal.

Leta 1938, z nastopom Pina Tomažiča, pa je organizacija TIGR dobila ne samo nacionalnoosvobodilni, ampak tudi naprednejši razredni značaj. Takrat smo začeli dobivati marksistično literaturo, predvsem knjige Cankarjeve založbe. Jaz sem na primer že 1938 dobil v roke Marxov »Kapital«, ki je bil za študij zelo težaven, potem knjigo »Dialektični materializem« — naš svetovni nazor, ki je potem nisem nikdar več zasledil. Ta literatura je šele začela prav odpirati oči meni in drugim mladim ljudem...«

Bogomil Hvala je tedaj koval. Z bratom sta imela majhno kovaško oziroma mehanično delavnico, ki pa jim je dajala le malo kruha, kakega stalnega dela pa ni mogel dobiti, ker se ni maral vpisati v fašistični sindikat.

»Kaj ste delali kot tigrovce?«
»Spočetka sem prinašal literaturo. Takrat je bila tukaj pod Italijo vsaka slovenska knjiga prepovedana, pa tudi časopisi. Hodil sem navadno podnevi s kolesom na Knežo. Tam sem dobil letake, natisnjene na zelo tankem papirju. Te sem zvil in pravil v cev pod sedlo na kolesu. Karabinjerji so me pogostokrat ustavili, pa niso nič dobili. Potem smo te letake in knjige dalje razpečevali. Kasneje smo začeli dobivati tudi orožje: pištole, bombe in peklenke stroje, ki so šli tudi naprej v Italijo. Jaz še hranim samokres »gaser«, ki sem ga dobil leta 1940 enkrat januarja. Takrat se je že bližala vojna. Potem je bila na poti že druga pištola, Ferdo Kravanja-Zelen pa je prirajal nekakšne tečaje za uporabo tega orožja in za diverzantske akcije. Saj na Trbižu je tudi

bila ena taka sabotaža; izvedel jo je pokojni Ivančič, ki je bil potem na procesu obsojen na smrt... Delovali smo po trojkah. Feliks Rejc s Kneže, ki je vzdrževal zvezo od mene navzgor, ni vedel, katere ljudi imam povezane v trojko. Bila sta še dva, ki sta kasneje oba padla pri partizanih: Ciril Krivic in Avgustin Obrekar, oba iz Slapa. Imela sta spet nalogo, pridobiti dalje vsak po dva tovariša. Orožje smo sem spravljali z namenom, da bomo šli Italijanom v hrbet, ko bodo napadli Jugoslavijo...«

»In kdaj so vas potem zaprli?«
»Najprej so aretirali našega glavnega vodjo, odvetnika Ščuko. Menda se je v organizacijo vrnil neki ovrovec, ki se je hinil, da je proti Mussoliniju. Sledile so aretacije v Trstu, potem so prišli v Rutu družino Kosovo in še druge iz Ruta; jaz za te aretacije nisem niti vedel. Septembra 1940 so pobrali še naju s Feliksom Rejcem. Odpeljali so me na Gráho vo v kasarno, od tam v Tolmin, iz Tolmina v Trst. Na zaslišanjih so strašno mučili. Vedeli so, da imam orožje, a jaz sem tajil in samo tajil. Tam in v Kopru sem bil od septembra 1940 do marca 1941. Iz Trsta so me poslali v Gorico pod policijsko nadzorstvo. Nas je bilo zaprtih kakšnih 800, za proces pa so potem pobrali samo tiste važnejše, druge pa so vlačili dalje po zaporih in taboriščih. Iz Gorice so me pustili domov, po enem tednu pa so spet prišli pome...«

»Kam so vas potem internirali?«
»Vidite, tu je slika, ki jo je naredil akademski slikar Ravnikar. Predstavlja stari samostan Coropoli v provinci Teramo. Tu smo bili zaprti, okoli pa je bila bodeča žica. V tem samostanu sem bil zaprt točno do 3. maja 1942, potem so nas odpeljali v Città San Angelo, provinca Pescara, spet v neki star samostan. Tam sem spoznal pokojnega igralca Staneta Severja in sem do leto bival z njim v isti celici. Tam je bil tudi neki Dušan Bordon. Ta Dušan je vodil marksistični krožek. V njem smo bili Stane Sever, jaz, neki Grmek, župan iz Ilirske Bistrice, pa Božič iz Idrije, tudi župan. Mi smo bili v zaporu ves čas organizirani. Leta 1942 smo v zaporu študirali VKP (b), ki so ga v zapor vthotapili iz Ljubljane. Imeli smo zvezo tudi z nekim profesorjem zunaj zopora, ki nam je nosil radijska poročila... Tam sem dočkal kapitulacijo Italije. In en mesec po kapitulaciji smo bili še zaprti. To je bilo namreč na nekem hričku, Nemci pa so šli mimo po dolini. Karabinjerji in kvestura so nas trdovratno držali za rešetkami. Šele ko so čez dober mesec Nemci prišli v mestece, smo zbežali vsi skupaj: karabinjerji, kvestura in mi zaporniki. Potem sem prepešal vso Italijo z nekim tovaršem iz Podgore pri Gorici. Hodila sva samo po stranskih poteh, po gozdovih in ponoči. Mnogo nama je pomagalo to, da so se bili takrat iz Slovenije že vrnil domov italijanski vojaki, ki so jim naši ljudje pomagali, da so se ognili nemškemu ujetništvu. Tako so nama ljudje dajali hrano in kazali varne pote. Ko sem srečno v neki deževni noči prispel čez most v Bači, sem bil že na partizanskem osvobodjenem ozemlju. Pridem domov, pri sosedu je bil ravno miting. Oče, ki je bil predsednik krajevnega ljudskega odbora in sekretar partije, je vzel v roke puško in dejal: »Jaz sem pa le vedel, da boš prišel...« In mi je puško dal. Zavezal sem si nahrbtnik in sem šel. Peljal me je na Šentviško goro. Tam sem se javil na okrožnem komiteju...«

Bogomil Hvala je imel za sabo pravo revolucionarno šolo, zato je takoj dobil pomembno funkcijo. Poslali so ga tudi na nižji partijski tečaj, ki ga je vodil Jože Primožič-Miklavž v Policah pri Cerknem. Takrat je bil Bogomil sekretar rajona Bukovo. Maja 1944 je prišel na baško okrožje. Bil je član komiteja pri Andreju Brovču-Janku Baškem. Avgusta 1944 je šel na posvetovanje aktivstov v Črnomelj. Tam je prvič videl Borisa Kidriča in Edvarda Kardelja. Takrat je bil pa že določen za OZNO in je v Beli krajini ostal na obnovskem tečaju.

»Iz Črnomlja sem se vračal nazaj na Primorsko en mesec za drugimi. Prišel sem v Gorenjo Trebušo. Tam so me določili za pooblaščenca OZNE za okraj Kobarid. Tako sem decembra 1944 prišel v kobariške planine na Livek. Februarja sem bil premeščen za okrajnega pooblaščenca v goriška Brda. Iz Brd smo maja 1945 vkorakali v Krmin...«

Tako se končujejo vojni in predvojni spomini Bogomila Hvale. To pa seveda še ni vse. Zapisali smo že, da so mu očeta ubili v Tolminu. Brat Lucijan je bil aretiran 31. maja 1944 in je umrl v Dachau, brat Venceslav je bil v specialnem bataljonu (kazenskem) in se je potem boril v prekomorski brigadi, štiri sestre pa so bile članice partije.

Naša domačija je stala na bregu in k njej je spadalo komaj toliko sveta, da smo lahko redili dve kravi in dva prašiča, pa še za ti dve kravi je bilo treba dokupovati seno, če je bila suša in po vrtovih nismo dovolj nakosili. Tako smo morali orati in branati in voziti pridelke s sosedovimi volmi. Ker pa takrat oranja niso plačevali z denarjem, ampak z delom, je morala mati vse leto delati na sosedovih njivah zdaj za oranje, zdaj za vožnje. In od služkov ni bilo nikoli konec.

Tistega jutra je mati zbudila brata Staneta in mene.

»Stanko, pomozla sem,« je rekla. »Ženi na pašo in glej, da se bo živina dobro napasla! Pasi na vrheh. Pa še Janeza zbudi, da ti bo pomagal.«

Meni pa je naročila: »Žganci in mleko so v peči. Pojejte in potem pospravi po hiši! Za opoldne imate pečeno kašo. Če me zvečer dolgo

nilo mimogrede. Nabrali smo dve butari in dva koša suhljadi, dobili pa smo tudi jurčkov za polno košarico.

Doma smo prevrnili suhljad na tnilo in nato kar pod orehom pred hišo pojedli skledo rumeno zapečene mlečne kaše. Potem smo spet pospravili in sedli na mejo nad ajdovo njivo. Ne vem, kdo je prvi rekel:

»Požanjimo ajdo!«

Požeti ajdo? Ajdova njiva pred nami se je kar vidno raztegnila. Ali bi ji lahko bili kos?

»Zakaj pa ne? Požanjimo jo! Potem je mati ne bo treba,« je rekel Stanko in ker je bil Stanko najstarejši in se mu misel ni zdela ne-spametna, se je njiva spet skrčila in zazdelo se nam je otročje lahko požeti ajdo. Saj to vendar ni nič takega!

Stanko je stekel pod streho po odslužene srpe. Trije so bili. Stro-

Vida Brest:

Ko sem bila še majhna

ne bo, skuhaj krompir v oblicah in zraven pojejte latvico kislega mleka. Opoldne bo prišla pomolst teta Tona, Zvečer bom pa že jaz. Glejte, da boste pridni! Lahko bi šli v gozd po nekaj suhljadi. Na tnilu je še komaj kaj drv. Pa za jurčki pogledajte!»

Potem je stopila pred hišo in nabrusila srp. S srpom v roki je spet stopila v hišo.

»No, le vstani, le!« je rekla. »Iti moram. Ko bomo na Ponikvici, bo sonce že visoko. In tista Janezkova njiva je dolga kot slabo leto. Še

kovnjaško si jih je ogledal in izbral dva, ki sta bila srpom še malo podobna.

»Midva z Majdo bova žela,« je rekel. »Janez bo vezal, drugi pa jo lahko zlagajo v kupe.«

Vzel je oslo in oslovnik, nalil vanj vode in odšli smo na njivo. Kako smo začeli in kako smo želi? Kaj bi pripovedovala! Večkrat je morala sestra domov po platno, da sva si z bratom obvezala kraveč prst, velikokrat je tekel manjši bratec s kanglico v Dolino in prinesel hladne vode, nekajkrat smo se čisto obnemogli ustavili in se obupano ozrli po njivi, ker se nam je zdela, da kar raste pred nami. Ampak potem smo se spet zagnali vanjo in kupi snopja za nami so postajali vse bolj številni.

Zvečer je pasel samo mlajši brat. Stanko je posolil mejo in živine ni bilo treba držati na vrvi. Ostali pa smo želi in želi. In nazadnje smo se zravnali in ozrli po požeti njivi. Bol-lel nas je vsak delček telesa, kazalci na levicah so bili poviti v zamazane okrvavljene cunjice, ampak njiva je bila požeta!

Kako smo večerjali in ali smo sploh večerjali, ne vem. Bili smo na smrt utrujeni in smo zaspali, preden se je vrnila mati s Ponikvice.

Zjutraj nas je mati spet zbudila. Bilo je še mračno in nad ajdovo njivo pod mejo je ležala gosta me-gla.

»Pojejte,« je rekla. »Dekleta, pospravite, pobje pa past! Včeraj ste bili še kar pridni. Dosti drv ste prinesli. Danes bi lahko spet šli ponje. Jaz pa grem žet. Pri Janezkovih smo požele, zdaj pa lahko še našo požanjam. Popoldne bo Janezkov stric ajdo zapeljal pod kozolec.«

Odšla je in otroci smo planili iz postelj in začeli urno pospravljati. Najmlajši je bil za stražo pri oknu.

»Že gre nazaj!« ie zaspil.

Hitro smo sedli za mizo in začeli zajemati žgance in mleko. Držali smo se na vso moč resno in čakali mamo. Kmalu smo jo zaslišali pred hišo. Odložila je srp in oslo in nato stopila v izbo.

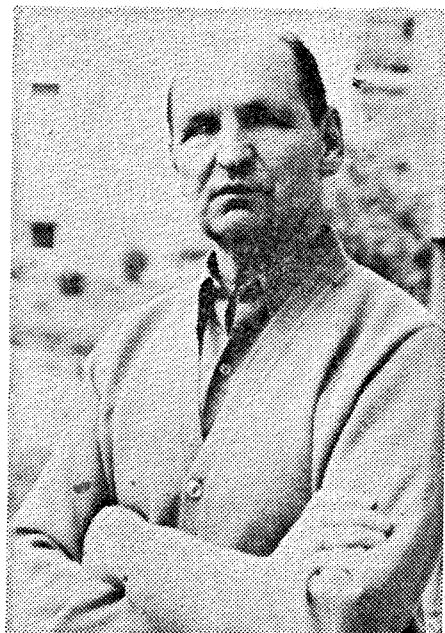
»Ne boš žela, mama?« je vprašal Stanko. »Je že požeto,« je rekla. »Nekdo se me je usmilil in je požel namesto mene.«

In potem smo se zasmeli veselo in na ves glas. In mama se je smejala, da so ji prišle solze v oči.

bog, če bomo danes vse požele. Naša ajda je pa tudi zrela. Ampak, kaj hočemo, najprej je treba oranje odslužiti...«

Najbrž je bil to kak poseben dan, kajti vsi smo bili pokonci, še preden je mama zavila za hlevski vogal. Kot bi trenil, smo pojedli žganice z mlekom in medtem ko sta brata odgnala past, sva dekleti pospravili in pometli hišo in nato tekli v Dolino po vodo. Voda pri nas je bila takrat daleč in velikokrat je bilo treba v enem dnevu v Dolino in nazaj. Sredi dopoldneva je bilo doma vse opravljeno, živina napasena in napojena, v škafih dovolj vode in pometeno celo pred hišo in pred hlevom. Nato smo šli v gozd. Vsi. Najmlajša dva je bilo treba vleči s seboj. Brata sta imela s seboj vrvi in sekiro in košarice za jurčke. Dopoldne je mi-

Bogomil Hvala sedaj živi v Tolminu

FRANCI STRLE

berilo za mlade

Slope včeraj in danes

Brkinska vasica Slope leži na severni strani ceste Kozina-Reka. Že od daleč jo je mogoče opaziti. To je zaselek, ki je veliko pripomogel k partizanski dejavnosti na tem področju. Maloštevilni vaščani, ki so daleč naokrog znani kot zelo složna skupnost, so hrabro sodelovali v našem revolucionarnem boju za svobodo. Žal so tudi pri njih ostali sledovi vojne. Žrtvovali so ljudi in spomin nanje še vedno živi... Dne petindvajsetega junija letos so jim odkrili spominsko ploščo in hkrati proslavili trideseto obletnico ustanovitve OF v Slopah.

Vredno je spoznati delček narodno-osvobodilne preteklosti te vasi; za uvodno pripoved pa sem zaprosila tova-

Debelušnemu partizanskega nabavljaju so otroci dali ime »kanon«. Večkrat so o njem z veseljem govorili. To je postalo Nemcem sumljivo, še posebno pa njihovem prevajalcu, ki je besedo razumel. Nekega dne je otroke vprašal, kje je kanon. Otroci so mu, nič posebnega misleč, z roko pokazali na gozdiček nad vasjo. Nato je kakih dvajset dobro oboroženih Nemcev odhitelo preiskovat tisto področje. Bali so se, da ne bi nanje začelo streljati iz skritega topa. Kako se je ob tem zabavala navihana otročad, si lahko mislite.

Tudi tista o muli je zanimiva:

Kmalu po napadu na Artviže je bil v nekem boju ubit nemški mulovodec. Prestrašena mula je z tovorom vred pobegnila. V Slopah so sicer videli neko mulo, a se ni nihče zmenil zanjo. Kmalu so se zaradi tega hudo kesali. V vas so pridivjali Nemci in zahtevali svojo mulo. Zaman so bili izgovori, da je ni nihče ulovil in da je tako tudi nihče nima. Iz vseh hiš so prignali ljudi in jim grozili z ustrelitvijo. Prevajalec, neki Poljak, je dejal: »Svaka kuća, jedna duša!« Ker ni bilo veliko upa na rešitev, so pogumni vaščani poskusili še poslednjo možnost. Nekaj mož se je javilo, da bodo poiskali izgubljeno mulo. Nemški poveljnik, ki je bil zaradi važnih listin v mulinem tovoru ves na trnih, jim je postavil za iskanje kratko odmerjen čas. Skupina vaščanov, ki je iskala mulo, je imela srečo. Pri Likičevih na koncu vasi so se ravnokar vrnili domov in o dogodkih v vasi niso vedeli. Ravno Likičev hlapec pa je videl mulo, ko se je napajala v vaškem kalu in zamikalo ga je njeno sedlo. Druge predmete z mulinega hrbta je odvrget v grmovje. Tam so tudi našli listine, ki so povzročile strah Sloparcem in Nemcem. No, važno je, da se je vse srečno končalo: mula s tovorom se je vrnila k

Borci, ki so se udeležili slovesnosti v Slopah.

Foto: MIRJAM RACE

Nemcem, vaščani Slop pa so tisti večer mirno zaspali.

Dne 25. junija letos so v Slopah obujali spomine.

Pripravili so partizanski miting, v počastitev obletnice slavne preteklosti. Ob tej priložnosti je bila tudi otvoritev obnovljene poti, ki jih povezuje z glavno cesto. Na slavnosti je najprej spregovoril Anton Počkaj, podpolkovnik v pokoju. Zahvalil se je prisotnim, organizatorju proslave in vsem, ki so prispevali za spomenik. Predsednik občine Sežana Stane Čehovin je poudaril prispevek vasi v narodnoosvobodilnem boju in se še posebno spomnil tneva ustanovitve odbora OF Slope in vaščanov, ki so postavili za vzgled okoliškim vsem. »Njihovo tovarištvo, enotnost in složnost so posnemanja vredna!« je rekel. Naj omenim še nekaj zanimivih podatkov o njihovem delu za asfaltiranje ceste in postavitve spomenika: vaščani so prispevali 10.250 delovnih ur, sami so zbrali 11 milijonov starih dinar-

jev, porabljenega je bilo 320.000 m³ materiala in na lastne stroške so opravili delo, ki je vredno 80 milijonov starih dinarjev.

Spomenik stoji na vzpetinici sredi vasi, ki je še pred tednom rasla kraška robida.

Odkrila sta ga sinova padlih: Albert Počkaj in Rudolf Opara. Zadonele so častne salve vojaškega voda s Kozine. Ko so se prvič oglasili strelji iz pušk, je nekdo v ozadju z jokavim glasom zavpil: »Tudi moj brat je padel, tudi mojega brata so ubili!« Bilo je pretresljivo... Na proslavi je govoril Miro Škapin, predsednik ZB Hrpele, v kulturnem programu pa so sodelovali mladi recitatorji iz Sežane, moški pevski zbor »Simon Gregorčič« z dirigentom Ivanom Tavčarjem in godba na pihala »Enotnost« iz Kopra.

Padli tovariši iz Slop in drugih rodoljubnih slovenskih vasic, ne bomo vas pozabili!

MIRJAM RACE

TV-15
za
mladino

rišico Ivančo Počkajevo, po domače Sežgančovo iz Slop, aktivno borko za svobodo.

»S svojim prihodom v vas so nas partizani zelo razveselili. Ko smo jih prvič videli, smo bili presrečni. Imenovali smo jih naši fantje, saj so to tudi bili, ker so se borili za našo svobodo. Začeli smo skrbeti zanje: zbirati hrano, sanitetne potrebščine, obleko in vse, kar se je pač dalo dobiti. Med prvimi organizatorji teh nabiranih akcij sta bila Justin Mahne in Franc Grm. Nam vaščanom ni bila nobena stvar tako draga, da bi je ne hoteli dati partizanom. V njihove vrste so vstopili tudi možje in fantje iz Slop. Žene smo zbirale volno, pletle borcem nogavice in jim pomagale na vse mogoče načine.«

Med najbolj zanesljivimi prebivalci, ki so skrivno in povezano delovali, se je razširila novica, da bodo na pobudo partizanov v Slopah ustanovili odbor OF. To se je zgodilo natanko pred tridesetimi leti, v kleti pri Segulovih. V hiši številka 29 se je zbralo nekaj predstavnikov, sestane se je potekal na vrečah krompirja in ob siju petrolejke.

Domači fantje v Slopah so že od nekdaj zelo radi prepevali. Osem mladeničev se je večkrat zbralo za gostilniško mizo in urezali so jo po slovensko. Tako so leta 1940, ko so v vas že prihajali Italijani, s ponosom zapeli »Hej, Slovani«. Naslednji dan so fašisti vas obkolili, pobrali vaški oktet in ga odgnali v koprške zapore; po vrnitvi iz ječe pa so imeli fante pod strogim nadzorstvom.

Zdaj pa še zgodbi o smehu, resnična je in v Slopah se je zgodila:

Pogovor s Francetom Smrketom-Joštom

Sredi Žužemberka je park. Pod vrbovimi drevesi so klopi. Na eni od njih večkrat vidim moža majhne postave z naočniki. Čeprav že dalj časa živi v Ljubljani, je prijazen in domač. To je FRANCE SMRKEJOŠT, nosilec partizanske spomenice in prvi komandant mesta Žužemberk.

Prosil sem ga za razgovor.

»Borci Zahodnodolenjskega odreda so v juniju leta 1942 večkrat napadli italijansko posadko v Žužemberku... Povejte mi, prosim, kaj več o teh napadih!«

— V prvi polovici junija leta 1942 se je utaborila 1. četa 3. bataljona ZDO nad Laščami z nalogo, da drži italijansko posadko v Žužemberku v stalni napetosti in ji s stalnim obstreljevanjem preprečuje izpade in nasilno odvzemanje hrane po vaseh. Enota je imela okoli trga stalne zasede. Te so podnevi in ponoči nadlegovale posadko, ki je v stalni pripravljenosti čakala na napad.

S temi akcijami je enota močno utrudila slovražnika.

»Ali je res, da so del orožja in hrane, ki so jo obkoljeni posadki dovažali z letali, dobili partizani?«

— Da. Res je. Na bivšem sejmišču so postavili znamenja, mi pa smo podobna znamenja postavili pri Bodgenski luži. Ze naslednjo noč so Italijani nasedli in nam odvrgli precej hrane in municije. Ker so naše patrulje neprenehoma obstreljevale letala, so ta končno nehala prihajati in posadka se je umaknila iz Žužemberka.

»Kakšni so vaši spomini na prvo osvoboditev Žužemberka in kaj je to pomenilo za razvoj NOB?«

— Ta dogodek je bil nadvse pomemben za prebivalce Suhe Krajine, saj je v ljudskih množicah vzbudil upanje na zmago. Žužemberk je bil zelo važen tudi zaradi tega, ker je bil prehodna točka partizanskih enot. To so pokazali poznejši boji za ta kraj.

»Kako se spominjate veličastnega mitinga v prvih dneh osvoboditve Žužemberka?«

— Ta manifestacija je bila 18. julija 1942. Na mitingu se je zbralo 600 ljudi. Govoril je tudi tovariš Edvard Kardelj, ki je pozval ljudi, naj se pridružijo partizanom in naj jim po svojih močeh pomagajo. Ta proslava je dala osvobodilnemu gibanju v teh krajih nov polet.

»Žužemberčan ste... S kakšnimi spomini prihajate v kraj, ki je v NOB toliko žrtvoval?«

Zelo radi prihajam v Žužemberk, ker sem domačin in sem skoraj vsa najlepša leta preživel tu. Boli me predvsem to, da drugi ljudje ne spoštujejo dovolj žrtve, ki jih je dal Žužemberk med NOB.

»Bili ste komandant prve komande mesta v Sloveniji... Kdo vas je imenoval, kje in kdaj?«

— To je težko vprašanje. Ne postavljam se rad, vendar bi povedal, da mi je to odlikovanje — vsaj zame je bilo — podelil tovariš Franc Leskovšek-Luka in mi tudi izročil svileni zastavo. Na to sem bil zelo ponosen, saj je bila z mano vred pohvaljena vsa enota za uspešno opravljene akcije v bojih za Žužemberk.

»Kakšna bi naj bila po vašem mnenju proslava ob 30-letnici osvoboditve Žužemberka?«

— Ne sodelujem pri organizaciji te proslave, vendar sem mnenja, da bi bilo potrebno povabiti vse tiste, ki so med vojno delovali na tem področju. Potrebno pa je tudi prepričati prebivalce, da bi znali ceniti vse tisto, kar so prebivalci Žužemberka storili za svobodo.

»Zanima nas, kaj bi bilo treba storiti, da ne bi šlo v pozabo toliko dragocenih zgodovinskih dokumentov in pričevanj o strahotah vojne v Suhi Krajini?«

— Ker dobro poznam delo in razmere v Suhi Krajini v času osvobodilne borbe, pišem — na pobudo Dolenjskega muzeja in odbora za izdajo Suho-kranjskega zbornika — spomine na te čase. Pripravljam tudi zbornik o padlih žrtvah in borcih ter o naprednih suhokranjskih družinah.

GORAZD KOSMINA

kramljanje

Spoštovana Milena!

Ko prebiram mladinsko stran »TV 15«, rad preberem tudi vaše odgovore mladim dopisnikom. Ob objavi mojega prvega sestavka ste se spomnili tudi mene. Vašega priznanja sem bil zelo vesel in prav zaradi tega sem postal vaš stalni sodelavec. Vem, da mi pero še ne teče, kot bi moralo. Na pomoč mi je priskočil tovariš v dijaškem domu in zapiše nekoliko popravil. Iz vašega kramljanja z mladimi razberem, da se razveselite tudi z okorno roko napisanih besed, samo iskrene in plemenite morajo biti.

Zopet sem se opogumil in našel čas, čeprav sem tik pred koncem šolskega leta, da sem napisal prispevek. Zgodbo mi je pripovedoval oče. Še to bi rad povedal, da želim z njo počastiti spomin padlih med zadnjo vojno.

Draga tovarišica Milena!

Obljubljam vam, da ne bom pozabil na vas. Tudi ko bom šel v kovinsko delavnico na prakso, bom še pisal. Ob koncu bi vam zaupal: spomnili so se me nekdanji borci Ljubljanske brigade in mi za moj prvi spis v »TV 15« poslali knjigo pa še denarno nagrado povrhu.

Prejmite lep pozdrav!

IVAN LIPAR
Krajna brda 21
68283 Blanca ob Savi

Dragi Ivan!

Nadaljuj začeto delo, in ko ne boš več v dijaškem domu, ti bom na pomoč priskočila jaz; s pozornostjo nekdanjih borcev Ljubljanske brigade pa me nisi presenetil, poznam jih že vrsto let, takšna je njihova vsakdanja govorica.

Lepo pozdravljen!

MILENA

Spoštovana urednica!

Čeprav je že celo leto naokrog, odkar sem vam zadnjič pisala, vas nisem pozabila, le preveč sem bila

zaposlena s šolskim delom in izvenšolsko dejavnostjo. Danes vam pošiljam nov članek. Dozdeva se mi, da je napisan v pravem poročevalskem slogu. Vsi prebivalci Slop in tudi jaz nestrpno pričakujemo objavo prispevka. Pošiljam tudi fotografije, ki sem jih sama posnela. Med počitnicami se bom lotila večjega dela. Z veseljem bi pisala o Rodiku med vojno. To je kraška vasica, ki je v narodnoosvobodilnem boju veliko žrtvovala. Ali bi lahko zapis v odlomkih objavljali na mladinski strani?

Prisrčna hvala!

MIRJAM RACE
II. prekomorskih brigad
66000 Koper

Draga Mirjam!

Če bodo tvoji prispevki o Rodiku sklenjene zgodbe, jih bom postopoma objavljala na mladinski strani; daljši zapis zgodovine te brkinske vasi bi lahko »ključili« edinole v rubriko »Iz naše revolucionarne preteklosti«.

Lepo pozdravljena! MILENA

PRAVIČNA KAZEN

Rada Jarca, nekdanjega direktorja GP Tehnograd v Ljubljani, ki je šlo v stečaj, je ljubljansko okrožno sodišče obsodilo na 4 leta in 1 mesec strogega zapora. Kriv je treh ponareditev uradne listine, dveh sklenitev škodljive pogodbe, dveh zlorab uradnega položaja iz koristljubnosti in treh kaznivih dejanj nevestnega gospodarstvenega poslovanja. Razen tega je sodišče obsodilo Martina Kežmana, pomočnika direktorja za finančne zadeve istega podjetja, zaradi zlorabe uradnega položaja in ponareditve uradne listine na 7 mesecev zapora. Mat Lasan pa je zaradi ponareditve uradne listine dobil 3 mesece zapora.

Delo — 27. VI. 1972

NAJVIŠJI Odstotek ZAD-
NIH PETIH LET

Celotno poročilo Muhameda Hadžića, zveznega sekretarja za zunanjo trgovino in njegovih pomočnikov: Aleksandra Drljače, pomočnika sekretarja in Aleksandra Miloševića, načelnika tega sekretariata, kot tudi Ibrahima Latifića, direktorja zveznega zavoda za statistiko na tiskovni konferenci v Beogradu je bilo optimistično obarvano. Ko je govoril o gibanjih zunanjetrgovinske izmenjave Jugoslavije v razdobju januar—maj, je dal Hadžić tudi konkretne statistične podatke, ki potrjujejo nove, zelo ugodne usmeritve in dajejo osnovo za zelo ugodne prognoze o gibanjih do konca leta.

V petih mesecih je znašal izvoz 862 milijonov dolarjev, kar je za 28,7 odst. več kot v istem lanskem razdobju. Hkrati je uvoz znašal 1165 milijonov dolarjev, kar je za 15,8 odst. manj, kot lani v istem času. Takšno gibanje izvoza in uvoza je omogočilo, da je uvoz pokrit z izvozom s 74 odst., kar je v zadnjih petih letih največji odstotek.

Gospodarski vestnik — 23. VI. 1972

POLOŽAJ DELAVSKEGA
RAZREDA

Ko je dovolil o družbeno-ekonomskem položaju delavskega razreda, je Nikša Staničić, sekretar občinskega komiteja ZK v Splitu, rekel: Se le ko bodo matere prenehale strašiti neposlušne otroke z grožnjami, da bodo delavci, bomo lahko rekli, da se je položaj delavskega razreda zboljšal.

Nedeljski dnevnik, 9. VII. 1972

STO LJUDI —
STO PROBLEMOV

V zadnjih šestih letih je v Beogradu poslovalo okoli sto podjetij, ki formalno niso skupine državljanov, dejansko pa so inspektorji dobro poznajo te delovne organizacije in njihove vodje. Kot so predstavniki inspekcije poročali, srečujejo že šest let iste ljudi. Kakih 100 jih je, a v zadnjih šestih letih so povzročili nad 100 problemov. Prav gotovo so v teh šestih letih vsi ti ustanovili in likvidirali po nekaj podjetij.

Politika ekspres, 6. VII. 1972

PREMALO MLEKA

Zagrebska mlekarica odkupi dnevno med 300.000 in 450.000 l mleka, kar je po mnenju direktorja centra za proizvodnjo in odkup mleka Zagrebske mlekarne polovica manj, kot znašajo optimalne zmogljivosti za predelavo mleka v tej mlekarici. Ta bi lahko predelala dnevno vsaj 600.000 litrov mleka.

Gospodarski vjesnik, 7. VII. 1972

AFERA U-2

(4)

Tiste čase je v ZDA med vojaškimi in političnimi osebnostmi bila živahna diskusija o tem, kolikšna sredstva bi bilo treba odobriti za izgradnjo močnih bombnikov in kolikšna za projekte. Obstajali so neizpodbitni dokazi, da se je Sovjetska zveza usmerila v izgradnjo težkih bombnikov. Julija 1955 je bil ob proslavi Dneva letalstva v Moskvi velik letalski miting. V več naletih je tribune preletelo nekaj skupin težkih bombnikov. Bilo jih je veliko več, kot so naši strokovnjaki mogli misliti da jih Rusi sploh imajo.

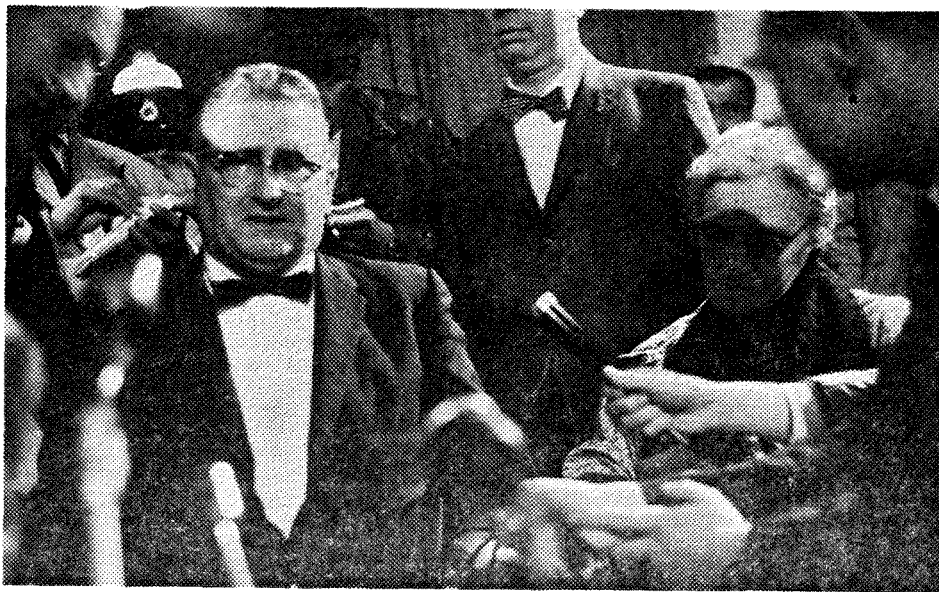
Misijski letala U-2 naj bi odkrila, na kakšen način Rusi uspevajo tako hitro krepiti svojo letalsko moč. Obstajala je samo ena eskadrilja letal U-2, ki so izmenično preletavala Sovjetsko zvezo. Odkrili smo, da so se Sovjeti z mrzlično naglico vrgli na izgradnjo borbenih letal, težkih bombnikov z velikim radiusom, hkrati pa da pospešeno gradijo naprave za lansiranje projektilev. Polet za poletom, korak za korakom so letala U-2 odkrivala skrivnosti sovjetskega vojaškega arzenala.

Je bil Oswald sovjetski vohun?

Leta 1957 so bila letala U-2 ščacionirana v bazi Atsugi na Japonskem. Septembra istega leta je v tej bazi služil komaj sedemnajstleten mornar, ki je imel dostop k letalski opremi in tudi k radarjem za določanje višine poleta. Uril se je za upravljanje z njimi.

Ta mornar je ostal na Japonskem do novembra leta 1958, nato se je vrnil v ZDA, kjer je vstopil v Mornariški eskadron za zračno kontrolo št. 9 (MACS 9) v bazi El Toro v Kaliforniji. Tam sicer ni bilo letal U-2 vendar so pogosto preletavala ta predel Južne Kalifornije. Omenjeni mornar je tudi v tej bazi delal z radarji, in sicer z najnovejšimi višinskimi radarji tipa MPS-16. Septembra 1959 so ga odpustili iz mornariškega korpusa.

Že naslednji mesec se je znašel v Sovjetski zvezi. Enaintridesetega oktobra se je oglasil na ameriškem veleposlaništvu v Moskvi, kjer je izjavil, da se želi odreči ameriškega državljanstva. Drugi sekretar

Na razpravo proti vohunu Powersu so prišli tudi njegovi starši.

Sestanek na vrhu, resnično

Ceprav so bili polet U-2 nad sovjetskim ozemljem dejansko izredno koristni, vsaj v obveščevalnem smislu, jih v letih 1958 do 1960 skorajda ni bilo. Zato je tembolj nenavadno, da je predsednik Eisenhower neposredno pred pariškim sestankom odobril moj polet. Vedel sem, da že nekaj mesecev poletov ni bilo da pa so potem v kratkem zaporedju poslali dve letali U-2 nad sovjetsko ozemlje.

Je morda Eisenhower resnično želel, da bi Hruščov pred sestankom reagiral tako, kot je v resnici?

Že dolgo smo vedeli, da Rusi s pomočjo radarja spremljajo, če že ne vseh, pa večino naših vohunskih poletov nad Rusijo. Zato so možnosti, da bi zadnja dva poleta pred pariškim sestankom ostala neodkrita, bile zelo majhne. Morda pa je predsednik Eisenhower ali pa kdo njegovih bližnjih sodelavcev menil, da bi prihod Hruščova v Pariz zanj pomenil neko psihološko prednost glede na dejstvo, da so Rusi vedeli za naše polete?

Morda so takole razglabljali: mi lahko letimo nad sovjetskim ozemljem, kadar se nam zljubi, Rusi pa ne smejo javno protestirati, ker bi s tem priznali, da ne posodujejo projektilev, s katerimi bi mogli sestreliti naša letala?

Toda na našo srečo je Rusom nekdo moral izdati izredno pomemben podatek — višino, na kateri so letela naša vohunska letala U-2. Tako so potem svoje projekte zlahka precizno usmerili na naša letala. Oglejmo si dejstva, ki govorijo tej domnevi v prid.

vleposlaništva Richard Snyder in njegov pomočnik John McVickar, ki sta z njim govorila, se spominjata, da je že takrat govoril, da bo Rusom izdal nekaj o marin-skem korpusu, še posebej o njegovi posebnosti — radarjih. Hkrati je govoril, da morda ve tudi še kaj »bolj pomembnega«.

To je bil Lee Harvey Oswald, človek, ki so ga nekaj let pozneje osumili atentata na predsednika Kennedyja.

Samo šest mesecev po obisku v Moskvi so Rusi sestrelili letalo U-2.

Heroj ali človek, ki ni izpolnil naloge?

Ko sem se vrnil v ZDA, so me tamkaj sprejeli dokaj hladno. To me je zelo pri-

Nevarna igra

Svobodnjaška stranka Avstrije — FPÖ je sicer najmanjša stranka v avstrijskem parlamentu, toda če opazujemo politični razvoj v Avstriji, bi menili, da je znatno močnejša. Njen predsednik F. Peter je pred kratkim postal član nadzorstva RTV, zastopnik FPÖ je prišel v odbor zveze sindikatov, zastopnika FPÖ so sprejeli v nadzorstva podržavljenih velikih podjetij, poslanec FPÖ Zeillinger je predsednik parlamentarnega odbora za deželno obrambo itd. Toda to uveljavljanje FPÖ vzbuja v javnosti nemalo pozornosti.

Ni namreč slučaj, da so funkcionarji FPÖ skoraj izključno nekdanji nacisti. Predsednik F. Peter je bil esesovski oficir, danajski predsednik te stranke dr. Broesigke je pravni zastopnik neonacističnega častnika »Deutsche National Zeitung«. Predsednik FPÖ na Tirolskem je bil namestnik nacističnega gaulajterja.

Člani FPÖ ne priznavajo avstrijske narodnosti, marveč propagirajo še vedno velikomemsko ideologijo Mladina in študentske organizacije FPÖ so povezane z neonacistično NDP v ZR Nemčiji in z neofašistično MSI v Italiji. Funkcionarji FPÖ orirajo tovariške sestanke nekdanjih esesovcev in uprizarjajo gonjo proti slovenski in hrvaški narodni manjšini v Avstriji. Še posebno pa se odlikujejo v diskriminacijskih dejanjih proti jugoslovanskim delavcem, zaposlenim v Avstriji.

Vodje FPÖ znajo zelo dobro — za visoko ceno — nuditi svojo politično pomoč zdaj socialistični, zdaj ljudski stranki Avstrije. Čeprav je na gornjeavstrijskem socialistična stranka najmočnejša, vendar je

zadelo. Spominjam se naslova v neki štampiljki »New-York Herald Tribune«... »Heroj ali človek, ki ni izpolnil naloge?«

»Ameriško ljudstvo zahteva odgovor na določena vprašanja«, je pisalo v tistem članku... »Zakaj ni potem, ko je postalo jasno, da bo padel v roke sovražniku — uničil letala in sebe? Zakaj Powers ni uporabil zastrupljene igle, ki jo je imel pri sebi?«

Bilo je očitno, da večina ljudi meni, da so mi nadrejeni ukazali, da se moram v takem primeru ubiti.

Zamerili so mi, da nisem aktiviral naprave, ki bi z eksplozijo, če že ne popolnoma, pa vsaj delno uničila letala oziroma nekatere njegove dele. Vendar v okoliščinah, v katerih sem bil, to ni bilo mogoče.

Kar zadeva zastrupljeno iglo, se je leta nahajala med sredstvi, ki so bila predvidena za »izjemne situacije«. Samomor pilota pa je bil predviden le v »izredno izjemnih situacijah«.

Kritiki so šli celo tako daleč, da so moj primer primerjali s primerom sovjetskega vohuna Abela, ki so ga izpustili v zameno zame.

»Abel je ostal dosleden do konca in ni ničesar odkril o svojem delovanju...«, so trdili... »Powers pa je, nasprotno, odprl gobec ter povedal vse, kar je vedel...« so javno govorili tisti, ki niso bili poučeni o vsej zadevi.

Jaz pa sem najbolje vedel, kako so stvari potekale. Tudi drugi piloti so bolje vedeli od takih. Prav toliko so tudi vedeli ljudje iz obveščevalne službe, predsednik ZDA, državni tajnik in še nekaj oseb. Najpomembnejših informacij, ki sem jih vedel, Rusi niso nikoli izvedeli od mene.

Navsezadnje je bila dolžnost CIA, da pojasni mojo vlogo pri vsej aferi. Na nekem kosilu v »Beverly Hilton« hotelu, ki sem mu prisostvoval tudi jaz, je takratni šef CIA Allen Dulles izjavil:

»Rad bi poudaril, da je Francis Garry Powers izredno dobro opravil zelo nevarno misijo ter mislim, da o tem vem precej več kot tisti, ki ga klevetajo. Srečen sem, da to lahko povem.«

Polom tudi v zakonu

Medtem je moj zakon z Barbaro doživljal hudo krizo. Njeni odnosi niso bili najboljši že prej, preden so me Rusi sestrelili, ko pa me je žena obiskala v Turčiji, je prišlo do krize. Sicer se ni zgodilo nič tako pomembnega, kar bi povzročilo polom najinega zakona, toda nenehna sumničnja, drobni prepri in nerazumevanje so povzročili, da sva oba sprejela ločitev kot edino možen izhod. Njeni odnosi se niso popravili niti po vrnitvi v ZDA, nasprotno, poslabšali so se. Končno sva se januarja 1963 tudi uradno ločila.

Po mnogih letih delovanja v CIA sem se leta 1962 odločil, da zapustim to organizacijo. Zaposlil sem se kot preskusni pilot pri družbi »Lockheed«, ki je izdelovala letala U-2.

Tam sem spoznal privlačno tajnico Claudio Edwards Downey, s katero sem se oktobra 1963 poročil.

Takrat se je začelo najsrečnejše obdobje mojega življenja.

(KONEC)

ljudski stranki s pomočjo FPÖ uspelo postaviti deželnega glavarja, s čimer je znatno okrepila svoj vpliv v tej deželi. Zato pa je nekdanji esesovec F. Peter postal tam deželni šolski nadzornik. Ker pa je zaposlen na Dunaju, ne more opravljati tega posla, toda visoki dohodki tega mesta so mu vsekakor dobrodošli. Njegov namestnik pa opravlja šolstvo te dežele po svoje.

Politično uveljavljanje FPÖ ob pomoči obeh velikih strank Avstriji v državno političnem pogledu prav gotovo ne koristi. Tečna povezanost te stranke z nacistično preteklostjo, njena dvoreznost do nevtiralnosti so pa težke politične obremenitve za njeno prihodnost.

JOHANN MÜLLER
DunajOBISK MUZEJA
V DACHAUU

Spominski muzej v nekdanjem koncentracijskem taborišču Dachau, ki mu je dal sedanjost podoba oziroma ureditev mednarodni komite Dachau leta 1965, je vedno zadovoljivo obiskan. Zlasti je pomembno, da ga čedalje bolj množično obiskujejo prav organizirane skupine tudi iz ZR Nemčije, predvsem šolska mladina. Zanimivi pa so podatki o obisku muzeja po letih.

Leta 1965 je bilo 385.000 obiskovalcev (med njimi 189 skupin mladih), leta 1966 je bilo 332.000 obiskovalcev, leta 1967 je bilo 279.000 obiskovalcev, leta 1968 je bilo 248.000 obiskovalcev, leta 1969 je bilo 330.000 obiskovalcev, leta 1970 je bilo 356.000 obiskovalcev in leta 1971 je bilo 342.000 obiskovalcev. Samo v prvih treh mesecih letošnjega leta (januarja do vključno marca) pa je bilo 49.470 obiskovalcev, med njimi 150 skupin mladine.

B. A.

Jana
sodoben ženski tednik

„bien-être“
eau de cologne naturelle

70° et 85°

TKI HRASTNIK - DIPARCO PARIS